2

OPVSCVLVM RECENS NATVM DE MORBIS PVERORVM,

cum Appendicibus Magistri Petri Toleti ex professo Medici.

Sunt etiam nonnulli additi Libelli perutiles, hactenus desiderati, quos sequens pagella demonstrabit.

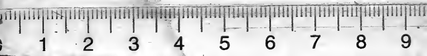

LVGDVNI,

APVD GERMANVM ROSE.

Cum priuilegio.

M. D. XXXVIII.

ADNVMERATIO
eorum quæ in hoc opere continentur.

Odi de odis de prandij & cœnæ ratione.

Libellus de peste Guidonis antea non uisus, quem exhibuit Squironius utriusque linguæ peritißimus.

Vniuersalis morbi articularis præcautio & curatio.

Adiecta est in calce huius operis parastasis de prandij & cœnæ ratione.

Habes etiam epistolas prodigiosas cum maxima fide scriptas, quibus respondet M. P. T. *uelut præsagiens & uaticinans quæ futura quæq; insperata euenient.*

Domino Carolo

BRACHETO PRVdentissimo Iuris consulto, & supremæ in regio comitatu curiæ senatori, Petrus Toletus professione medicus,

S. D.

OST LVSTRVM irreuocabile, & subitum, quod non solũ tristi medicæ professioni apud Allobrogas Viennenses impenderam, sed & desidiæ, & corpori ferre, nedum dissimulare ultra non potui, uir clarissime, quominus uirulentum, torpens, & languidum institutũ mutarem, lustrareturq́ melioribus, studijs, quod est uitæ no-

ſtræ reliquum. Quæ autem ſint illa meliora ſtudia, quæ æternam pariũt memoriam nobis mortalibus quibus uita bulla fragilior cõceſſa eſt. Set eò erroris, & ſtultitiæ peruenerũt multi, ut omnia ſua ſtudia ad cumulos congerendos auri, & argẽti, quæ teſte Plinio perniciẽ uitæ humanæ afferunt, conferant: & ita ut pernoctes & perdij lucro impalleãt, nunꝙ̃ finem faciant, ſemper cumulũ cumulo adaugẽdo, illius mecœnatis ſimiles, qui integrum triennium ſomnũ oculis non uidit. O quãta uecordia, O extrema ſæuitia, O offenſatrix, & hallucinatrix uita, O aſperrima conditio, in qua nemo propè mortaliũ impune uiuit. Set unde hæ tenebræ? unde hæc ſumma ſeruitus? maiores eñ ſumus, & ad maiora nati, quàm ut huius corporis carnei, & putriſcibilis ſerui ſimus: neꝗ ex humili loco, con

[P]ecunia ad cla[r]atem non eri[g]unt.

co, conditioneq́ abiectissima ad claritatẽ erigimur, si modò diuites euasẽrimus, quod esset lethale credere. Claritas nostra tantũ à Deo, & si dei integritate, quã oportet recepisse per euangeliũ Christi, qui est nostra resurrectio, & refectio. Sed quorsum hæc, inquies? O uir integer, & generose, illorsum ꝑfectò ut hac pœnitentia, & detestatione peccata nũc redimam, quæ ab id genus hominibus originem traxere, quorum auaritia tenax in infantibus & recens natis sobolescit, à qua sobole uaria morborum genera inde scatuͣriunt. Quibus medebimur, meliorẽ nostræ artis partẽ sequuti, quæ praxis dicitur, morbòsque, quibus nostra ætas lãguescit, & fœdatur, superabimus. Quandoquidem ualetudo impatibilis odium uitæ facit. Quare infigenda puerili corpori est sanitas,

alioquin imbecillum manet, & inutile corpus, usuq; sæpissime euenit, ut animi morbi temperiem corporis sequātur, quæ aut à nutrice, nonnunquàm muliercula stultissima, aut à molli, uel corrupta, uel indulgenti educatione, tanquàm innata retinetur: atq; iam ita uoluptate labātes, & obruti his morbis, sint emersuri. Quare ut nihil impediret qn utrāq; uitam(qua perficitur cursus noster etiam leuissimus)nobis pararemus, altera est enim contemplatio, altera uerò actio: factum est ut librum, de infantium morbis, cuiusdam prisci medici, quem sua gloria fraudare noluimus, nostris appēdicibus, & glossematis auctū publicaremus, & tuo nomini, pro tuo in me summo animo, dedicarem. Is igitur tanto tempore delituit, puluere scatens, blattis, & tineis corrosus, cui palingenesia

ſia opus fuit,& ſecundi natales. Por-
ro huic accedit podagræ,& articula-
ris morbi uniuerſalis reſtitutio, &
præcautio,quam uulgo curã dicunt,
illam aliquãdo in gratiam tuam ut-
cunq; depinxeramus, uerius quàm
deſcripſeramus. Eam nunc ex do-
ctiſsimis præceptoribus mutis,cum
Latinis,tum Græcis magis uniuerſa
lem,magis ſynceram, & repurgatã
accipe. Quæ iuſto marte in certamẽ
deſcẽdet, aduerſus eos quibus nigra
(ut dicitur)eſt cauda: quibúſque ma
ior eſt cura contradicendi, quàm aut
admonendi, aut probãdi: quos uno
uerbo uitiligatores,inimicos, profa-
nos, impuros, & uſtiuos appello.
Quod autem minus bene, & incon-
ſulte, per triſtitiam, & feſtinationẽ,
propter affectum tuum,quo tunc ur
gebamur, factum fuit, erit itaq; tuæ
celſitudinis hæc noſtra qualiaqualia,

relictis detrimentis iam resarcitis, in bonam partem accipere, & omne omissum festinantiæ, & diligētiæ imputabis, qualem oportet medicum esse, in curandis morbis. Nam canis festinans, ut fert parœmia, cæcos parit catulos. Nec graues morbi, quos peracutos appellamus, moram, aut tarditatē patiuntur, qua sæueriores fiunt, & uix possunt euelli. Hanc ergo prouinciam accepisse placuit, uir expectatæ uirtutis, & delectæ, quem ego unum selegi, qui doctrina, & autoritate cæteros superaret: & cuius tutelā tanti apud homines esse momenti arbitror, ut statim omnes cōtumeliæ opprimantur. Nec hāc explorandi, & tuendi prouinciam assumere grauabitur illustris, & cōmissimus nepos tuus Nicolaus Compagnus, quē ego in oculis fero, cuiusq; ingenium, memoriā, pronunciationem, & eloquutionem semper admi

Nicolaus compagnus aureus ad bona studia promouenda natus.

ror non relicta pietate erga Deũ, & homines, quam Græci Eusebiam dicunt: Deum immortalem quàm uelox, quàm felix, quàm ad quiduis sequax ingenium, is tuæ probitatis hæres, & æmulus efficietur, quippe qui nulla uitiorũ labecula aspersus, nullo sordium næuo deuenustatus, nullo morum dehonestamento infectus. Vale. E Burgo, nostro secessu si in castro cũ militibus sit mentis tranquillitas, & literatorum secessus, scilicet. Iterum uale decus & Senatorum gloria, & me amicum & tui cultorem serua.

Calendis Iulij Anno
ab orbe redem
pto,
M. D. XXXVII.

Ad lectorem.

N E EGO VTILITATEM, & honorem quem in infantium morbis curãdis accepi, inuiderem, amice Lector, foras misi, ut in lucem progrediatur, & in utilitatem publicam redundet, quicquid de his morbis scripserat antiquus & expertus quidã medicus, quem in Ducis Venetorum gratiam ediderat, quemq; negauerant nobis deliri senes, quorum propter ætatem, & autoritatem nominibus parco, & quasi de luce in tenebras profundas missum, gloriabantur. Hunc igitur lector quisquis es, cui magis quàm nobis studemus, accipe, risu seposito, qui nugarum est comes. Neque glande querna, & syluestri ultra delectemur, magis quàm pane frumentario, quem insuescamus, cuiq; inest pinguitudo, & alimonia. Cogita etiam te aliquando in arenam, id est, artis nostræ negotiationem, uelle descendere, post Galeni toties repetitam lectionem, unde rectißima Methodus, dexterrimaq; curandi ratio oritur:

post

postq́; prælectiones Iacobi Syluij uiri incomparabilis, minimeq́; erronei interpretis. Dic per gratiam, quid es reportaturus si in numerato habeas totius corporis habitum, cuiuslibet particulæ substantiam, situm, usum, & affinitatem, morborum differentias, caussas, & eorum accidentia, medicamentorum facultates, colores, temperaturas, & differentias, & alia eiusdē generis, quæ ego omitto, ne uidear totam scholam Galenicam narrare, & prorsus in morborum curatione cæcutias, quales in diem oculis etiam proprijs est spectandum, qui sapientius habent palatum, quàm felicem officinarum calamū, quiq́; nihil aliud quæritant, quàm arcana artis, ignorantes quæ à suis interpretibus acceperint, quæq́; Galenus scripserit, arcana artis ipsissima esse. O quanta socordia, ò pessima cæcitas, ò monstrosa & perniciosa hominum conditio, uide an hæc non sint arcana artis, elementorum scilicet adnumeratio, & eorundem ordo, proportio qualitatum primarum, quæ in compositione multas affert mutationes, humorum sedes, & temperaturæ cerebri, uentriculi, & reliquarum particularum debita adnumeratio, temporum constitutiones, cuiuslibet partis functiones, morborum pro-

Iacobus syluius vir incomparabilis, & diligens senū medicorum euersor, & repurgator.

Felix tabernæ medicamētarie calamus.

Plures medici à ratione galenica ad experimenta minime tuta deficiunt.

Quæ sint arcana artis medic[...]

gnoſtica, quæ hæc omnia, arcana profectò ſunt artis medicæ, relicta, & neglecta tam moroſa, ut fit, inquiſitione herbarum, & radicum, quarum in Gallia bonam partem deſideramus, quæ ſeplagiarijs eſt deſtinanda, potius quàm illi rei perpetuo adeſſe, præſtaret officinarum compoſitionibus præeſſe, quæ non triennium tantum, aut ſexennium, ſet quandiu uolunt, durant. Neque uelim omnino nos ignorare, quæ cognitu ſunt facilia, & tenerũ minime remorantur: ſet non tam ſolicite amplexari, quandoquidem ſunt non pauca, quæ utilitatẽ non afferunt, ut ſunt gramen parnaſi, cecuridaqua, ramneus, ramnus, acorus, quæ deſiderari tantum poteſt, centaurium maius, caryophylata, philix, quæ hactenus ſine ſemine, & caule ignota fuit, blaptiſecula inodora, reugallicum, cuius uſus non fiet citra uitæ diſpendium, cuius rei ſexcentos afferemus teſtes oculatos. Set de his ſatis ſuperq; ſatis dictum ſit, quæ non ſine ſtomacho retulimus. Neque hæc noua quædam dogmata exiſtimes, quæ rem acu attingunt, etiam ſine pulmone (quod dicitur) interim tamen audies doctum quendam medicum poliglotum, eundemq́; interpretem, cuius hæc ſunt uerba. Hæc, inquit, medicantiũ multitudo

In gallia bonã partem ſimplicium deſideramus quòd ſi huc trãsferãtur iã à tẽperamento proprio & ſcripto recedunt.

Multa ſunt ſimplicia alia, à dioſcoride deſcripta quæ vtilitatem nõ adferunt.

Reugallici vſus nõ fiet ſine vitæ periculo.

Cornarius eſt medicus Aetij interpres.

titudo facit, ut uulgo res leuicula putetur, morborum medicatio, cùm tamen ex doctißimis medicorum, maxime Græcorum, à quibus medicina primũ cœpta, & perfecta scribi est, scriptis constet, nullam partem medicinæ difficiliorem esse, quàm eam, quæ curatiua appellatur: reliqua enim omnia ob hanc solam recte conficiendam sunt tanquam antegressa: estq; ipsa curandi ars, uelut fructus, & finis artis omnis. hæc ille. Quanquã non negem & medicum esse posse, & iure haberi, qui se etiam ad hanc minime exercendam conferat, contentus pulcherrima totius medicinæ contemplatione, & cognitione, medicisq; ipsis magis medeatur, quàm ægris. Quod certe multis nõ conceditur, alioquin uilesceret, & in totum cessaret praxis, pars medicinæ præcipua. Tristis tamen (quod mihi dolet) inuida, uilis, & non sine contagio, solis tantũ episcopis, & principibus, quod olim factum est, relinquitur contemplatio, magis quàm actio, in quorum est numero Magalonensis ille episcopus nostras, uir undecunq; doctißimus, cui debebãtur hæc tuta otia, quæ mihi magno meo malo fuere negata, cui nihil candido filo textum fuit, quod detexet Deus immortalis, aut ipsa mors, quæ finis indicatur esse

Medicinę exercitatio pars pręcipua, sed tristis, inuida, vilis, & contagiũ adferens.

Olim medici principes.

Episcopus magalonensis vir omnibus modis magnus & medicamentorum indagator diligẽtissimus, qui suis scholis publicis feliciter natus est.

malorum.Neq; eos perterret, quorũ laus mori non potest, set hos, quorũ cũ uita omnia extinguuntur. Set ut unde digressus, redeam, sic hoc quod tibi uni scripsimus, ut nihil non haberes ad tuũ calamũ, quẽ uelocissimũ, & tutũ esse oportet, sic igitur accipe, ut etiam bene currenti cursum augeas, quod non fit calcaribus, id est, liuore, conuitijs, detractione, narium strictione, ut fieri solet: set fauore, amore, silentio, laude, & gloria, quæ uires addit. Neque ita *peruerse me amo, ut aliorum scripta reprehendere malim, quàm innotescere quod errẽ, aut à quoquã nolim corrigi, & emendari, uerùm non sine crimine, sine causa, & iudice, clausis oculis andabatarũ more. Quis porrò non sciat uitam, & quicquid est eius uitæ, ita leue, ut uel à leuissima quaq; aura fluctuet? Quare anchoris grauissimis opus esset, ut cõtra uim tempestatũ omniũ illæsi, & quieti maneremus, quod mortuis ne hoc quidem est concessum, quãdoquidem uisum est sanctissimum illum senem, cuius uirtutis, probitatis, doctrinæ, & monumentorum memoria, nostris mentibus residet, postea uerò quàm hominem exuit, ne dicam canes, qui, ut referunt historiæ, & exempla familiaria, arctiori beneuolentiæ uinculo hominibus, quàm sibi ipsis homi*

Morsviros fortes non deterret.

Calamus medicorum & velox & tutus esse debet.

Malum est sine crimine reprehendi, intolerabile vero sine iudice.

Vita ita debilis vt leuissima quaq; aura fluctuet.

Mortui illæsi non quiescunt.

Exuere hominem.

Canes maiori amoris vinculo sunt hominibus coniuncti, quã ipsi homines hominibus.

homines, sunt coniuncti. Set liuidos quosdam, obli quos, pallidos, exangues, criticos, semper dolētes, & suspensa nare mordaces, quorum certe plumbei sunt gladij. Quid enim infelicius, quàm alienis bo nis, proprijsq; malis simul affligi? Quare lector be neuole & studiose, si in bonam partem acceperis, & in tutelam, & defensionem, non dubitabimus pedem cum barbaromedicis, assentatoribus, & ma larum artium consultoribus, conferre, labores o- mneis perferre, algores, æstusq; despicere, & flu- mina etiam gelu concreta calcare, imò uero diem (quod dicitur) datyli uidebor recepisse. Ergo cum morbis pugnaturus, quippe bellica est negociatio, te proba labore, potius quàm mollitudine, progno sticis, non superstitiosis, exercitatione, collectio- ne, timore, & audacia, inter quæ erit consultatio, quam habeat præcipuam medicus. Et sic finē mihi constituo, & ad rem uenio. bene uale amice le- ctor, & sic faue, sic nostra lege, ut quàm magis le gas, quàm magis placeant. Et si quid à me fieri po- test quod sit tibi commodum futurū tua est optio. Quod fiet aspirante numine, siquidem non ingra- tos hos quantuloscunque primitios labores intel- lexerimus. Vale.

Morborum cu ratio, bellica est negociatio.

Cōsultatio præ cipua sit medi- co.

OCTOSTICHON
EIVSDEM.

Sex ego cum tenebris perducens lustra profundis,
Arridet speculo nec mea forma leuis.
Sollicitor, crebris nec cesso membra mouere
Greßibus, & lachrymis, lumina nigra rigo.
Efficit hoc ἔρωτι, quæ semper cogit amare
Indomita, hac angor, semper ineptus amor.
Ite aliò ignes, ite hinc, nulla occasio lucri est,
Fida mihi custos addita pauperies.

CLAVDIVS MALETVS
Ludimagister Burgensis apud Segusianos Lectori, Decastichon.

Hactenus infantes multi periere dolore
Ignoto, haud aderat qui dare posset opem.
Obstetricis adhuc matris, simul atq; nutricis
Non medicus quæ sint scripserat officia.
Nec mirum, res dura nimis, uix cognita doctis,
Ista sed à fluuio scripta Bagaldus habet.
Hæc ornat scholijs Petrus Tolletus opimis,
Doctius his, nemo scribere crede potest.
Hoc eme quicunq; es lector peramande uolumen,
Infantum si uis corpora sana fore.

Desine mirari Lector, cur modum loquendi autoris non mutauerimus, quod a nobis consulto factum est, ne suo tempore autor non uixisse uideretur: uariassemus profecto si suæ linguæ interpres non fuisset.

Textus autoris.

Ad illustrissimum principem, dominum Nicolaum Tronum, dignissimum Ducem Venetiarum, dominũ suum præcipuum, Libellus de ægretudinibus infantium per magistrum Paulum Bagellardum à flumine editus, incipit feliciter.

VANTVM DOMI*tuæ, illustrißime princeps, nec Liuij, nec Ciceronis lingua, aut eloquentia exprimere, nec quiuis alius felici stylo comprehẽdere posset. Nam cum puto me, in clarum uirum olim euasisse, duntaxat beneficijs illius præclari genitoris tui, patricij honestißimi, qui me innata sibi humanitate, ad medicinalem sedem euexit, in qua octo & uiginti solares circulos honeste militaui, ingratitudinis notam me facile subiturum intelligebam, nisi pro uiribus eniterer, aliquid saltem in*

tanta tuæ felicitatis amplitudine. Cæterum cum non auri, neque argenti copia mihi ſuppetat, quod meæ facultatis eſt munuſculum, in minimam partem remunerationis paternorum erga me meritorum, tuæ ſerenitati dedicaui libellum, uidelicet de ægritudinibus infantium, nuper à me compillatum ut ſuauis quidem fructus ex beneficio lucubrationum mearum percipiatur. Oro itaque, atque obſecro ſerenitatem tuam, ut non rem, ſet mittentis uoluntatem conſiderans, læta fronte, atque clara facie, deſtinatum nomini tuo opuſculum ſuſcipias.

Vale.

PRINCIPIVM LIBRI.

IBELLVS DE AEgritudinibus infantium, bipartitus est. In prima parte ponuntur modi figurãdi infantem, fasciandi, aut cum instîtis, aut fascia, & balneandi, & modum cibandi, & modum lactationis, maxime primi mensis, & electio nutricis, & modus corrigendi lac ipsius nutricis, aut matris, & breuiter, modus gubernandi infantem, in sex rebus non naturalibus, in primo mense. Secunda uerò pars, continet ægritudines particulares infantium, incipiendo à capite, & sunt uiginti capitula.

PRIMA PARS, De regimine infantium in primo menſe.

VM INFANS, PRAEcepto Dei, uuluam egreditur, tunc obſtetrix manu lẽta & ſuaui, habens pannum lineum, non aſperum, ſed potius lenem, & antiquum debet inuoluere, & gremio ſuo imponere: & aduertere an infans uiuus ſit, an non, an maculatus, id eſt an niger, uel albus, ſeu liuidi coloris: an reſpiret, uel non. Quòd ſi ipſum calidum, non nigrum repe riat, debet inflare in os eius, ipſo ſcilicet non habente reſpirationem, aut in anum eius: quòd ſi con tingit anum eſſe obturatum, ſicut aliquando contingit, pellicula quadam, debet ipſum ſcindere nouaculo, aut auro ignito, ſubtiliſſimo, aut aliquo inſtrumẽto, proportionali. Quòd ſi infans uiuus fue rit, coloris liuidi, tunc debet ſcindere umbilicum, ſeu uenam umbilicalem, dimittendo illam longitudinis quatuor digitorũ, ligando ipſam filo retorto,

au

aut lana retorta, aut ſerico, leui tamen ligatione, ne dolorem patiatur. Et ſic ſtare ſinas uſque ad caſum, ſeu conſolidationem umbilici. Quod ſi contingat umbilicum non conſolidari, tunc debet imponere puluerem myrrhæ, aut aloes, aut quod melius eſt, puluerem myrtilorum, deinde facta ligatione umbilici, obſtetrix debet imponere infantem in peluim, ſeu moſtello, aut aliquo uaſe proportionali repleto aqua dulci, ſuaui caliditate calefacta, non mordaci, nec frigida, aut ſalita, ſecundum morem Græcorum. Et debet intromittere infantem in tali aqua, ſeu balneo, caput manu ſiniſtra eleuatum, manu uerò dextra debet formare caput, orbitates oculorum, mundare nares, os aperire, mandibulas fricare, brachia, & manus & omnia formare: deinde pãno lineo calefacto ſuaui calefactiõe, ipſum inuoluere, & corpus infantis ſugare. Poſt hæc habito panno lineo ſubtili, debet imponere capiti infantis ad modum capitei, deinde habe pannum lineum, & mollem & infante ſituato ſuper crura obſtetricis, capite ſituato circa pedes obſtetricis, pedibus autem infantis ſituatis ſupra corpus obſtetricis, debet obſtetrix ipſo lauato panno lineo inuoluere, inuoluendo pedes eius, prius brachijs ſu-

pra eleuatis, debet inuoluere pectus eius, & corpus infantis stringere cum fascia, tribus, aut quatuor ligationibus circumcirca, deinde habeat aliud linteamen, & pannicellũ, & obstetrix trahat manus infantis per directum, uersus genua, & coxas, figurãdo eas æqualiter, ut infans nullam gibbositatem recipiat, & tunc ligare, & inuoluere cum eadem fascia, adiutoria, & brachia infantis, & manus, quæ omnia recte figurabuntur. Deinde debet *inuoluere infantem, super pectus infantis eius, dorso eleuato uersus cœlum, & accipere in manu sua pedes infantis, & facere cum manu sua ut calcanei infantis tanquam nates infantis ad hoc ut genua ipsius debite situentur: exinde debet dirigere crura infantis, & cum alia fascia, & pannicellis debet ligare coxas, & inuoluere, deinde infantem totum accipere, & inuoluere panno laneo, aut ad modum nostrum, in capeta suffulta pellibus ouinis, & hoc in hyeme: æstate uerò in panno lineo simplici.*

Deinde obstetrix ponat ipsum super strato *ca meræ temperati aëris, non luminosi, imò magis ad obscuritatem tendentis, ne ex nimio lumine infans cæcus efficiatur, aut strabosus, aut tortuo-*

sus

ſus. Poſtea uerò, cooperiat ipſum leui coopertura, circũuoluendo linteamen circa caput eius, non tãgendo caput infantis, ne ſuffocatio tandem ſequatur, & ſic permittat ipſum dormire. Facta autẽ euigilatione, tunc mater, aut aſtantes mulieres, habeant parum ſacchari, aut pomi cocti, perfecta coctione ſaccharo mixti, ori infantis imponat, hoc eſt enim perfectiſsimum, & bene laudabile nutrimentum, & medicamen laudabile: incitat enim infantem ad expellendum per uiam uentris, deinde habeat nutricem ætatis uigintiquinque annorum, uſque ad trigintaquinque, quæ ſit ſanguineæ complexionis, aut ab ea parum recedat, mediocris etiã carnoſitatis, non ſit crapuloſa, ſet bonorum morum, non utẽs coitu: aut ſi infans pauperculus eſt, nutriatur lacte matris, quæ tamen debet ſibi cauere ab his quæ lac conturbare, ſeu inficere, & alterare poſſunt, ſicut acria omnia, legumina, carnes craſſæ, aut carnes ſalitæ, piſces ſaliti, caſei ſaliti, & antiqui magis quàm recentes, iram, & coitum, exercitium ſuperfluum, balneum, & crapulam, & tunc talis nutrix debet lactare infantem leui lactatione, ne nimia lactatione, coagulationem

Quot annorũ debet eſſe nutrix.

lactis in stomacho incurrat. Et tunc completa lactatione, infantem in cunabula mittat, ipsum cooperiendo coopertorio non tangente os, mouere, & ducere cunabulum hincinde, leui motione, somnumq; suauem faciat, uoce leni cantet, ut spiritus infantis congaudentes suo simili alacres fiant, nec sit in camera strepitus, aut uox horribilis, aut aliud, quod infantem terrere poßit. Deinde obstetrix ipsum balneet, secundum consuetudinem nunc habitam, duabus aut tribus unctionibus, quamuis tamen, secundum sentētiam antiquorum, debet balneari usque ad mensem. Set quia usque ad mensem, uarij accidunt morbi, sicut stipticitas uentris, clamores nocturni, & diurni, ideo, stante stipticitate, debet nutrix accipere stercus muris, & infundere ipsum in oleo communi comestibili, & ano infantis imponat suauiter, & si dolores patiatur, ilia, & pectinem infantis, oleo anetino inungat, quod si contingat infantem epilepsiam, tortuositatem, & analeptiam pati, applicentur quæ dicturi sumus, secunda parte sequenti.

Appendix in priorem tractatum.

Etsi duæ sunt primæ, & maximæ partes, ipsius unius artis quæ circa humanū corpus uersatur, altera quæ sanitatē tuetur, altera quæ morbis medetur: par tamen est, nos eā cōsiderare, nō ordine primo, quando sanitas tempore, & dignitate morbum præcedit, & illi præstat, eam inquàm quæ optime ægretudines curare docet, ne ab autore discedamus, quem ab experientia (quæ hic meliorē locū sortitur) augemus. sanitatē dixi tēpore morbū præcedere, quā in tota significatione accipies. nempe, multifariā dicitur, saltē ab aliquibus bifariā: nam quædā est exquisita, optima & perfecta, quæ impatibile reddit corpus: altera uerò delinquens, non adeo tamē, ut ægrotare propterea, dicatur animal. Et hæc non paucos habet gradus, tantū ratione maioris, aut minoris differentes non parum. Quare quomodo quis aut optimam, & inculpatam sanitatem conseruet, aut quænā sit optima corporis structura, & quæ sint eius signa, quæ rationem scilicet sanitatis, aut ægretudinis, aut neutralitatis assumunt, ad præsens ad memoriam non reuocemus, ne uideamur iam actum agere. Quandoquidē prænouisse oportet, & corporis cōstitutionem, eiusq; partiū usus, & optimam compositionem, habitum, & structurā, quæ qualitatibus tēperatißima, & partium compositione, ad proprios actus exquisitißime congrua, ad singula quæq;, apte functioni parata, seruato numero, magnitudine, & commodo inter se earundem partium ordi=

Duæ sunt primæ partes artis medicæ.

Sanitas bifariā cōsideratur, nā quædā est perfecta quædā vero delinquens: & hac ægrota-re non dicitur homo.

Omnia quæ faciunt ad contemplationē & speculationē (græcè θεωρία dicitur) p̄nouisse oportet ante quā ad praxim deueniamus.

ne, ſet ad rem accedentes, cauſas quæ communes eſſe poſſunt infantium morbis, relicta ea, quæ corrupti eſt ſeminis, & materiæ, à malo ſcilicet artifice, à qua morbi hæreditarij fiunt, adferamus, quæ omnes ad palium (quod dicitur) nutricis referuntur. Pleræq; nutricum cibis non exquiſitis utentes, lac deprauatum generant. Inde eos infantes, qui optimam forte ſtructuram ſortiti erant, diuerſi morbi adoriuntur. Et anteq̃ ad eos morbos ueniamus, tractationem infantis, ſeu eius ſuſceptionem, in primis diebus, aut regimen (ut habet autoris noſtri uocabulum) docebimus. Quod hic negligendum erat, ubi de morbis infantium tantum agebatur. Infantem igitur ſic recipiamus, ut diu incolumẽ ſeruemus. quæ erit, aut nutricis bonorum morum, aut matris cura præcipua, quam hanc integram, per totum lactationis tempus, quod erit aut duorũ annorũ, aut ſeſquianni, ſecundum quod indicabunt infantum uires, quæ frequenter primo anno ſolidiorem requirunt cibum: & tunc ſenſim ab uberibus deſueſcat. Integram matrem, & totam altricem filij ſui optarem, ne aliquando non nutrices modo, ſet tygres hyrcanas, uel arabicas habuiſſe uideatur. Quod dicit uirgiliana Dido in Aeneam:

Tempus lactationis prolixũ, duorũ eſt annorum.

Mater tota ſit integra quæ videlicet ſit ſui nati altrix.

— Hyrcanæq; admorunt ubera tygres.

Quamobrem non fruſtra natura omnium occultarum rerum artifex, liquorẽ illum, & ſanguinem, qui prius in utero fuit, ad ubera mittit, aduentante iam partus tempore, qui calore multo, & elaboratione non unica exalbuit, ut ad rudimenta lucis & uitæ fouenda, notumq;,

notumq́; & familiarem uictum offerat. Neq; uideo errori excusationis locum, arefacere scilicet fontē illum sanctißimum, educatorem corporis generis humani. Quod cum non nouisses, non uideres, non uagiret, neq; sine pōdere, & saburra in utero, tuo sanguine alebas: Nunc uerò uiuentem, tibi iam similem, iam filium, iam hominem, tuum officium implorantem, negas, perdis, & extinguis, quod gratis tibi offert natura. Quare, si uicio nutricum (quod usu euenit) infantes etiamnum infinitis propè morbis corripiantur: non accuses Diuos, qui in cœlis nō nocent, non expellas spiritus cadauerum, quæ in cœmiterijs quiescunt, quibusq; per promißionem resurrectio debetur. Nā non redit spiritus, ut occidat, quod si eiulatus, incorporeæ uoces, & nocturna murmura audiantur, cogita malos esse spiritus aereos, quibus aut uincimur, aut probamur, aut manū esse domini, cuius consilia alta sunt, & uere arcana. Set hæc theologis sancienda relinquimus, quæ ab ipsis sunt petenda. Te igitur matrem, per totam mollem nutricationē, & lactationem diligito, ut perpetuo te matrem cognoscat filius tuus, qui in alienum partum sæpißime degenerat. Primum & secundum dies à partu excipio, quibus abundat spongiosa quædam densitas lactis, quæ est à partu prima, quam colostrum uocant, Græci uerò protogola. Quod si paruitate mammarum, quod uidimus, & ita, ut sine mammis, etiam ab ipso statim partu, esse uideatur mater, aut defectu papillæ & capituli mammæ, aut exulceratiōe (cui sunt obnoxiæ mulieres Allobroges Viēnēses)

Peccatū in deū & homines arefacere māmas, vt ide negetur puero tenello alimentū quod est lac muliebre potius q̄ caprinū quod à multis scimus esse tentatum.

Diui minime ac cusandi si mor bos patiamur.

Mali spiritus aerei, & laruat qui sæpe nos territant.

à theologis spi rituum mansio nes sunt petēd

Mulier primi diebus infant non lactet.

Mater defect papillæ non n tric.

Mulieres All brogū quibu morbis obno xiæ.

lactare non poßit mater, opus est nutrice, ne perdas fœtum tuum. Quæ colore sit fusca, non pinguis, staturæ congruæ, & conuenientis, non mammosa, qualis nõ fuit quæ adolescentiam meam perdidit, mentem meam turbauit, rationem superauit, uincẽtibus nigricãtibus, ac splendidis in ea oculis, ob concinnitatem, & bene temperatam substantiam: quæq; conditionis extremæ, & seruilis non sit, aut improba, aut informis, aut impudica, aut tumulenta, quæ non sine pernicioso contagio nutrit. Post igitur lactationem, & nutricis depictionem, quæ qualitatem lactis demonstrat signis quibusdam salubribus, quæ ex toto corporis habitu colliguntur. Totius autem corporis habitus ex illis partibus maxime dicitur, quæ primæ oculis subijciuntur. Nam quæ intra corpus sunt, non facile neq; omnia cognosci possunt. Superest igitur ut recens natum, quia adhuc tenellus est, sic recipiamus, ut & offensam minime inferamus. Si uerò partes figura, numero, aut situ delinquũt, his formatione, ablatione, & alligatione succurritur, quibus ad naturalem habitum traducuntur, primis scilicet diebus, potius q̃ aucto iam infante, qui ob duritiam emendari non potest: quemq; citius frangas, quàm corrigas. Relinquo quæ magis superstitiosa sunt, quàm uera, de umbilici scilicet longitudine, qui linguæ q̃titatẽ præscribit, & ita (ut dicũt) ut quantus est, tanta est linguæ musculi longitudo, aut breuitas. Præterea sunt qui dicant præsagia capi futuri partus ab umbilico primi infantis: qui si in parte, qua corpori proximus est, rugas non habeat, mulieri

Electio nutricis.

Mulier fusca non mammosa adolescentiam meã perdidit.

Partes quæ primæ oculis obijciuntur totius temperamentũ demostrãt: quę verò internæ sunt nõ facile.

Lege multa de umbilico superstitiosa.

deinceps

deinceps sterilitatem portẽdit, contra uerò si rugosa, & lineis quibusdam abundet, tot partus mulieri promittit, quot sunt numero nodi, seu rugæ. Set hæc Aegiptijs *&* Arabibus *sunt relinquẽda, magis quàm* Christianis, *& artificibus, qui res secundum naturam, & contra naturam, & non naturales considerant, potius quàm quæ ab euentu fiunt, & quorum causa occulta est. Quod si omnium morborum causa, aut occulta, aut necessaria esset, nulli possent à medico morbi curari, testante hoc principe nostro* Hippocrate, *cuius hæc sunt uerba: Cæterum de occultißimis, & difficillimis opinione, potius, quàm arte iudicatur, in his quæ experientia plurimum imperitiam præstat. Si cui etiã morborum causa perspecta fuerit, hic poterit quæ conducere ualeant, corpori admouere, quippe qui ex cõtrarijs ægretudines fieri non ignorat.* Nam *hæc medicina in primis naturalis est, quiq; hoc optime facit optimus est medicus: qui autem ab hoc plurimum abscesit plurimũ à parte discesit. hæc* Hippocrates, *qui etiam in libro de natura humana, idem ferme dicat.* Morbos, *inquit, qui sensim oriuntur, & quorum causæ cognitu sunt faciles, tutißimos appellare licet. Quare præsentißima curatio si quàmprimum morbi causæ occurratur: qua sublata morbus absq; negotio discedit. hactenus diuinus ille senex, in præstigiosa potius animalia, quàm ueros homines, quæ confusio, ignorantia, & dispersio perdat, & in tenebras cum mola asinaria mittat, quibusq; abundat* Italia *docta: set his se purgat, ut tandem* Gallias *inficiat. Set ad rem*

Causa morborum omniũ nec occulta, nec necessaria.

ægritudines ex cõtrarijs fiunt superantibus.

Prestigiosa animalia potiusq̃ veri homines.

Superstitiosis & mõstris quæ formã humanã induunt abundat Italia.

Oleũ glandiũ.

reuertamur. Postquàm umbilicus resectus, atq; obligatus est, totum quoq; corpus infantis perungi oleo glandium, aut mastichino, aut myrtino nõ erit inutile ut cutis confirmetur, contra ea, quæ foris adhuc tenerum offendere possent. Ab unctione uerò, aqua tepida lauari, omisso cerebro, corpus infantis conueniet naresq; digito resectis unguibus aperiri, & purgari. Necnon anus & podex à nutrice digito oleo infecto aperiri debet, instar glandis, quo citius ad egerendum prouocetur. Præterea cùm infans inuoluitur,

Prima ætas recremẽtis abundat.

quod frequentissime fiet, propter sordes quibus abundat prima ætas humida, danda est opera ut quàm mollissime tractetur unumquodq; membrum, rectéq; & suo loco illigetur inuolucris suis, & tunc nihil impediet, quim rectis membris, & corpore recto crescat,

Analogia arborũ debilium.

non secus atq; in seminarijs arborum, & plantis debilibus fit: & ut educuntur, ita adulta, eandem formam tenent. Quod si hæc obseruata fuerint, illæsus, & integer uiuet infans. Neq; inficiaris oportet, desidiam, & negligẽtiam plurium obesse, sicubi sit omissa: quare ut semel finiam, hæc sit huius corrolarij summa, utne ab initio lacte infantem obruamus, uitemus. Nam præstat sæpe, ac modice lactare, quàm non modice semel, ac iterum sugẽtem opplere. Cæterum date operam,

Nutrix quæ concepit nõ nutriat si velis infantem non dolere.

ne lac nutricis in totum (quod interdum euenit) decrescat, quod si à cõceptione inueniatur error, mittatur nutrix foras, propter lactis uitium. Si uerò aut à

Quibus lactis abundantia patetur.

calore, frigore, & obstructione, utere consilio medicorum præsentium, unum præcipue admonentes, ut

lactucis

lactucis quàm frequentißime poterit, aut in acetarijs ex minimo aceto cum melle, more hispanico, aut in iusculis utatur nutrix, quo lacte abundet, & sic sufficiet nutrix humorem infanti, donec ablactandus sit puer. Et *hæc de primis mensibus infantis, quæ retulimus, ut nihil huic loco deeßet, quod ad utilitatem, & sanitatem publicam faceret.*

CAPVT PRIMVM autoris sequitur, quod est de Saphati, fauositate & eius cura.

Egritudines quæ accidunt pueris, & infantibus, quãuis sint uariæ secundum complexionem eorum, Tamen secũdũ quod dominus illuminabit, declarabimus, ægritudines eorũ usq; ad tẽpus rectæ eloquutiõis, quod est septẽ annorũ, inchoãdo à capite, tãquã à sede animæ rationalis, usque ad pedes, & nõ nisi ea quæ collegimus ab autoribus nostris dicemus, hæc quæ hincinde uidimus & experti sumus. Accidit igitur in primæua ætate dispositio, quæ saphati appellatur, aut fauositas, aut uulgari nostro, malum

Recta & distincta eloquutio septimo anno ostenditur.

Causæ morbi istius. *puerorum. Quæ ægretudo non causatur, nisi ex corruptione lactis, aut superabundantia eius, aut ex dispositione contracta à uentre matris, seu natiuitate. & quamuis secundum sentẽtiam* Rasis, *in tractatu seu libello de ægretudinibus puerorũ, sit aliqualis differentia inter saphati, & fauositatem, quia in saphati nulla est squama, sed sola excoriatio, in fauositate uerò sunt pustulæ, à quibus emanat sanguis mixtus cum sanie, aut aquositate, & apparent quasi squamæ desuper.* Et *tamen secundum eiusdem sententiam, fauositas est species saphati, & non differunt, nisi secundum maius & minus, & ex eo, quia non accidũt nisi ex corruptione sanguinis, aut lactis, aut sanguinis permixti cum phlegmate salso, ut dictum est, quæ dispositio, secundum sententiam autorum, nullatenus curanda est, nisi cura naturali, aut ipsa ducente infantem ad extraneam aliquam ægretudinem, imò tales saphati, secundum sentẽtiam* Gal. Auice. Serapi. Alliabatis, *& ferè omnium autorum medicinæ excusat infantẽ, seu præseruat à uarijs, & diuersis ægretudinibus, sicut epilepsia, matre puerorum, spasmo, tinea, & tiria, & melãcholicis paßionibus, reddit*

Differentiæ horũ duorũ morborum.

infantem hilarem atq; iocũdum. Set quia hodiernis temporibus oportet medicũ non ſecundũ canones operari, ſed aliquãdo, non tamen in totũ contra canones, & ideo oportet medicũ uolentẽ addiſcere curam huius diſpoſitionis, nullatenus reſtringere, ſed magis applicare medicamina trahentia leui attractione, aut ſuaui, lauãdo caput lotione leui, facie eleuata uerſus cœlum, cũ decoctione ordei excorticati, & maluæ. Deinde accipere caules torrefactos leui torrefactione ſuper cineres, & ungere butyro loto, & capiti infantis applicare: quòd ſi contingat huiuſmodi ſaphati reſtringi, tunc debet recipere folia hederæ, & ſuere ad modũ bireti, & torrefacere, & ungere, ut dictum eſt de caulibus. Set defœdatio faciei, aliquãdo odioſa eſt matri, & partibus, tũc ad remouendũ eã abſq; periculo, debet mater, aut nutrix habere caput lactis, & ungere faciem infantis, continue trahendo manũ uerſus uerticem capitis. Quòd ſi infantem inſtantiam uigiliarum pati contingat, & continue caput moueat hincinde, ex eo quia manus eius ſunt faſcia ligatæ, unde non poteſt manu ſcalpere, tunc apprehendimus hoc non prouenire ex alio, niſi ex maxi-

ma materiei acuitate, aut uenenositate. Et tunc nutrix accipiat atriplices, & torrefaciat eas leuiter super cineres, & capiti infantis apponat: attrahit enim ad se uenenositatem humoris, & acuitatem, teste Rase, tractatu præallegato. Qui inquit, quod quotiescunque contingit infantem clamare, & continue moueri, debemus administrare folia atriplicis, & ego expertus sum, quòd si contingat infantem esse adultum, supra scilicet unum annum, tunc competit huiusmodi unguentũ, prius tamen purgata nutrice, & ipsa obseruante debitum regimen.

Nota atriplicis facultatem.

℞. cerusæ, litargirij añ. ʒ. ß. lixiuij de cineribus uitis. ʒ. iij. olei rosati. ʒ. j. ceræ. ℥. j. liquefiat cera cum oleo rosato, & terantur cæteræ medicinæ, & conficiantur omnia cum duobus uitellis ouorum assarorum.

Almel, grana sunt uuarum passarũ.

Aliud ad idem. ℞. *Gallarum ʒ. iij. granorum almel ʒ. ij. baurach aur. unum, sulphuris citrini aur. ij. arcenici rubei, aristologiæ amborum ʒ. ß. salis almoniaci, frusti testudinis ueteris furni, amygdalarum amararum excorticatarum, æris usti, uenarum citrinarum, merdasengi, radicũ capparorum, foliorum fici siccorum, radicum arundinis sic*

nis siccæ, zimar, aluminis iameni, siefmemitæ, oli bam omnium añ. aur. j. terātur medicinæ, & cribelentur, & conficiantur cum aceto uini, donec in unguentum reducantur, & ponantur ad solem, donec permisceātur: deinde caput pueri ungatur: hoc enim unguētum est utile, non solum ad saphati, set etiam ad omnia ulcera capitis, ad tineam, allopiciam, & ad lendes, pediculos, & ad scabiem, & ad similes etiā ægritudines antiquas. De expertis *ad huiusmodi ægritudines, est stercus gallinæ ustum, uel aridum permixtum cum melle, expertū est mirabiliter, iuuare radices altheæ decoctas cū urina pueri, & caput ungere.* Fimus gallinaceus.

Appendix primi capituli secundi tractatus.

ET ut ad curationem morborū deueniamus, quod est iam propositum, qui propè sunt infiniti, quibus & iuuenes, senesq́; solent implicari, rem profectò tristem, & suspiriosam, & negotiosam, quæ laborem artificibus, utilitatē ijs qui utuntur impertiat, quæq́; imperitis sit auxilio, peritis, dum exercetur, dolores, anxietatesq́; retribuat. Et *ea ipsa & unica* ἰατρική *est, quod si impatibile, atq; inalterabile esset corpus,* Morbi prope sunt infiniti.

ſemper optima conſtitutio perduraret, neq; artis præſidio, aut artificibus indigeremus. Cũ uerò alteratur, corrumpitur & uertitur, neq; eundem ſeruat prioris ſtatus tenorem. Idcirco auxilium deſyderat. Quare quot modis alteretur corpus, dicamus. Alteratur quidem à nonnullis neceſſariò, ab incertis uerò nõ neceſſariò: quæ neceſſariò lædunt, hæc ſunt, quæ nulla ſcilicet ratione euitari poſſunt: & ſunt ſex numero, quæ non naturales dicuntur: quæ corpus humanũ (ſi recte adhibentur) incolume conſeruant. Si uerò haud recte corpori accõmodentur, tunc idem deſtruunt. Non neceſſariò ea ſunt quæ ab euentu, & præter ſpem obueniunt, ut obuiare feris exitialibus, enſibus, ruinæ ædificiorũ, incẽdio nocturno, ſubuerſioni, & reliquis, quorũ certus non eſt numerus. Vtrunque tamen conſiderantes, huic primo morbo, quẽ principio præponit autor, cũ rationes adferamus, primò inquirentes quæ ſit ægritudo, quæ ſaphati ab autore dicitur, quæ habeat accidẽtia, & quæ ſit eius cauſa, quæ præcipue eſt intentio & communiſſima, quam medicus ob oculos habeat, ut unãquãq; cauſam efficientẽ morbũ reſcindamus, quod fiet, ubi contrariũ diſpoſitioni auferẽdæ exhibebitur. Nã calido affectui cauſa frigida cõtraria exiſtit, frigido uerò calida, eadẽq; in cæteris ſeruata proportiõe. Etenim immoderatũ moderato contrariũ eſt, alterũ ſiquidem ſecundũ naturã, alterũ uerò præter naturã.

Cauſam mor bi ob oculos medicus habeat.

Autor iſte etiã ſi per omnia Rhaſam ſit ſequutus, fauũ tamen, & aſſaphati ſiue ſaphati, & ſimul faciei, & capitis ulcera cõfundat, Græcis κηρίον dicitur, fa=

uus

uus similitudine quadam, saphati uerò Arabicum est, quod est Latine faciei pustullæ, & ulcera. Set Rhases appellat assaphati, quod est pustullarũ rubor, quæ in facie adparent, & sunt acores, & acuitates, asperitatesq; cuiusdã humoris cholerici, sic cutem fœdantis, à quibus tenuis sanies, & moderatẽ uiscida erũpit, humiditasq; ad mellis speciẽ stillatur. Rhases uult hunc morbũ à multitudine sanguinis fieri unà cũ humiditate uiscida cutis qua abũdat infans. Quare sic curato, incipiẽdo à nutrice, propter alimentũ quod sumit ab ea. Nutriatur nutrix uino claro, debili & ligophoro, aut bene diluto: cibis nõ nimium calidis, neq; acribus, ut sunt synapij, caules, aromata, carnes salitæ, & reliqua eiusdẽ generis. Vlcera infantis sic curẽtur, abradatur caput, & exin lauetur cũ lotione astringente, potius quàm cũ psilotro, & depilatorio unguẽto, nisi iã ulcuscula impedirẽt, & demũ folia atriplicis appone, quòd si hæc nõ sint satis, accipe decoctũ mẽtastri, satureiæ, maioranæ, & rosarũ rubentiũ, & corticis malorum punicorum, hoc etiã unguento utere. ℞. litargirij, cerusæ præparatæ ãn. ʒ. ij. balaustij, acasiæ ãn. ʒ. j. misce & cũ oleo rosato, & modico aceti recipito, mane & sero liniatur caput, præcedẽte primò ablutione capitis. Adde si uelis thuris. ʒ. iij. Itẽ aloen tritissimã, cum arida plantagine mixtam inspergito, balaustium etiam tritũ siccũ appone, aut aqua excipiens utitor. Et hæc sufficiant, hoc unũ præcipuum nõ negligẽtes, quod ego pro miraculo & inaudito adfero, cuius ego testis sum oculatus, infantes scilicet cuiusdã mulieris,

Curatio incipiẽda à nutrice.

Mulier nunquam menstruosa quæ peperit, à me visa.

quæ neq; in partu, neq; sana, uisa est unquã fluxiones illas cõmunes, & purgationes (quæ mẽstrua dicũtur) pati, hoc morbo sæpißime corripi.

De Epilepsia, CAPVT II.

Pilepsia est ægritudo prohibens membra animata ab operatione sensus, & motus non integre, propter opilationem contingẽtem in uentriculis cerebri, & spirituum cursibus sensitiuorum, & motiuorum. Fit autem talis ægritudo, merito alicuius timoris, siue strepitus, uel huiusmodi. Accidit autem talis ægritudo infantibus, in primæua ætate, aut post natiuitatem, aut in natiuitate, quòd si accidat à natiuitate, non curatur, aut uix, nisi ex permutatione ætatis, aut regionis, aut temporum anni. Testatur hoc Hippocrates, in secunda Aphorismorũ particula. Testatur hoc Auicen. prima tertij cap. de epilepsia, & ferè omnes autores. qui si non curentur ex tali permutatione, cum illo commoriuntur. Si autem est post natiuitatem, & sit infans lactens, cibum non sumens, tunc oportet nutricem habere regimen in sex rebus non natu

naturalibus, uidelicet habere aërem remotum ab omni mala impreßione, cauere ab omnibus cibis multiplicantibus materiam phlegmaticã, ſicut ſunt piſces quicunque, ſicut lac, & omne quod conficitur cum paſta, carnes groſſæ, uinum nigrum, legumina, allia, cepæ ſcaloniæ, & omnia olera, exceptis bugloſſa, acetoſa, borragine, fructus crudi etiam uitentur, acetum, & omnes res uaporoſæ, ſed ſumat carnes uitulorum, aut hœdorum, aut caſtrorum, perdicum, phaſianorum, utatur ouis ſorbilibus. Conſidereturq; *lac ipſarum, utrũ ſit aquoſum, aut uiſcoſum: quod apprehenditur accipiendo unam guttam, aut duas lactis, & ponere, aut mulgere ſuper unguem, aut ferrum terſum, & politum, ſeu marmor, aut uitrum, & comprehenditur utrum lac retineatur illic tempore longo, uel non, quòd ſi flectendo, aut plicando aliquod iſtorum, lac retineatur, nec remouetur, comprehendimus lac eſſe groſſum, & uiſcoſum: quòd ſi parum flectendo deſcendat, nec retineatur ſecundum partem, tunc apprehendimus ex illo, lac eſſe maximæ aquoſitatis.* Et *oportet rectificare lac nutricis, ſtant e lacte groſſo, cum reducentibus, & rectifi-* Probatio lactis.

cantibus lac ipſum ad mediocritatem reducendo. Quæ omnia inferius dicentur. Sed quia talis ægritudo multum infeſtat infantem, & patrem, & matrem terret, omnesq; aſtantes. Et cum infans nihil poßit ſumere per uiam oris, quod ſi ſumat, parum eſt, ideo ponentur, quæ experta ſunt in cura epilepſiæ. Sententia autem plurium autorum eſt, quòd ſmaragdus ſuſpenſus collo remouet epilepſiã. Sententia omnium autorum eſt quòd pæonia quomodocunque collo ſuſpẽſa, ſiue ſemen, ſiue radix eius tollit epilepſiam: & hoc uerum, & probatum eſt. Pariformiter aſſerunt aliqui autores, quòd ſi quis combureret ſuem ſpinoſum, ſeu ericium, & aliquid pulueris ad bibendum dederit, ſubitò tollit epilepſiam. Teſtantur aliqui fide digni quòd lignũ crucis, quod lignum naſcitur ſuper quercu, ex quo fit uiſcus, ſuſpenſo collo tollit epilepſiam, & omnem uertiginem. De rebus autem maxime expertis, eſt theriaca magna, ſeu andromachi, permixta cum lacte mulieris, cum pauco ſaccharo roſato. Antiqui tamen infantes cauere debent ab omni terrore, & ſtrepitu, qui habeat inducere talem morbum.

De ericio nota.

Appen

Appendix secundi capitis.

TRes sunt morbi qui non nihil inter se commune habent, epilepsia, spasmus, & mater puerorum. Qui ratione tantum maioris, aut minoris differunt. Sed quia à doctore tribus capitibus, uelut tria essent distincta, describuntur, ideo suo loco omnia dicantur. Venientes primò ad epilepsiam, quæ bifariam consideratur à medico, aut enim cum ea nascitur puer, ab intemperie non parua cerebri, aut locellorum, aut à semine uiciato, quare inter hæreditarios morbos collocetur, quod nos uidimus ab eadem matre omnes ferme masculos illo morbo perijsse, perinde ac fit à tabe aut phthisi, qua perierunt omnes utriusq; sexus illius opulentißimæ familiæ quæ est monspessuli, & est familia fortiana, quæ ortus traxit ab Hispania citeriore. aut post partum, & ex accidentibus causis accidit, quæ destruuntur, aut loci mutatione, ætate, tempore, aut medicamentis. Medicaměta uerò hæc sunt: relicta nutrice, cuius lac satis per autorem corrigitur, quare proderit coagulum leporis cum mellicrato infanti dare, & eo die lac nõ recipiat, sed solus hydromellis usus seruetur, quod uices lactis geret, addendo ℈.ß. uisci quercini subtiliter puluerisati, quodq; appensum collo etiam prodest mense martio, decrescente luna decerptum, quod Druidæ Gallorum sapiětes syluiuagi, illo mense colligebant cum ceremonijs, & ueneratione. Rutha etiam, aut assa fœtida naribus apposita prodest, quam inungas oleo costino. nutrices uictu ca=

Epilepsia morbus hæreditarius.

Nota.

De visco querno.

lidiori regantur, ut lac calidius, subtiliusq́; efficiatur: infantium quoq; capita operiantur puluisculis naturæ feruidioris, qualia sunt cyperus, capillus ueneris. Conueniet *etiam cerebrum aßidue inungi calidis, oleo scilicet anethino, irino, & amaracino, neq; caput unquàm lauandum est, uel aqua tepida, uel frigida. Sed si necesse fuerit sordes abstergere, id facito aphronitro, id est, spuma nitri, & melle, & postea aqua calida leuiter abluas, cauendo ne totum caput immergatur, ma defiatq́;.* Dato *etiam mel despumatum, propter stomachum, à quo multa patitur cerebrum, collo etiam suspendito pæoniæ radicē uiridem, ut stomachum attingat. Cæterum si cum epilepsia infans nascatur, omni ope est nitendum ut sic alatur infans, sic substentetur, ut cibus sit & ætati, & morbo conueniens, quod fiet partim per nutricē, & aduenięte secūda ætate, aut tertia, uiuet sanus, quod* Deus *optimus faciat.* Et *hæc de epilepsia morbo sanè difficili.*

Ab stomacho multa cerebrū patitur.

Aetas varia epilepsiā curat.

De

De Spasmo puerorum, CAPVT III.

Ccidit pueris spasmos de repletione, & inanitione, de repletione aūt maxime carnosis, de inanitione autē infantibus, aut propter febres excitantes, aut propter continuos clamores, unde contingit aliquādo infantes tetanari, ut flecti non possint, nec ad partē anteriorē, nec posteriorem, quæ paßio secundū aliquos appellatur alcuhes, uel alcuses. Si igitur patiuntur spasmū de repletione, custodienda est nutrix, ne eius lac ad humiditatē multam declinet, id est, ne lac sit aquosum, sed nutriatur magis cibis habentibus ingrossare lac, & abstinendus est infans à multa lactatione, et à multo somno, inungenda sunt quoque membra ipsius ex oleo irino, id est, liliorū alborum, aut de oleo alkiri. Si autem contingit infantem esse exsiccatum, nutrienda est nutrix cibis humectantibus, tam à substantia, quàm à qualitate, sicut sunt carnes laudabiles, cum rebus frigidis, & humidis decoctæ, & maxime si spasmus talis sit post febres longas. Et inungendæ sunt iuncturæ cum oleo uio-

lato, & pauco ceræ. Nonnulli *autem intromittunt infantes in balneum, ex decocto capitum porcorum iuuenum, aut castrorum, aut hedorum, faciunt decoctionem istarum carnium, usq; ad relaxationem ipsarum, & intromittunt infantem in tale balneum: deinde faciunt unctionem ex oleis iam dictis. hoc tamen experientia scio, quòd quàmplures infantes uiderim tetanatos, ut non possint flecti ad partem domesticam, neq; syluestrem, qui cum sola unctione facta spondylibus colli, ex oleo liliorum alborum, aut humida hissopo releuati sunt, & curati fauente domino à tali contractione.* De rebus *autem maxime expertis, maxime & stante spasmo humido, ex theriaca magna seu andromachi.*

Appendix

Appendix in Tertium Caput.

DE eo morbo nunc agitur, qui proprie morbus est cerebri, hoc est sedem habet in eo, & dicitur Σπασμὸς, Latinis uerò conuulsio est: & fit, ubi sine electione musculi & nerui trahuntur, ueniuntq; in eam dispositionem, quam etiam in motibus factis secundum adpetitum, & uoluntatem, ratione motus musculorum, qui est uoluntarius assumpserunt: eius species sunt tres, τέτανος tendens rectam & immobilem ceruicem, ἐμπροσθότονος ubi mentum pectori appropinquatur, & contrahitur sic, ut non possit auferri, ὀπισθότονος adnectẽs caput scapulis quo minus nõ amoueri poßit. Præterea ex autoritate Hippocratis, aliquando ex plenitudine aliquando ex inanitione fit, quod primò erat dicendum, neglectis cæteris partitionibus inutilibus, de spasmo scilicet puerorum, & senum, deq; eo qui antecedit febrem, & eo qui subsequitur, alij quintam addunt partitionem, quæ est eadem cum secunda: Nam spasmus qui accedit post longas potiones, & uiolenta pharmaca, inanitionem indicant: contra uerò repletionem, sed his iam iactis quæ gratia artis dicta sunt, infantũ spasmo curando nos accingamus, uniuersale documentum accipientes, infantes scilicet tetano sæpius corripi, sed eo diligentia medici sæpius curantur. Quòd si ab inanitione, & exsiccatione (quæ recipitur à longa febre) quæ uia est ad ecticam, nam teste Galeno, longa ægritudo in æqualem intemperiem mutatur. Et tunc Species variæ spasmi.

oleum, & operam in pluribus medicum perdere affirmamus. dico in pluribus, quando non sit dare regulam quantumuis generalem, quæ exceptiones non habeat, præterquàm ista: maioribus nostris pares esse nō possumus. Sic igitur curato, ad nauseam, aut propter lactis corruptionē, aut abundantiā quæ ægritudinis causa est, infantē duc, & cū aqua buglosi dissolue puluerē diamoschi, & diapliris, aut aromatici rosati ℈ ß. & dato infanti. Nutrix theriaca utatur, neq; consulo quòd eam infanti exhibeas, propter nocumentū, & theriaces uires, quas imbecillus, nedum sanus ferre potest, & lege Aetiū Galeni integrū paraphrastē, suis digreßionibus & disputationibus relictis, qui maiori luce, & potioribus uerbis, omnia ex Galeno transcripsit, de usu etiā theriaces, probatione, compositione, & electione. Perungatur etiam infans aut oleo irino, aut lilij, aut alkiri, id est, uulgo keri, & est uiolæ species, quæ est lutea, Latini uiolam romanam dicunt, nocti plus redolentem, quàm diu, prodest etiam decoctum uerbaci, uulgo tapsi barbati. Postea uerò adderē oleum rosatum, & amygdalinum. Sed ad infantium uigilias accedamus.

Nulla regula gñalis que exceptionē non habeat.

Theriaca infanti nō exhibenda.

De instantia uigiliarum, CAPVT IIII.

Ccidunt etiam pueris instantiæ uigiliarum, propter quas accidũt pueris insomneitates & clamores perturbantes, & nutrices, & omnes domesticos, cui accidenti & si uaria nominentur ab autoribus, semper à leuioribus inchoanda est cũratio: cùm omnia prouocantia somnum, narcotica sint, & quodammodo stupefacientia. A leuioribus ergo fiat unctio fronti, & naribus, ex oleo uiolato: Secũdo ex uiolato oleo, & anethino permixto cum lacte mulieris ipsum lactãtis, & modico ceræ: Tertio adde unctioni supradictæ parũ opij, aut succi iusquiami, aut mandragoræ: Quarto facerẽ unctionẽ ex unguento populeo, leui tamen unctione, & in parua quantitate. Et quãuis secundũ sentẽtiã autorum nostrorũ, debeamus magis procedere per extrinsecus applicata, tamen contingit aliquando intrinsecis aliquid administrare, ut infans cibum sumat, accipiat panatellam, cum emulsione seminis papaueris albi, quamuis etiam Rasis papauer

nigrum, quod minime laudo uel eius euulsionẽ administret. uulgares autem nostri administrant infantibus parum medicamenti illius, quod dicitur requies, descriptione Nicolai. *Quæ si sit laudata ab eo, non tamẽ nisi urgẽte necessitate est ministrãda.*

Appendix in uigiliam puerorum.

Stomachus velut terra plantis nobis datus.

EXtra ægritudinem uigilantes nimium infantes, aut à fame ex stomachi inanitione, quem natura, uelut terrã plantis, creauit, & dicitur promptuariũ, deditq; indigentiæ sensum, cuius impetu, animalia ad cibum, ad potum concitata sunt, & uocatur eiusmodi expletionis, desyderium, adpetitus. Quare cibus angoris est remedium, ab eo ergo angore fit uigilans infans, ab excrementis etiam, & lotio *exurente, quare linteis mundis opus est, & exquisita munditia, ut si ab ægritudine, aut scabie, aut* dolore *quodam interno non dormiat, ægritudinem, cuius est accidens uigilia, aut cui accidit uigilia, sua methodo curato, non omittens insomnia, quibus infantes noctu affliguntur. Quare statim à cibo infantem cubitum ne reponas, ali quantulumq; mellis depurati præbe lingendum, quo facilius concoquat, iubetoq; ut meliori lacte nutriat mulier, à qua etiam fit uigilia infantis. cætera lege.*

Caput

De ægritudinibus oculorum infantium,

CAPVT V.

Ccidunt infantibus ægritudines oculorũ uariæ & diuersæ, uidelicet ophthalmia, tumefactio oculorum, strabositas, quæ duæ ægritudines primæ maxime accidũt oculis, propter frigiditatem, aut propter corruptionem lactis. Strabositas autẽ, aut contrahitur à principijs natiuitatis, aut propter malum regimẽ situationis infantis, in aspectu luminis, aut modo iacendi. Si igitur accidat tumefactio oculorum, & sit rubor in facie, & fronte color rubeus, tunc hoc medicamen confert. ℞. succi menthæ, foliorũ rosarum añ. ℥.j. croci, myrrhæ añ. ʒ.j.ß. puluerisentur, & conficiantur cum lacte mulieris, & subponatur oculis extrinsecus, & fronti, quotidie renouando donec aperiantur oculi. Si autem in oculis non fuerit rubedo, nec calor in facie aut in fronte, ℞. myrrham, crocum, aloem, & folia rosarum, & confice cum bono uino, expertum maxime ad hoc, mittere in nares infantium parum ambræ, distemperatum

cum lacte mulieris. Si autem infantibus pruritus, aut ſcabies cum ſola emulſione lactis nutricis, ſumma eſt cura. Si autem patiantur ſtraboſitatem, ſeu oculorũ tortuoſitatem, maximè ſituandi ſunt ſuper latera oppoſita, ut exempli gratia, ſi oculi ſunt eleuati, & cotorti uerſus angulũ, ſeu lachrymale ſiniſtrum, ſituandi ſunt, ut iaceant ſuper latus dextrum, & lumẽ ſituandum eſt in latere dextro, ut ex intuitu illius luminis dirigãtur oculi. Oppoſito autem modo, Si oculi ſint contorti uerſus lachrymale dextrum, uel uerſus partem dextram, tunc oppoſito modo ſituandus eſt puer, & lumen eius. Si autẽ oculi ſint ſtrabi, oppoſito modo, quia unus ad dextram, alter ad ſiniſtram, tunc ſituandus eſt infans corpore reſupino, & accipere ſpeculum calibeatum ſphæricæ figuræ, aut picturas pulcherrimas, aut aliquod delectabile inſpiciat infans, ut ex conuenienti intuitu, & delectatione figuras, aut ſpecies repræſentatas intueatur, unde oculi dirigũtur, ex rectitudine oculi intuitus. Et ſic propter continuã conſiderationẽ firmantur oculi, in diſpoſitione, ſeu ſitu ſuo naturali.

Appendix in caput quintum de Oculis.

NVnc se offert oculorum morbus, quem non methodice, nec artificiose curamus, nisi caput cu=remus: at caput non curatur, nisi corpus cures: est in argumento igitur, nos primo debere corpus curare. Set in infante, & tenello uix quæ sunt artis obseruamus, cuius uires sunt imbecillæ, nec uim pharmaci ferre potest sine noxa, sed ubi interna ueniunt purgãda, aut alterãda, hoc facito in corpore nutricis, à qua totum requiritur nutrimentum. Neq; ignoramus duas causas communes uniuersalium morborum, aërem, & uictum, quare aëre nunc relicto accipiamus uictũ infantium, qui est lac, quo aut uiuit sanus, aut æger. Quare habeto corpus nutricis ob oculos, à qua iudicationẽ accipe. sed ad oculos læsos bona pace, & uenia quadam redeamus, quos sic curato. Accipe lycion aut Indicum, aut Pataricũ ab urbe Patara Lyciæ, ubi Apollo respõsa dabat, uerum Indicum præstat, quod desyderamus. Quare seplagiarijs consulerem, quod fieret ex Rhamno potius, quàm ex caprifolio, aut buxa spina, quæ est Indica quã caremus: nam antiqui ex radicibus Rhamni plerunq; præparabant, deficiente Lycio Indico. Lycion ergo plurimo lacte dilutum instillato, tenerisq; linteis obliga, exin oculos ipsos aqua ex decocto chamomillæ, basiliconis, & rosarum rubentium ablue. Ad albugines uerò oculorum (quas leucomata uocant) quæq; ab eiulatu, aut humore fri=

Oculos non curabis, nisi caput cures: nec caput, nisi corpus curetur.

Duæ causæ vniuersales omniũ morborũ contra Hippocratẽ libro de flatibus, si eius libri sit author.

Lacte, hæreditate relicta, aut viuit sanus, aut æger infans.

De lycio lege quid sentiat.

Chamæmelon latinè dicitur.

gido cerebri, aut ab aëre humido & frigido fiunt, solani igitur nigri succum illinito, aut anagallidos siccũ defecatum inijcito. Hæc sunt quæ de oculis potuimus adferre, quantum uerò ad oculos strabos attinet, nihil ne eadem cum autore referamus, & ne iam actum agamus.

De ægritudinibus aurium internis,

CAPVT VI.

Ccidunt pueris pustullæ nonnullæ intra aures, emittentes saniem, & aquositatem, quibus inest pruritus maximus, quo infestatur pueri. Et nutrix propter clamores ex dolore, & si multa dicantur ab autoribus, pauca tamẽ experta enarrabimus. Primũ est, accipe cotũ antiquũ, id est, nuper carminatũ, & impone in aures in modũ tentæ, & mũdifica saniem ab ulcere egredientẽ, & iterato tentam aliam mundam immittas. Secundum est ut intromittas tẽtam inunctam oleo communi, aut aqua mellis: & si contingat infantem liberari, replicetur tenta, usque ad perfectam sanationem. Quòd si sanies adhuc emanauerit tunc tenta iam

dicta inūcta aqua mellis, & puluere ireos, aut myrrhæ, aut aloes intromittantur usq; ad sanationem completam. Aliud ad idem similiter ualet, accipe alumen, & dissolue in uino, & intinge lycion, & intromittas. Accipe etiā nitrū, & tere cū aqua, & aceto, & intromitte. Quòd si contingit infantem istis non liberari, tunc scias fistulam esse factam intrinsecus, & infantem non liberari, nisi ex ætatum permutatione.

Appendix.

Auris sensorium auditus est, quæ morbis etiā in infantibus sit obnoxia, aut enim surditatem patitur, aut ulcera, aut dolores, aut sonum, & tinitum. A quibus omnibus medicus infantem liberabit, qui uolente hoc Aesculapio, omni morbo unum, & alterum debet habere pharmacum, ut medeatur in laudē, atq; admirationem artis diuinæ, de inflammatione auriū, & earum humiditate, accipe album oui, cū lacte mulieris, & instillato, aut lumbricos terræ cum oleo rosaceo. Si uerò fuerit humiditas fluens, utere tutò, & quàm frequentißime aqua mellis. Rursum si dolor aurium ex flatu, ac uentositate, & tumore proueniat, origanum cum lauri folijs, saluia, & anetho per decoctum, cuius uapor per canalem inijciatur: aut myrrhā cum oleo oliuo coctum, in aures lepide instillato. hactenus de auribus.

Medicus munitus sit remedijs.

Ars medica ars diuina.

De apoſtematibus auriũ externis,

CAPVT VI.

Ccidunt *pueris puſtulæ poſt aures diuerſorum colorum, uidelicet albæ, citrinæ, nigræ, & rubeæ.* Nigræ *autem mortales quodãmodo ſunt, quãuis remedia ſint eis tribuenda: citrinæ aũt ſunt minoris maliciæ: albæ uerò ſalubres unà cum rubeis quæ nullatenus poſſunt curari, ubi infans per os nihil ſumat.* Set *magis regimen adhibendũ eſt nutrici.* Hoc Raſis *in tractatu ſuo de infantium morbis teſtatur.* Iſaac *de ægritudinibus puerorum idem teſtatur.* Et *princeps* Auicenna *tertia primi, de regimine infantium.Remedia eorum adhibenda ſunt extrinſecus, & ſtantibus puſtulis citrinis, ſic medeamur, nutriatur nutrix oleribus frigidis, ſicut ſunt endiuia, ſcariola, lactuca, & cucurbita ſecundum* Auicennam. Set *ſi ſint albi coloris puſtulæ, tunc nutriatur fœniculo, origano, id eſt, horũ olerum decoctione, cũ carne caſtrati, aut uituli, aut pullorum. Si puſtullæ uerò ſint nigræ, quãuis mortiferæ, ut teſtãtur autores, adhibendũ eſſet magis regimen iuuenum, quàm infantiũ, nutrienda eſt nu*

trix

trix cibis factis cum decocto buglossæ, lupulorum & carnibus iam dictis: medicandaq́; est, medicinis corrigẽtibus prauam qualitatẽ, sanguinẽ adurentẽ. Et sunt syrupi de epithimo, de fumoterræ, de acetositate citri, cum aquis conuenientibus, puta aqua buglossæ, lupulorũ, & capillorum. Deinde euacuãda est cum appropriatis, sicut est electuariũ de epithimo, diasenæ solutiuũ, & non solutiuũ, pilulæ de fumoterræ, & Indæ. Et quãuis secũdũ sententiam Rasis, tractatu suprascripto, competãt hieræ magnæ, tamen abhorribiles sunt tẽporibus hodiernis, ideo illas relinquã. Quòd si contingat pustulas illas eminẽtiam facere magnam, sicut contingit aliquando apostemata magna retro aures oriri, aut intra aures, tunc fiat unctio cum oleo liliorum, aut cum oleo camomillæ, & adipe gallinæ, & anatis recentis, aut parũ butyri, & cum unctione quæ appellatur anodina, id est, confortatiua. quòd si contingat ab his apostema non dissolui, accipe emplastrum factum ex decocto radicum maluauici, cum axungia porcina recente, & maturetur, tunc phlebotomo, aut ruptorio aperiatur: deinde chirurgicus se exerceat in consolidando, & mundificando.

Appendix.

Fiunt præterea abſceſſus retro aures, aut circiter, quare aliam habent indicationem, quam non habent interna. Internis igitur utcunque pro modo rei curatis, externa curemus oportet, quæ ſic curato. Si apoſtema ſit frigidum, quippe tumores præter naturam à primis (ut bene docuit Galenus*) qualitatibus, & compoſitis fiunt abſceſſus,* Græce ἀπόστασις *dicuntur.* Et *ſcito omnem inflammationem quatuor habere notas, ruborem, tumorem, calorẽ, & dolorem.* Set *ad fluxus pituitoſi humoris (qui* Græcis διαθήματα *ſunt) quos ſic curato.* ℞. *olei camomillæ, de lilio, & benedicti, id eſt, philoſophorum uulgo, añ. ℥. ß. ſanguinis porci antiqui, ℥. j. ſtercoris caprini prius in uino cocti. ℥. ij. miſce & calidum appone: ad idem, ſtercus ouile cum uino coctum melle addito, ualet etiam in reſolutione adeps anſeris, & gallinæ, adeps etiam uaccinus, non ſalitus, cum oleo de lilio, & melle, quòd ſi ad perfectam maturationem tendas, utere his, farina lini, aut orobi, cum ſenetione.* Quod *ſi calida fuerint, utere temperatis, qualia ſunt uitellus oui, butyrum, radix altheæ cocta, & elixa, axungia porci, & caricæ, oleum oliuarum.* Et *his omnibus curantur fluxiones, & collectiones aurium.* Quare *ad oris ulcera me confero.*

Quæ temperata ſunt, id eſt, parũ excrementoſa.

De pu

De Pustulis siue alcola oris,
CAPVT VIII.

Ccidunt & pueris pustullæ ori interno, & alcola linguæ & palato diuersorum colorũ, quia quædam cinericiæ, quædam albæ, aliæ rubeæ, aliæ citrinæ, & aliæ nigræ, quarum quædam sunt salubres, sicut omnes, exceptis nigris, quæ aliqualiter participant naturam cancri, ideo curam nigrarũ relinquemus, quia hoc magis pertinet ad chirurgicum, quàm physicum. Si autem sunt citrinæ, aut rubeæ cum percepta calefactione digito intermisso, tunc nutrienda est nutrix, & alẽda frigidis oleribus, sicut endiuia, portulaca, scariola, cichorea lactuca, & huiusmodi, ut lac eius sit causa extinctionis calefactionis, & acuitatis cholerae, & sanguinis. Si autem pustullæ albæ fuerint, nutrienda magis est habentibus uim alterare sanguinem, & lac, sicut fit decoctione calamẽti, borraginis, fœniculi, & similium habentiũ uim remouere maliciam sanguinis. Palatum autẽ pueri, ubi pustullæ erunt citrinæ seu rubeæ ungendum est cum aqua decoctionis balaustiarum, corticum granatorum, cupularũ glan

dium, aut cum ſucco portulacæ, aut plantaginis, ſcariolæ, ſemperuiuæ, aut ſucco ſolatri. Sed de rebus maxime expertis ut teſtãtur Raſes, Auicenna, & Iſaac in locis proprijs, eſt diamorum, aut ſuccus mori & rob nucum, & hoc expertus ſum non ſolũ in alcola, aut puſtulis, in corroſione gingiuarum, & linguæ infantium.

Appendix.

ALcola Arabica eſt dictio, & Latine interpretatur puſtulæ, ſeu oris ueſicæ, & præcipue infantium, & ſunt ueſicæ linguæ, quas etiam curare conuenit. Sed quia uariæ & multicolores adparent, à uarijs humoribus, ideo non una erit curandi ratio, quippe quæ nigræ ſunt, deteriores & mortiferæ. Neq; eſt tantũ opus medico, ſed & chirurgo, qui habeat aut urere, uel incudere, aut ſoluta iungere, aut ſuperflua reſecare, quod ultimũ emplaſtris, & linimentis, aut ferro, in apertione abſceſſuũ fit. Salubriores igitur, & quæ inſperatæ non ſunt, neq; deploratæ, quandoquidem medicum boni nominis decet, ægritudines deploratas euitare. Sic curato igitur, nunquàm hic neglecta nutrice, cuius cibus corrigatur, & quantitate, & qualitate, pro modo ulcerum. Quare uiolas cõtritas accipe, aut ſolas, aut ſimul cum roſis, & puſtulis adpone, aut etiã rop, id eſt, ſuccus ex moris immaturis inſpiſſatis ad ignẽ, aut nucum, & dicitur ab officinis dianucum, &

linguam inunge. Amylon etiam, ubi pustulæ humidæ nimium fuerint, cum cortice thuris, & gallæ, & totum aqua rosarum macerato, & linguæ infantis imponito. Succus etiam granatorum, aut cothoneorum, & malorum, seu pomorum maceanorum, quæ dulcia non sunt, ualent pro ablutione oris, addito saccharo candido. & hæc de uicijs oris, & linguæ.

De dolore gingiuarum infantium, CAPVT IX.

Ccidūt pueris tempore emißionis dentium, dolores gingiuarum intensi, & quo maiores erunt dolores, eo dentes erūt firmiores. Si autem accidit tempus emißionis in uere, uelociter oriuntur, propter caliditatem superuenientem aeris: Si autem in æstate, tardius oriuntur, propter frigiditatem autumni proximi: in hyeme autem adhuc tardius, propter temporis frigiditatem: in autumno uerò, si accidat, deterius fit, propter eius siccitatem, & frigiditatem. Succurrendum est autem tumoribus apparentibus gingiuarum, fricatione manuū: qua tunc bauositates,

Vere dentes velociter oriuntur.

& humores emittunt. & cum lactent, stringunt papillas mãmillarũ: & cum intromittitur digitus, stringunt forti strictura. Succurrendum est igitur eis, & accipe candelam ceream uirgineam, nouiter factam, & praebe infanti ut masticet eam, quia propter teneritatem eius, & cerae unctuositatem, causatur aliqua dilatatio gingiuarũ: fac etiã unctionem ex oleo lini, aut muscilaginis eiusdẽ, aut ex semine altheae, aut stante multa caliditate gingiuarũ, ex muscilagine seminis cytoneorum. A proprietate autem laudãtur pinguedo anatis, butyrũ recẽs non salitum: uerũ ultima laudatione laudatur cerebrũ leporis, & lac canis lactantis. Vltimũ autem remediũ est, gingiuas leui scalpellatione scalpere. Nonnulli autem autores recipiũt, ut toto tempore, quo durat dolor gingiuarum, fiat decoctio camomillae, qua fiat lotio capitibus, & si dolor augmentatus fuerit, accipiat butyrum uaccinum, uel medullam cruris eius, & ponatur super gingiuas, & cum apparuerint capita dentium, ponatur super caput pueri, & collum lana mũda, & sic permittatur, quoniam haec est cura solennis, & probata.

Appen

Appendix.

HIc de dolore gingiuarum agitur, quando scilicet infans dentire incipit, quod circa sextum mensem frequẽter fit: & suboriuntur tunc inflãmationes, non tantum gingiuarũ, & amygdalarum, sed & ceruicis, à dolore pungente, & stimulante, ueluti à paxillo quodã gingiuas separãte, molli igitur lana, & pura ceruicẽ, & maxillas, totius colli ambitũ, & occipitiũ oleo dulci, & calido fouere oportet, inq; audiẽdi meatus calidum oleum instillare confert: mel etiam moderate decoctum, illiniendæ gingiuæ suapte natura prodest, aut cum terebinthina: ab alto etiã infundito aquã capiti calidã ex decocto camomillæ, & anethi, & ita dentium eductio comparabitur expedita. Caueq; ne quid durum, & solidum madendum præbeas, & nutrici aquæ potus imperetur, cibusq; qui minime mordax sit, & sorbitiones exhibeantur, aut ex tritico fracto, aut ordeo, cũ luteo oui, & lacte caprino. Omitto, quæ magis sunt superstitiosa, quã quæ ut quadam naturali infantum dentibus remedio sunt, cuius generis sunt, syluestris cucurbitæ radix, id est coloquintidos, aut rubi radix, ex auro, & argẽto appẽsa, uirẽs etiã iaspis, quẽ ego omnino nõ reijcio, ꝑpter Gal. autoritatẽ, & est utilis appẽsus, pro amuleto, cuius rei Aetius multũ experimẽtũ fecit: est aũt amuletũ, antidotus potẽtissima, & ualẽtissimũ remediũ, aduersus inuidum & uenefica hactenus etiã ex antiqs hæc adducta, quæ citra liuorẽ legãtur, & hæc de doloribus, & humoribus gingiuarũ.

Frequenter sexto mense incipiũt dentire.

Ratio victus nutricis.

Virẽs Iaspis appensus.

De amuleto vide ætium.

Descriptio amuleti.

De scissuris labiorum,

CAPVT X.

Ccidunt & pueris scissuræ labiorum, quæ causantur in eis, aut propter acuitatem lactis, aut propter duritiem mammillarum, aut lactis corruptionem, quod si fiat ab acuitate lactis, tunc regenda est nutrix frigidis oleribus iam nominatis. Quod si à corruptione lactis, rectificandum est lac, ut prius dictum est. Si uerò à duritie mammillarum, mollificandæ sunt extremitates mammillarũ mulierum. Labia igitur infantiũ liniantur ex aqua rosacea permixta cũ oleo, aut pinguedine gallinæ, & accipe lanam bene carminatã, & pone cum succo plantaginis, seu lanciolæ cũ butyro, aut axungia gallinæ, & labijs unctionem fac. De rebus autem maxime expertis est accipere aquam rosarum, & farinã amidi, & unctionem fac. de rebus autẽ expertis, non solum ad scissuras labiorum, sed extremitatum mammillarum, & manuum, & pedum, uirgæ, ani, & matricis, ℞. ceræ citrinæ, adipis anatis, hyssopi humidæ, olei rosati ana partem unam: dra

gaganti, anuli, muſcilaginis cytoniorum ana partem ℥. gallarum, cineris pilorum caudæ equi, ſulphuris, plumbi uſti ana partem unam & ℥. terantur terenda, & miſceantur, fiat unguentum pro labijs, ſuperaſpergatur puluis ſequens. ℞. maſtiches, gallarum, cineris caudæ equi, plumbi uſti, corticũ granatorũ, ceruſæ, dragaganti, corticũ thuris, ana partes æquales, infundãtur omnia per diem & noctem in uino pontico, & ad ſolẽ deſiccato, & fiat puluis ſubtiliſsimus. ad idẽ ℞. litargirij, myrrhæ, dragagãti ana pulueriſentur ſubtiliter, & cũ cera, oleo, & melle fiat unguentum. Sed prius madefiãt labia infantis propria ſaliua, deinde petia inũcta & ſatiata hoc unguẽto, labijs appone noctu: mane autẽ aqua tepida labia lauato. ad idẽ unguentũ ℞. ceruſæ. ʒ. j. ceræ. ℥. iij. litargirij, cachiniæ, argenti, maſticis ana. ʒ. ℥. olei roſarum quãtum ſufficit, fiat unguentũ. aliud ad idem: ℞. ciperi, aluminis, gallæ, myrrhæ, arcenici, plumbi uſti ſingulorum ana, cum modico oleo roſaceo, fiat unguentum. maxime ualet, quotieſcunq; adeſt nigredo ſciſſurarum labiorum.

Appendix.

Scissuræ labiorum, quas alij fissuras uocant, fiunt duritie nonnunquàm papillarum, aut à uento, aut à lacte, aut à contagio quodam contrahitur in infante, basijs etiam multarum gentium: quibus sic succurrito, lana carminarijs purgata, & uelut pectine tracta, & succo plantaginis, cum butyro, & axungia gallinæ calidæ labia infantis inunge, linimentum quod fit ex pomis, ex axungia suilla, cum aqua rosacea quam uulgo pomatam dicunt plurimũ confert, exsiccat etiam succus glycyrhisæ, parum in ore retentus, & mansus, quo labia infantis illineas. Cibis etiam aliquid ex malis acerbis miscere oportebit, pirisq;, ac mespilis, aliquãdo lactucæ, aut intubi, ac portulacæ cibo admiscendum est: quod si infans cibum capere non poßit, nutricem eius huiusmodi uictu curare oportet: necnon ora infantiũ cõuenientibus pharmacis illinire, quæ sunt remedia moderata. Et sunt hæc omphacium in uino dissolutũ, aut mulso, Rhus cullinarius, flos rosarũ, ipsæq; rosæ siccæ cum mulso, aut melle rosaceo, farina erui cũ melle, galla etiam trita cum melle: aut accipe rhoen rubrum cum melle decoctum, decoctum etiam oleæ foliorum iuuat collutione. ℞. iuglandes ueteres integras unà cum cortice exustas, contere, deinde piperis grana xij. adijce thuris grana mediocria tria, hæc cũ melle sufficienti mixta, illinito, & miraberis. Quare ad gutturis apostemata me confero.

Frequentia basia, & multorum hominum fissuras excitant.

Vnguentum ex pomis vulgò pomata dicitur.

De

De apostematibus gutturis,

CAPVT XI.

Ccidunt etiam pueris apostemata circa partes gutturis, quæ sunt duarum amygdalarum apostemata, & uocantur uulgariter gaiones, quæ apostemata causantur, aut propter frigiditatem aëris comprimētis substantiā cerebri, aut propter nimiam caliditatē, aut propter nimiam plenitudinē infantium è superflua lactatione. Cura autē ipsorū est cum diligentia habenda, quòd fari nesciant, & nutrix, aut alius discernat utrū febrē patiatur, aut non: & an patiatur difficultatem deglutiendi. Et *cum incipiat dormire, an uideatur quasi suffocari, & tunc debet intromittere digitum in guttur, & leui tactu quærere à lateribus gutturis, ubi cognoscat adesse, an non apostema. Quòd si reperiatur digito indice, eleuare debet apostema ab extremitate inferiori gutturis, subleuando ipsum leuiter, prius ex una parte, deinde ex alia: & exinde ungere debet guttur, cū diamorum, aut rob nucum, aut cum syrupo myrtino. extrinsecus autē facienda est unctio, oleo liliorum cum pinguedine gallinæ, aut*

anatis, apponẽdo extrinsecus lanam succidam, aut linum, aut stupam carminatam, aut accipe linum, uel stupam, & infundas in urinam pueri, & extrinsecus gulæ appone. De rebus autem maximè expertis, est caßia fistula nouiter extracta à canna, & pista ipsam ultima contritione, & gutturi appone in formam emplastri. Secundum autem sententiam Mesue de cura squinantiæ, attrahendæ sunt aures sursum, aut pili qui sunt in uertice capitis attrahendi. Sed hoc magis competit scientibus fari, quàm infantibus.

Appendix.

Adenes fortiter attrahunt, debiliter verò expellunt.

SVnt adenes in gutture & glandulæ, spongijs ipsis similes, debiles ad expellendum, ad attrahendum uerò promptæ. Quare à cerebri superfluitatibus, & pectoris quibus proximæ sunt, sæpißime inflantur, & intumescunt: adeo, ut infantes, & adultos graui morbo infestent. Hunc etiam morbum tonsillas appellant. Quare electri seu succini gestatio, non tam ornat, quàm defendit à uitijs faucium, quibus sic succurrito, lana scilicet succida, cũ oleis camomillæ, & de lilio, amygdalarum dulciũ, & axungia aut gallinæ, aut anatis, ista omnia prosunt. Quare ad tußim infantium me confero, quibus frequens est.

Succini gestatio pdest: vide etiã Galenũ de collo appensis.

De tußi

De tuſsi & reumatiſmo, CAPVT XII.

TVßis accidit infantibus unà cum reumate, aut à frigiditate linguæ, ſic ut uix claudere poßint epiglottim aliquando ex frigiditate pectoris, aliquando uerò propter materiã deſcendentẽ à capite. Si accidat ex frigiditate linguæ tußis, tũc comprehendimus, quòd uix poßint deglutire, nec emittunt bauoſitates, & tunc curandi ſunt cũ administratione amygdalarum dulcium piſtatarum, quæ caricis pinguibus miſceãtur, & aqua fœniculi, & adminiſtretur manè & ſerò ſi deglutire poſſint. Si autem non, ſola unctione facta digito, aut penna ipſi gutturi, appone lac amygdalarũ dulciũ aut ſuccum liquiriciæ, cum farina amidi, & lacte amygdalarũ. Quòd ſi adſit tußis, & aſperitas gutturis, tunc cum muſcilagine cytoneorum, & penidijs, cum oleo amygdalarum dulcium: & hoc ubi non aderit febris: quòd ſi adſit, accipe ſuccum mali granati dulcis, miſceas penidijs, & ſucco liquiriciæ. Si autem tußis à catarrho fiat, quod cognoſcimus, ubi infantes emittunt bauoſitates, cum mul

titudine phlegmatis circa os. Tūc conuenient hæc medicamina. ℞. Seminis papaueris albi, dragaganti añ. ℥. ß. cucumeris ℥. j. & confice cũ aqua, in qua sint cocti sebesten, & administra. Itẽ aliud ad tußim. ℞. Passulas enucleatas, & fac bullire in uase ferreo, ne indurentur, & postea remoue ab igne, pista, & misce penidijs eiusdem quantitatis, da puero manè & serò ad medium nucis. Ad idem propter tußim frigidã. ℞. myrrham, & misce cum melle & oleo amygdalarum, & propina non existente plenitudine pectoris. Quòd si adsit plenitudo, accipe dragagantum, galbanum, & mitte cum uitello oui: & si in hoc multa laudata sint ab autoribus, sicut quæ iam dicta sunt, de rebus maxime conueniẽtibus nostris temporibus, hæc sunt: si infans paruæ ætatis, duorum, aut trium scilicet mẽsium, imò usque ad tres annos, & causetur tußis per uiam defluxus, facias pectori unctionem, à leuioribus inchoando. Accipe butyrum non salitum, & caules torrefactos super cineribus, & unge caules dicto butyro: & tunc applica unum folium caulis pectori, aliud dorso correspondenti opposito pectoris, aut fac unctionem ex oleo sisamino, aut

dulcium amygdalarum, cũ pinguedine gallinæ, & butyro recenti, adde oleum uiolatũ, & parũ croci cum cera: unge etiam ex eo unguento, quod dicitur hiſopus hũida, aut fac unctionẽ ex ſeminis altheæ muſcilagine, aut lini. Si adſit febris, ũgatur oleo uiolato, & amygdalino cũ aliquãtulo ceræ. Quòd ſi tuſsis fiat à reumate, & non remoueatur, tũc com miſſuræ capitis aſperge parum pulueris roſarũ, & ſandaracæ: confert etiam pilulam dare de ſtorace, quòd ſi capere non poſsit infans, etiam ſi ſit ſimilis grano milij, aut orobi, aut lenticulæ: confert tunc medicamẽ hoc, uidelicet multo tẽpore lactationis. ℞. gũmi arabici, ſeminis cytoniorũ, liquiritiæ, pe nidiarum, & cum lacte miſceantur, infanti admini ſtrato. Quòd ſi contingat pueros eſſe adultos, triũ aut ſeptem annorũ, & tuſsim patiãtur à catarrho, & ſtricturam pectoris: tunc conuenit ſyrupus de liquiritia, non ſtante uerò febre, cum ſyrupo de praſsio, & aqua farfaræ, capillorum ueneris. At ſtante febre, cum ſyrupo uiolato. Et fiant unctiones pectori præſcriptæ conueniunt pilulæ, ut ſunt de iera, de agarico uſque ad quinque numero, contingit aliquando tuſsim fieri à nariũ ſtrictura, quia humor, qui debet ſecũdum naturam emitti per na-

res transmittitur ad guttur, & tracheam arteriam. Competit tunc unctio facta ex butyro solo, in radice naris superiori, inter duos oculos, & naribus penna imponere, aut coto oleum amygdalarũ dulcium, aut sisaminum, & si pueri possent attrahere per nares decoctum ordei cũ saccaro candico, aut aqua ordei, cum modico aquæ maioranæ, aut succi bliti: conueniet etiã medicamen diuertens materiã à partibus posterioribus ad anteriores, fricationesq; spatularum suaues, & leues, quæ non fiant, nisi præmissa purgatione, aut per os, aut clystere communi, aut suppositorio ex melle.

Appendix.

AD tußim accipe pinearũ moderate torrefactarum, ʒ.iiij. mellis despumati.℥. ix. confice & lambendũ præbeto, adde tragachantæ. ʒ. iij. seminis cucumeris simili modo torrefacti. ʒ. j. & utere. Item *accipe tragachantam in uino dulcißimo madefactam, pineas assas numero triginta, amygdala scorticata, xxx. seminis lini aßi, ℥. ij. succi liquiritiæ. ʒ. ij. mellis quod sufficit, dato ad lambendum, bene facit cyminum cum melle, & saccaro candido: oleum etiam recenter expressum amygdalarum dulcium, & tepide dato, manè & serò unum cochlear.* Quare *ad uomitum me transfero.*

De uomitu,
CAPVT XIII.

Omitu autem infantes infestātur, aut à multitudine lactis, quam digerere non possunt, aut propter aquositatem eius, aut corruptionē eius, stante maxima debilitate stomachi, aut propter uermes, aut aëris frigiditatem, aut frigiditatē & caliditatem nutricis, quare cura summa adhibenda est, in cognitione causarū uomitus infantis, quā ex ipsius relatione habere minime possumus: ergo inquiras à matre, uel nutrice, utrum assumat magnam quantitatē lactis, & sugēdo ubera incurrat singultum, aut lac dicatur multum aquosum, aut grossum uiscosum. Quod cognoscimus per signa superius posita, de dispositione lactis nutricis. Corruptionem *autē eius comprehendimus ex fœtore. uomitus acetositatem ex odore lactis emißi: frigiditatem autem cognoscimus, aut nutricis, aut infantis, quia egestiones quæ emittūtur in pannis lineis, si sint uirides, aut liuidæ, indicamus hoc fieri à frigiditate aut nutricis, aut infantis. Si autem color egestionū est citrinus, aut niger cum*

Causarū cognitio à relatiōe infantis minime haberi poteſt, ſed à matre postules.

transſlucentia, iudicamus hæc à caliditate lactis, aut inflammatione infantis fieri. Quòd ſi uomitus ipſe fuerit propter multitudinẽ lactis, tunc eam prohibeas: quòd ſi ſentiatur odor acetoſus, humore albo commixto lacti, ſecundum Auice. *qui dubie loquitur, tria grana ordei, & adminiſtra infanti, ſic curabitur.* Secundum *uerò modũ communem practicorum, fit unctio ſtomacho infantium, ubi ſit debilis, cum oleo de ſpica, &* cytoniorum, *probatum eſt, non ſolum infantibus, ſed etiam pueris ſeptem annorum, & ultra.* Contra *uomitũ uermium, fac quod ſequitur.* ℞. Olei *de abſynthio, de mẽtha, maſticini, &* cytoniorum, *añ. ℥. ij. ſpecierum abſynthij, menthæ, roſarum añ, ℈. ß. aloes grana duo, aceti parum ceræ quantum ſufficit, fiat unguentum molle, imò & infantes patientes proſtrationem adpetitus, facta unctione ante lactationem manè, & ſerò, ſugunt lac cum adpetitu: & ſi poßint infantes deglutire ex* Auice. *ſententia decimatertia tertij, de cura uomitus, & decima ſexta tertij, de cura cholericæ paßiõis, adminiſtra parum ſyrupi de mentha, cum uino granatorum.* Et *ſuccurrit mirabiliter infantibus, & adultis: hoc*

tamen

tamen saluo, quod nullatenus uomitus est constrin gendus, nisi perducat ad debilitatem, seu laßitudinem, quia sæpißime uomitus uomitum curat, testante Auicēna, xvj. tertij, de cura cholericæ paßionis. competunt etiam hæc remedia secundum Rasem, *ubi causa sit frigida.* ℞. *olibā septimā partē drach. rutæ siccæ tertiam partem, puluerisa & misce cū syrupo rosato, & da puero.* Accipiat *nutrix parū ci mini, parum sumach, & ponat in os pueri, aut accipe, quod sæpe expertum est secundum* Rasis *senten tiam.* Recipe *ligni aloes, masticis, ana* ʒ. ß. *galangæ septimā partē drach. & fiat puluis, qui cum syrupo rosato conficiatur, & da puero ante sumptionē lactis, deinde ponas super stomachū hoc emplastrū.* ℞. *masticis, aloes, acaciæ, gallæ, olibā, panis usti ana, & confice cum oleo rosato, & stomacho appone, & est expertum ad uomitum, & saliuam pue rorum.* Si *autem in uomitu fuerit odor acutus, & res quæ euomuntur, appareant acutæ, & citrinæ, tunc administra infanti rob agrestæ, aut succum, uel minam cytoniorum, aut syrupum de berberis, aut ribes, aut rosatum, & si sint adulti infantes, con ueniunt isti trocisci.* ℞ *rosarum, spodij, ana.* ʒ. *iiij.*

Vomitus à principio ne cōstringatur.

gallarum.ʒ.ij.ß.karabe, seminis portulacæ, seminis lapati acuti, ana ʒ.j. confice cũ aqua rosarũ, uel mali granati ad pondus drach. unius, exinde puluerisetur unus trochiscus, & cum saccaro rosato, aut miua cytoniorũ, aut de ribes, dato infanti, aut partem, aut totum: demum applicetur stomacho emplastrum uomitui, & fluxui uentris conferens. ℞. farinæ ordei, rubi uiridis, mali granati corticis, ana quantum sufficit, & misce cum aqua rosarum, aut oleo rosato omphacino, & stomacho applica. secũdum autem sententiam Isaac, ubi sit uomitus phlegmaticus, accipe calamentum, crocum, aristologiã longam, & cum succo menthæ misce, administrato infanti, & est mirabile, & prohibenda est nutrix, à grossis, & pituitosis cibis, à coitu, & si prægnans esset, mutanda est omnino.

Appendix

Appendix.

VOmitus infantibus accidit, aut repletione non parua, aut à frigiditate lactis, aut ab intemperie uentriculi potius frigida, quàm calida, aliquādo etiam à tußi, sed hic tußi curata, curatur & is uomitus. oēs igitur sic curato, non neglectis causis, quas primò destruere oportet. Quare eas nouisse non nocebit, ne in morbis cæcutiamus. infantibus igitur uomitu laborāti bus dato succum cothoneorum cum saccharo coctum, officinæ appellāt miuiam cythoniorum. Proderit etiā syrupus de mentha, de berberis (quem oxiacantam dicūt græci) cum puluere caryophyllorum: liniendus est etiam stomachus aqua rosacea cum muscho, aut aqua myrti, aut apponere emplastrum ex micha panis, succo mēthæ, puluere caryophyllorum, oleo mastichino, & parum aceti, quæ omnia colligito, & stomacho apponito, adde pulueris coralli utriusq;, ʒ. ß. corallus etiam appensus proderit, qui stomachum tangat. maiora ex autoribus requiras, ad fluxum curandū me paro.

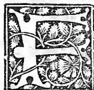
Ad omnes vomitus differentias.

Emplastrum nostrū hacte nus cū ægro ti restitutione obseruatum.

Coralliū appensum foris ventriculum attingens.

De fluxu,

CAPVT XIIII.

Luxu autem uentris infeſtantur infantes, non ſolum tempore dentitionis, ſed poſt, & ante, uarijs de cauſis, aut propter corruptionem lactis, aut multitudinem, aut caliditatem, frigiditatem, aquoſitatem, aut propter multitudinē deglutitionis ſaliuæ, aut propter lac impregnantis nutricis, aut ab ſtomachi debilitate. quod ſi fiat à corruptione lactis, rectificandum eſt lac cum his quæ dicētur inferius, de lactis rectificatione: quod ſi ſit à multitudine, abſtinendus eſt infans à nimia lactatione. Quod ſi à caliditate lactis, quod comprehenditur ex citrinitate egeſtionum. Si ex frigiditate, & humiditate, aut nutricis, aut lactis, lac eſt rectificādū ut dicetur. Si propter debilitatē ſtomachi, conueniūt embrocationes, unctiones ſupra nominatæ, de cura uomitus à cauſa calida, aut frigida. Sed unum eſt prænotādum, quod nunquā cohibeatur fluxus uētris, niſi adſit tumor producens debilitatem, cui fluxui, à leuioribus inchoando, ſecundum Auice. *debemus embrocare uētrē, ex decocto*

ſeminis roſarum, cimino, & aniſo: & hoc quando fluxus fit à frigiditate, aut ex cimino, & roſis in aceto infuſis, & decoctis. Quod ſi hæc non iuuẽt, accipe ſextam partẽ drach. coaguli hœdi, & cum aqua frigida dato infanti, de expertis cauſa ſem per frigida exiſtente, accipe. ℈. unum reubarbari torrefacti, & cum uino aromatico dato. Raſis etiã docet nos quartam partẽ drach. olibã adminiſtrare cum hoc emplaſtro quod uentri, & ſtomacho appli cetur. ℞. croci, myrrhæ, ceræ quod ſufficit, & cum uino miſce, pro uentre, quod ſi fluxus fit à cauſa ca lida, ſumat infans, ſi poſsit, ſyrupum roſatum, aut miuam cythoniorum cum ſyrupo menthæ, & fac quod prædominetur miua, aut ſyrupus roſatus. De rebus etiam expertis ſunt nuclei nucum torrefacti, & ante cœnã, & prandium ſumat; ſorba etiam, & cotonea aſſata aut piſtata & uentri appoſita, ſi de-glutire non poſsit, conuenit etiam hoc emplaſtrũ, ℞. dattillos immaturos, infundantur per noctem in uino ſtiptico, poſtea accipe oleum de ſemine lini, aut myrtini, aut maſtichini, uariãtur enim olea ſecũ dum quod uis calefacere, aut infrigidare, & uentri applicetur emplaſtrum conueniens fluxui, à cauſa calida, ℞. ſucci arnagloſſæ, centinodiæ, ana. ℥. ß.

farinæ tritici. ʒ. iij. aceti parũ, albuminis ouorũ duorũ distẽpera, & calefac, & uentri appone. Quod si uolueris fortius restringere, ℞. rosarũ, thuris, mastićis, boliarmeni, sanguinis draconis, absynthij, costi amari, balaustiæ, psidiæ, coquãtur in aqua, & in illa decoctione sedeat puer: fomẽta etiã pedes, aut tibias: & si uolueris fortius restringere, ℞. duas partes consolidæ maioris, & alias duas plãtaginis, & lanceolæ & cũ succis earũ dissolue argillã, & manibus tractãdo in modũ emplastri, superpone umbilico. res aũt familiares quæ in communi usu sunt, clysteria ex decocto ordei torrefacti cũ melle rosato, non existẽte rasura intestinorũ, quæ si adsit accipe sepi hircini, aut castrati, & trochiscos de karabe, aut terra sigillata, aut stellæ aut pulueris rosarũ, aut utere puluere tapsi barbati usti: uẽtri aũt appone emplastrum diaphiniconis descriptione Mesue, aut ex inuẽtione Andromachi, aut sua: unguẽtũ etiã de corticibus, aut emplastrum de rosis autore Mesue, aut de gallia eiusdẽ descriptione. Si autẽ alia experta, quæ constringãt uẽtrẽ, cupis scire, leges secreta Galeni, & reperies emplastrum conferens sanguinis sputo, uomitui, & fluxui uentris. Idem habes à Rasi in secretis proprijs.

Appendix.

FLuxus & si uarius sit, à uarijs etiam causis procedit. Quare non erit unica curandi ratio, etiā si in infantibus minime apponi possunt, quæ & diligēter, & perfecte restituunt pristinæ sanitati, curaui ego trimestrem infantem mense septembri à dysenteria, clysteribus partim illuentibus, & partim astringentibus, stomacho non neglecto fomentis, quare ad alui profluuia foueto stomachum, reiectis balneis, foueto uino austero, & oleo cythoneorum. Quod si non sistatur, sume œnanthes contritißimæ, quæ uitis sylvestris flos est, & dicitur labrusca, acaciæ, masticis partes æquales, quibus unà subactis, partem uitelli ouorum, quæ sufficiat adijcito. Deinde stomacho, & scapulis illinito, thorulumq́; purpureæ lanæ adligato. Præ cunctis tamen, nutrix in uictus ratione regenda est, cibiq́; boni succi exhibendi, & potus astringens. Quod si infans quidpiam farinæ simile excreuerit, mentham tritam ex uino nigro apponito, & adligato, fiant enemata ex decocto ordei, rosarum rubentiū, berberis, sumach, & folijs plantaginis, cui infundito uitellum oui, saccharum candidum, oleū rosaceum, aut myrtinū, aut lentiscinū, & inijcito per clysterem, & procurabitur alui detentio. Et hæc de fluxu sufficiant. Accedamus ad alui detentionem, & astrictionem.

Trimestris infans dysenteria laborās clysteribus à me curatus.

Quid sit œnanthe.

In omni infantium morbo, nutrix regimē victus habeat proprium.

Forma clysteris.

De stipticitate,

CAPVT XV.

Olestantur quandoq; infantes prohibitione, & stipticitate fecũ, aut à uiscositate lactis, aut quia sumũt cibaria multũ stiptica, sicut est caseus, aut cotonea, aut castaneæ, aut nuces assatæ, aut sorba, & mespila, & alia similia. Quod si infans sit lactens, & patiatur astrictionem uentris, à lactis uiscositate, quod cognoscitur in nutrice, aut matre signis supra dictis, & secundũ sentẽtiã Auicẽnæ, tertia primi, capite de ægritudinibus infantiũ, tribuẽdũ est in potu stercus muris, aut suppositorium ex melle cocto, aut cum mentastro, aut radicibus ireos, quæ sint uirides, aut combustæ, & debemus administrare infanti parum mellis, aut terebinthinæ secundum quantitatem unius ciceris, & uenter eius fricandus cum oleo communi, aut super femur eius ponatur fel uaccinũ. Tamen secũdum modum communẽ, expertum est primis mensibus, facere suppositoria ex stercore muris, cum melle & sale contrito, aut ex axungia porcina, & stercore muris

De stercore muris.

muris, aut cum ſale communi, aut ex lardone ſalito oleo inuncto, quo uulgares utuntur: aut utere clyſtere molli facto ex brodio pulli, aut capitis caſtrati, cum ſaccharo, & parũ ſalis, ſine oleo, ne infans patiatur, ſi uermes haberet, qui petunt, propter oleum, partes ſupernas. Competit etiã *clyſtere, factum ex lacte caprarum, aut aſinarum, aut camelarum, quod melius eſt, ſed quia parentes maximè infeſtantur, & nolunt obedire medicis, in miſsione ſuppoſitorij, aut clyſteris, tunc accipias medietatẽ corticis nucis magnæ, & comeſtibilis, & imple ipſam butyro recenti, cum felle thaurino, & ſuper umbilicum appone, & uentrem infantis totum butyro inunge, aut pedes eius, leui tamen unctione.* ℞. *Elebori albi & nigri, hermodatilorum, acori, ſucci ſemperuinæ, bryoniæ, añ. partes æquales, cum axungia porcina ueteri, confice, & utere.* Et *quamuis competat unguentum arthanitæ, eſt periculoſum tamen, quare dimittas potius.* Competũt *etiam ſuppoſitoria ex capitibus porrorum cũ ſale.* Sed *ſolẽ ne unũ non dimittamus, ſcilicet accipe penidias, & forma ſuppoſitoriũ, & poſt in aquam ſalitã infunde, & ſuppone infanti: quòd ſi infans nul*

Oleum non miſcẽdũ clyſteribus.

Lac camelæ.

Iuglãs regia.

latenus poſſet, aut inferne, aut ſuperne accipere, tunc adhibēda eſt medicina nutrici, aut matri, deinde poſt ſpatium quinq; horarū lactandus eſt infans: quòd ſi aliquid poßit deglutire, ſcilicet duorū, aut ſeptē annorū, adminiſtrētur medicinæ lenitiuæ ſolēnes, ſicuti eſt iera ſimplex, aut pigra, hoc eſt cōpoſita, uſq; ad. ʒ. unā cū lacte mulieris, aut uino aromatico. Set quia ieræ ſūt abominabiles, propter amaritudinē, detur caßia extracta, aut māna in uino aromatico, aut parū infuſionis reubarbari, aut electuariū Indū, aut pſilij, aut diaturbit, cū reubarbaro, ſecundum neceßitatem & diuerſitatem materierum peccantiū, aut pilulæ de aloe lota, aut de iera ſimplici, hoc totum ſit in iudicio operantis: quia non poſſumus niſi ſecundum diſtinctionē complexionum operari. Set unum expertum in forma potabili non prætermittamus. ℞. cinamomi, gingiberis, añ. partē. j. ſpicæ, aniſi añ. partē ß. epithimi partes octo, reubarbari, ſenæ añ. partes quatuor, ſaccari optimi partem mediam, omnia adminiſtrentur cū lacte mulieris, aut uino aromatico, aut aliquo brodio pingui, uſque ad. ʒ. ß. conuenit etiā hæc confectio. ℞. folliculorū ſenæ uiridiū

mun

mundatorum aā.℥.j.cinamomi.ʒ.iij.croci.ʒ.j. sac chari ad pondus omnium, dosis est.ʒ.ß.cū brodio. Si uerò sint adulti.ʒ.j. Et hoc ante cibum.

Appendix.

Quod si contrà, aluus detenta fuerit, neq; facile egerat, glande irritetur, aut clystere ex melle loto, aut mellicrato, cibisq; mel complicetur. Sed & florem arthemisiæ cum oleo tritum, circa umbilicum apponito, & subducetur aluus: etiam accipe succum ebuli, aut mercurialis, aut farinam (quam uolatilem dicunt.) Et ex his pulmentum coque, coctum, modo emplastri umbilico, & infrà, quod stomachum non contingat impone: profuerit nutrici medicamentum probatum, & quod datum cieat, dare: neque eo die infantem lactabis, sed postridie potionis, ipsum uberibus admoueas. Neq; placet, quod detur in potu stercus muris, quod uoluit Auicenna, quem autor noster per omnia est sequutus: sed imputandū est tempori quo sepultæ erant literæ meliores: neq; tunc Galenus melius loquebatur Latine per interpretes, quàm Auicenna. modo igitur glandis cum sepo hircino sedi & podici infantis imponito, & fluet aluus pro uotis tuis. Quare ad tenasmum se conuertat oratio nostra.

Stercus muris non dandum puero, contra Auicennam.

Excusatur à tempore autor, alioq; expertissimus.

Galenus per interpretes latine non est loquutus.

De tenaſmone & continua uoluntate egerendi,

CAPVT XVI.

Ccidit infantibus ægritudo multum infeſtans, propter quam timent parentes, cum uideãt infantẽ continue ſtimulatum, ut aliquid per ſeceſſum emittat,& nihil emittat, quæ uulgari uocabulo appellatur malum de ponti, à medicis dicitur tenaſmon. Et *quoddã eſt uerũ,& quoddã nõ*. Non *uerũ fit à materia fecali, inuiſcata adhærente inteſtino recto,in parte interiori,prope phiterim,uel anum: uerum autem cauſatur propter humorem ſalſum, aut cholericum deſcendentem ad ipſum anum, aut frigiditate aëris, aut quia infantes ſedẽt ſuper rem duram,ſicut ſuper lapidem uiuũ.* Talis *igitur ægritudinis cura, ſi tenaſmon cauſatur propter inuiſcationem fecum educant feces cũ clyſteribus mollitiuis.* Et *iſta eſt cura tenaſmonis non ueri, ſcilicet,quia in tenaſmone, tres habendæ ſunt intentiones.* Prima *ad mordicationem ad quam ſequitur uehemens uoluntas egerendi ſine aliqua emiſſione.* Secunda *intẽtio eſt reſtrictio ſanguinis egredientis,&*

tis & ulcerationis ablutio. Tertia est intestini, cũ egreditur, intus repositio. Dixit Aliabas circa primam intentionẽ, quòd si detur olibanum cũ ameo, remouet uoluntatem egerendi. Serapio autem uult quod cortex arboris pini minoris emplastratus, remouet tenasmonem factum à materia acuta ad intestinum rectũ fluente, aut etiam ab ulcere, prius tamen mundato intestino: & experti sumus corticem maioris pini emplastratum, & puluerisatum, cum liciuio aspersum, aut cum albumine oui, aut oleo myrthino intromissum idem facere. Serapio dixit psilium lædere asperitatẽ ulcerum intestinorum, & abscindit tenasmonem. Dixit etiam, quod sine decoctione orobi, uel cum decoctione aceti, pectini, & ano applicatum confert: plus tamẽ confert cũ decoctione pineæ infructiferæ. Experientia autem scio quod sola suffumigatio facta ex pineis, à quibus extracti sunt nuclei, miro modo tenasmonem sedat. Isaac dixit clystere factũ ex decoctione seminis lini, cum oleo rosato, ad tenasmonem & mordicationem intestinorum ualere: similiter etiam decoctio seminis lini. Tertia intentio erit magis ad restrictionem sanguinis. Et si multa

ſint ab autoribus dicta, hic tamen magis experta aliqua adducam, uinum in quo eſt decocta radix mali granati, bibitum multùm iuuat: confert etiam puluis pollicariæ ſubtilis, appoſitus, ſtante tenaſmone à cauſa frigida. Item *ſuffitus factus ex granis myrti.* Serapio *dixit gummi* Arabicum *retinere uentrem nimiũ fluentem, & conglutinat inteſtinũ. Circa tertiam intentionem, quæ eſt intromißio inteſtini egreßi, capilli aduſti ſuperpoſiti inteſtino, reducunt ipſum intro, expertum autem in cura tenaſmonis deſperati febre exiſtente, accipe pilulas* Galeni *ex ſuis ſecretis.* ℞. *opij, aniſi ambo rum añ. aur. unum, &* ℈. *ſeminis inſquiami albi.* ℈. *iij. ſeminis apij.* ʒ. *viij. terantur, & conficiantur cum uino, & fiant inde pilulæ, inſtar piperis, admi niſtra ad ſummum duas. ad idem,* Expertũ *licium.* ℞. Myrrhæ, *thuris, croci, opij añ. partem unam, terantur cribellentur, & conficiantur cum uitellis ouorum, & fiant paruæ glandes cum filo ligatæ, & intromittantur per anũ, donec dormiat, & tũc extrahantur. In cura uerò magis domeſtica, ſunt clyſteria lauatiua, ex decoctione ordei torrefacti, & radicum plantaginis: exempli gratia.* ℞. *radicum*

dicum plantaginis M. unum, ordei torrefacti cum cortice suo. M. duos, coquantur perfecte in quatuor libris aquæ, & coletur: adde colaturæ mellis rosati colati. ℥. j. fiat clyster: confert etiã si fiat ex succo, aut decoctione plãtaginis, aut arnaglossæ, in quo succo dissoluantur trochisci, carabe, aut terra sigillata. Ad idem confert fomentum sequẽs, *coquantur caules in aqua, & manibus exprimantur leuiter, & parum in oleo rosarũ frigantur: deinde infans sedeat super caules: ualent suffumigia facta ex colophonia, pineis, uel corticibus earum. Vltimo fiat hoc balneum.* ℞. *radicũ cardui, quo præparantur panni,* M. *quatuor corticum granatorũ, balaustiæ, corticum radicum auri, tapsi barbati* añ. M. *unum, coquantur in aqua si sit febris, quæ si non fuerit, in uino nigro stiptico, quantum sufficit ad balneum, in quo patiens sedeat usque ad umbilicum.* Experientia *inuentum est, quod bibere succum lapæ communis, id est, rumicis syluestris, ieiuno stomacho, uel infritellis, uel aliter, anum egressum reducit: & ego experientia scio, quod in quodam infante filio potestatis plebis sacci, qui patiebatur egressum ani per duos ferè digitos, &*

Et dicit̃ virga pastoris à Dioscoride labrum Veneris.

ʃola decoctione roʃarum, lentium excorticatarum cum uino nigro, & poſtea fiebat olei roſarũ inunctio, & ſuffitus ex thure, & corticibus pinearum, & roſarum, & ſanatus fuit unà cum tumore inteſtini maximo & eiuſdem apoſtemate: mirumimmodum conferunt ſuppoſitoria facta ex ſepo hircino, cum oleo roſato, & parum opij ad granum unum, aut duo.

Appendix.

TEnaſmus ſiue Latine premitus, Et dicitur Græce τεινεσμὸς per diphthongũ potius, quàm per ε, in prima ſyllaba, propter etymologiam: nempe ἀπὸ τείνεσθαι, quod eſt conari. Et eſt tenaſmus crebra, & inanis egerendi libido, ſeu uoluntas: cui morbo adiungemus procedentem ſedem, quæ à tenaſmo uehemẽter procedit. Sed prius tenaſmum curemus, & illi medeamur, deinde ad ſedis procidentiam, breuitati ſtudẽtes, quod autor hic ſatis fuerit prolixus. Quare cum à frigiditate plerũq; fiat, apponemus quæ erunt calida, & diſsipantia materiam illam mucoſam, & ſanguinolentam, quæ egeritur etiam cum ſedis tumore, & inflammatione. Accipe naſturtij ortẽſis, & cymini ſeminis, ſingulorum pondus æquale: idq; tritum, & temperatum butyro ueteri, cum aqua frigida bibendũ præbe: aliud excipiat infans ſede fumum terebinthinæ, qui

inde

inde oritur, carbonibus imposita. Item accipe picem colophoniam, eaq; carbonibus imposita, suffitu anum infantis consoue: accipito etiā pannum lineū uehementer calidū, sic tamen ut citra offensam ferat, & podici sic apponito, quo remisso apponatur alter. Maiora te docebunt doctores practici, quare ad sedis procidentiā uenio, cui Aetius sic succurrit, herba, quæ spongitis dicitur, aßidue sedē aspergito, quid autē sit spongitis scire non potui, nisi fuerit asparagi satiui, & ortensis radix, quæ astringens est, & dolori dentiū succurrit. Accipiturq; teste Plinio, & Columella, pro spōgia, quare illuc curre, & uidebis quid sentiant: neq; dubito quin marina spongia posset succurrere, quæ ad oculorum lachrymas faciat lota, profluuiáque sanguinis ex aceto competit. Item acatiam ex uino nigro, & sapa illinito. Item cocleam ustam, & tritam ano exeūti, prius loto applica, & sanabis. ostreorum etiam testas crudas tritas, & subtilißimo cribro excussas appone, myrthi baccas uirides, cum uino tritas applicato. aqua uerò fabrorum, in qua ferrum extinguūt, lotiones fiant, usus quoq; muriæ tepidæ mirifice prodest, idq; facit aqua maris, & sequuntur uermes, qui non parum infantes cruciant, mortem præmaturā anunciant, strangulant, & corpus aridum, & consumptum reddunt.

Non possumus huc oīa trāsferre quare ab alijs sunt petēda.

Quid spongitis herba.

De uermibus siue infantiũ lũbricis,

CAPVT XVII.

Vermiũ generatio non à bile, neq; à melancholia.

Axime inquietantur infantes uermibus, siue sint lumbrici, siue cucurbitiui, aut rotũdi, qui omnes generantur ex materia phlegmatica, diuersi tamen secundum diuersitatem ipsorum, & in distinctis locis intestinorum. Non generãtur autem ex cholera, quia tali putredini maxime aduersatur. Nec ex melancholia, cum contrarietur uitæ: neq; ex sanguine, propter maximam dilectionem quam habet uirtus erga ipsum, quod comprehendimus ex eo, quia uermes cuiuscunq; sint speciei, nec sunt citrini coloris, neq; nigri coloris, neq; rubei, sed solũ ex phlegmate putrefacto in intestinis, & causa generationis eorum dicitur esse superflua comestio, unà cum debilitate digestionis, & sunt fructus omnes, & legumina, maxime phaseoli, & fabæ ex comestione lactis super repletione, & breuiter, regimen uictus in sex rebus non naturalibus, multiplicans corruptionẽ humorũ in stomacho per uiam indigestionis: in infantibus autẽ lactentibus, generan

generãtur propter corruptionẽ lactis nutricis, aut cibi aſſumptionẽ, ſicuti hodiernis tẽporibus, mulieres cibũ maſticãt, & fercula, & cibũ ſic maſticatũ ipſis adminiſtrãt, à qua maxime eſt cauẽdũ ubi mulieres fuerint mẽſtruoſæ, aut exercitatæ, aut fuerint ex ira ſupcalefactæ aut ſtatim à cibo, aut à coitu, & tũc ſaliua ipſarũ uenenũ eſt infantibus, propter has cauſas. Quod ſi uoluerũt illo cibo mãſo infantes nutrire, priuẽtur omni uicio quod cibũ, aut ſaliuã poßit corrũpere. Ergo infantes curẽtur, & à uermibus liberẽtur ſecundum diuerſitatẽ autorũ. Nonnulli *inchoãt ab extrinſecus applicatis: alij aũt magis ab his quæ adminiſtrantur per uiã oris. Sed pro nũc, inſequẽdo ſentẽtiã* Raſis, *circa uernũ inchoetur ab his quæ extrinſecus applicantur.* Duo *maxime experta dicuntur eſſe, ſuccus alij, & aliũ, ſecũdũ ſentẽtiã* Auicẽnæ *eſt ultimũ in interficiẽdo uermes, ubi inquit, cartamũ, mẽtha, camepiteos, cẽtaurea, pulegiũ, & aliũ proprie, aliud aũt maxime expertũ eſt.* ℞. *porrorũ non trãſplãtatorũ.* M. *ij. infundãtur ſubtiliter, & ponãtur ſuper tegula calefacta, & aſpergãtur aceto albo, deinde* ℞. *diptami, gẽtianæ, ſeminis ſancti ana.* ℈. *ij. imponãtur por*

Mulieres malè aliquãdo vtuntur cibo manſo pro nutricatiõe puerorum.

Duo experta ad vermes expellendos.

ri cũ dictis speciebus, in duobus sacellis. Et unus ponatur super os stomachi, & alter super decimũ tertiũ spõdiliũ ex opposito stomachi: per inferius autẽ competũt clysteria facta magis ex brodio pulli cũ saccaro, aut caßia fistula, non apponẽdo oleũ, sed magis loco olei, apponẽdo butyrũ, & parũ salis, & ex lacte caprarũ, cũ hoc quod nũc hic sequitur esse non debet, sed quod sequi debet post hãc dictionẽ, cũ, continuatur per principiũ alterius cartæ, quæ incipit saccaro, camelarũ aut uaccarũ &c. ut uidebis. Accipe parũ galbani, mitte in uitellũ oui, & si in hoc multa laudata sint ab autoribus, sicut quæ dicta sunt, & quãuis competãt clysteria aliquãdo trahẽtia, secũdũ sentẽtiã autorũ, non competũt nisi apparẽtibus signis magnæ corruptionis, & corporibus existẽtibus adultis, laudantur suppositoria facta, cũ melle, sale, & penidijs, aut ex axũgia porcina, aut ex lardone, & est mirabile. Quod si uermes continuantur in intestino recto, fiãt suppositoria dicta immediate, propter unctuositatẽ adipis, & pinguedinis, adhærent suppositorio, & egrediũtur per anum cum suppositorio: & breuiter omnia amara uermes interimunt.

Nota quantum attinet ad orificium stomachi & quæstionem seu potius litem inter aliquot medicos lugdunẽses motam.

Appendix.

VEnter hominis multa animalia nutrit, quare de lumbricis hoc in summa notandum, quod ipsi in febribus, & citra febres nascuntur, tū multitudine, tū magnitudine, tum colore, tū temporibus etiā differentes. Quorū ad summam, tres sunt species, seu genera, quæ in doctrinis pro speciebus sumuntur, & sunt rotundi tereti, longitudine palmares, aliquando maiores ascarides, & tenues, & occupāt rectum intestinū, & huius speciei, ac generis plures uidi, quibus quidā nobilis cholericus delphinas æstate abūdabat, ultimi lati, & longißimi, qui sæpe per tota intestina extenduntur, ut eorū longitudinē æquent. Et dicūtur à quibusdā tineæ, & fasciæ, & circa initia morborū generati, substantiā suā ex subiacēte corruptione capiunt: circa uigorē uerò, ex malicia morbi, circa declinationem autē, ex permutatione omniū in melius, qui sane citius separātur: natura enim ipsos foras propellit, cēsentur peiores, ex ipsis maiores minoribus, multi paucis, & albis rubri, uiuentes etiā mortuis deteriores: in infantibus autem, & pueris, atq; his qui ad pubertatē accedunt maxime abundant. Cæterum quæ hoc malo affectos comitentur, & sequantur, uide Aetiū, sermone nono, capite XXXIX. *neq; propterea curam, & medelam negabimus, quæ talis est, cum quadam præcautione, ne scilicet stomacho aliquid, quod amarum sit, apponatur, ubi medicus intelliget prouidētia quadam uermes supra stomachum esse, & gulam occupa=*

Quot uermiū differentiæ.

Genera aliqñ pro speciebus.

Historia.

Præsagia à uermibus sumenda.

re, ne inde sequatur strangulatio, sed paulatim, aut nutrimento dulci, aut clysteribus conuenientibus, ad intestina, & inferiorem uentrem reuocandi, & euocandi sunt: clysteres fiant ex lacte caprino, & saccaro, absq; oleo, cum aqua ordeacea. profuerit etiã exhibere aquã portulacæ, & graminis, quæ proserpinata dicitur, in quibus infusum fuerit semẽ citri cõtusum, & per colum mittatur, ubi per aliquot horas in aquis residerit, donec amaritudinem referat, conueniet etiam sinapi conditum saccaro, aut sapa quod est mustum.

Nõ est opus oleo in ablutionibus qui bus vtimur ad necandos aut educendos vermes.

Quod si per ætatem gustare, uel deuorare non poßit, nutrix in cibarijs pro condimento utatur amaris, & ijs uescatur, & si placeat foris, scilicet stomacho, apponere, fac linimentum ex oleo amygdalarum amararũ, felle taurino, oleo de spica, quod nardinũ dicitur, absynthiaco, & cera, & tepide impone, cũ oleo etiã & aceto fiat emplastrũ: cẽtinodia plurimũ potest in ea re, siue in puluerẽ reducatur, siue distilletur in aquam: oleũ percicorũ nucleorũ, neq; fit inutile oleũ ruthæ contra maiores timeas, accipe succi absynthij, & fellis bubulli ana. ℥. ij. colocynthidos. ʒ. viij. ijsq; tritis & subactis, modico farinæ tritici addito, emplastrũ cõfice idq; umbilico infantis impone, balneũ quoq; ex absynthio & galla quãtũ satis erit ꝑ modo parabis, cõtra lũbricos, infantẽq; insidentẽ, usq; ad umbilicũ calida lana, hæc tibi faciãt satis. Quod si maiora optas uide Manardũ in quadã epistola de uermibus. Sed interim uentrẽ tumescentẽ infantis tractemus. Qui nõ mediocre periculũ affert, unà cum umbilici duritie, & tumore.

Lege manardum qui in quadã epistola maiora docet de vermibus.

De tum

De tumore uentris infantium, CAPVT XVIII.

Entris tumor, & inflatio infantibus accidit, & tangendo, aut percutiēdo, apparet quasi sonitus tympani, qui tumor secundū sententiā autorū appellatur, secūdū aliquos uentus inflatilis, secundum autem alios appellatur uentus inflantis. Sed tantum est dicere, quantum tumor uentris ex uentositate, quæ dispositio, aut contracta est à principijs natiuitatis, aut ex defectu obstetricis balneantis, aut defectu nutricis, aut quia non præseruatur ab aëre frigido. Si à principijs natiuitatis contractus est tumor, seu dispositio nullatenus corrigi potest: si autem ex defectu nutricis balneantis, fiant nunc dicenda. Si uerò à nutrice, competit regimen, quod dicemus, seu quod dictū est superius, de regimine nutricis. Si uerò à frigiditate aëris, competūt ea quæ nunc dicentur. Si igitur infans sit tenera ætate, sex scilicet mensium, ad duos annos usq;, & patiatur ex defectu obstetricis, aut aëre frigido conuenit unctio facta hypocondrijs, ex oleo anethino, & stomacho, & umbilico. Competit etiam hoc medicamen, quāuis non debeat apponi, nisi necessitate urgēte, autore Auicēna tertia

primi, de regimine infantium, & est. ℞. origani, castorei, cymini, ana, partes æquales, triturentur forti trituratione, & misceãtur, & infanti in potu tribuantur, pondere trium granorum ordei, cũ lacte, aut cum uino aromatico. Aliud *secundũ sententiam* Rasis *est.* ℞. *myrrham, aloem, & crocum, & confice cum succo saturegiæ, & uentri apponito. ex rebus autem expertis his temporibus, accipe emplastrum diaphinicum, descriptione* Mesue, *& emplastrum de meliloto, descriptione eiusdem, & uentri apponito, & hoc uidi mirabile in quodam puero* Hebræo *trium annorũ, qui patiebatur hunc morbum, & est curatus. Vidi etiam in quodam puero rustico, pauperculo duorum annorum, qui cum non posset emere medicinas, præcepit sibi genitor, ut stercus uaccæ acciperet, cum ab ea emitteretur, & corpus inungeret, & mirabiliter diuino auxilio curatus est.*

Appendix.

Appendix.

INflatur, & tumescit uenter infantium à lotio retē to, propter flatus, aut craßitiem lactis. Quare apertionem meatuum urinariorum procura, aperientibus, balneis, & linimentis pectini impositis: fiunt autem linimenta ex axungia cuniculi, parietariæ succo, & oleo de lilio. Vltimum erit oleum scorpionum, frictiones molles, & matutinæ prosunt: nutriatur nutrix uino odorifero, parum diluto, diureticis, & aperientibus, quibus urinarij canales aperiuntur: sumat etiam puer succum parietariæ depuratum, & tepidum. Porrò illi balneum constitue, ex his quæ sequuntur, scilicet ex folijs lauri, radice ebuli, tribuli marini, hireos, parietariæ, & rore marino, quem fruticem, libanotida appellat Plinius libro XIX. ex cochleis, & absinthio: neq; hoc ante quatuor dies negligas, quãtum spectat ad tumores umbilici, qui trifariam tumescit, aut propter eiulatum, aut percußionẽ, aut compresßionẽ, cyminũ cõtritum umbilico illinito. Item octoniæ herbæ ramenta, quæ secũdum aliquos celidonium maius est. Et secundum aliquos ypericon apponito, tribusq; diebus alligato: deinde ex oleis. Idem repetito Critonis philosophi ad umbilicos remedium.

A quibusfrequenter intumescat uẽter infantibus.

Linimẽtum conueniens, & familiare.

℞. Resinæ pini ℥.xvj. scißilis. ℥.x. mellis. ℥.xx. alumen tritum super carbonibus cum melle usq; ad probam consistentiam decoquito, deim resinam solutam inijce, aßidueq; agitato, quod ubi confeceris, ex medicamento (quod platysma uocant) quantũ sat est ex=

tendito super lato pãno, & applicato singulis diebus permutando, ac super platysmate, plantaginis folia, uel hederæ apponito. Horum omnium Aetius autor, *illuc recurrito, quò melius intelligas.* Neq; uolo com*mentarium commentario addere, quare ad strangu*riam accedo.*

Neque commẽtarius cõmentario augeat: quod est nũc omnibus scriptoribus familiare.

De difficultate urinæ infantium,

CAPVT XIX.

Aximeq; infestantur infantes, cum urinam admittere non possunt, torquenturq;, & clamitant, tristãtur parẽtes, & excitãtur medici, ignorantes causas mœroris infantis. Cui *dispositioni maxime subueniendum est, quia non nisi à frigiditate, aut lactis dispositate, aut à lapide causatur. Si à frigiditate solo oleo anethino, aut camamelino succurritur, aut liliorum alborum, aut scorpionum oleo, quod ex scorpione non nisi alijs remedijs non conferentibus, applicari debet.* Compe*tunt etiã embrocationes factæ ex decocto parietariæ, florũ camomillæ, melliloti, & anethi, sumi ni infantis, aut balneum ex rerum iam dictarũ decocto: de rebus autem plurimũ conferentibus est.*

℞. *Maxilas luciorum ſalitorum, fiat ex eis puluis ſubtiliſſimus, & cum uino aromatico miniſtra.* Ad *idem ualet, radix philipendulæ in uino decocta, & parum illius uini adminiſtra: confert etiã cucurbita antiqua, in qua retentum fuit oleum, & calefiat in aqua calida, dummodo in ipſa non ingrediatur aqua, & cum ipſa ſit calefacta per os uirga infantis imponatur: prouocat enim urinam, & dolorem pectinis tollit.* Experientia *autem ſcitũ eſt, accipere lapatum acutum, & immitte in ignem, etſi fuerit puella parua, ut ardeat ante eam: etſi fuerit mulier adulta, uelit, uel nolit, ſtatim minget.* Si *autem cauſatur difficultas urinæ uitio lapidis, diſtinguendum eſt, utrum ſit in renibus lapis, uel in ueſica, & modus eſt, accipere morſum gallinæ, quæ herba eſt, & coquatur in uirga & pectine illa emplaſtretur, & ſi dolor auctus fuerit, deſignat lapidem ueſicæ: ſin autem renum.* De *autem rebus conuenientibus, eſt adminiſtratio pulueris pæoniæ, & maximè infantibus.* Se*rapio, inquit, quòd cyminum carmenum dolorem, & lapidem ueſicæ tollit.* Dioſ*corides aſſerit, quòd ſi bolus unus cardamomi ſumatur, cum aqua decoctionis corticum, uel radicum lauri fran*

git lapidem , & comminuit in uesica . Alcha-*tabrius inquit, quod aqua decoctionis pollitrici frangit lapidem in uesica: experimenta autem sunt plurima, tam in lapide uesicæ quàm renum: sed paucula adducemus.* Primum *experimentū est, tollatur sanguis unius leporis toties, & cū ℥. vij. radi cum saxifragæ, uratur in olla rudi, & fictili, & de cinere hoc detur cochlear, uinum cum uno scyato aquæ calidæ: emplastrum, quod ponitur super pectine, frangit lapidem in uesica, & super renes positum, frangit ipsum in renibus.* ℞. *amygdalas amaras, & dulces, añ. partes æquales, terantur: & cum resina pini, & terebinthina, & oleo scorpionum, secundum artem facto, fiat emplastrum, & si cares oleo scorpionum, ponatur oleum amygdalarum amararum, aut nardinū: electuarium ad idem.* C. *Liptum tripon & iustini nycolai añ. ℥. j. ß. lapidis iudaici. ʒ. j. ß. incorporentur, & cū uino subtili calido detur ex hoc, quātum est castanea una, relictis emplastris suis locis.* Ad idem ualet oleum *scorpionum, factum secundum artem solum administratum.* Experimentū Rasis. ℞. *nuces uirides, numero sex, & pista cum corticibus exterioribus ipsarum, deinde,* ℞. ℈. *j. porrorū non lotorū, ex*

utroq;

utroq; extrahe ſuccum colatum, qui in uaſe uitreo quieſcat ad depurationem, & da puero, omni mane ſeptem diebus, & tempore ſomni, unge uirgam, & teſtes oleo antiquo, aut de been. Conferunt etiam ſecundum ſententiam Auicennæ, & Se*rapionis, ſimplicia multa ſigillatim, & mixta alijs, ſicut capilli Veneris, ſpongia maris, amygdalæ, cubebæ, ſenecion, lapis ueſicæ, lapis ſerpẽtis.* Et *compoſita conferunt ut dialacca maior, & minor, diaſulphur ſecundum* Meſue, *oleum de ceraſis, oleum de granis cipri, oleum ſcorpionum. Secundum* Ni*colaum, confert aurea* Alexandrina, *antidotũ emagogum, electuarium dulce, philantropos, litumtripon, metridatum, theriaca magna, oppopira magna, & huiuſmodi.* Omnia hæc antidota ſunt.

Appendix.

ET *ne uidear cupreſſum ſimulare, idẽ ſemper repetens, lege quod præcedenti commẽtario dictũ eſt, de pectinis linimento, quod huc transferas, præter illa quæ nunc dicemus, Commune præceptũ accipientes, ne quæ ignitas conſtitutiones in ſe habent, caliditatemq́; non minimam obtinent, his utamur: quia non* opportune *incidunt.* Nimiaq; *caliditas exſiccãdo porum accumulat, non ergo incindit, neq; digerit.* Quæ=

propter quæ minus calida incidendi unà facultatẽ habent sunt meliora: mouent urinas non potenter, & citra exulcerationem. Acetum *scylliticum cum saccaro, decoctum radicis graminis damasonij, id est, arnaglossi maioris, quod in aquis nascitur, capilli* Veneris, *polytrici, & similium. Neq; erũt inefficaces regalium asparagorum radices, semen altheæ bdellium ex* Arabia, *lachryma pruni, miliũ solis,* Græci *lithospermon uocant, id est, semen lapidosum, bethonica, sarxiphragia, pulegium, capparis,* Aegyptiæ *radix, mansuetarũ ficuum semina, aqua morobaccorum cum lacte noctu potata prodest.* Quòd *si aliquo pacto, ne hæc quidem proficiant, utendum putarim medicamentis, quæ potenter, & urinas educant, & uirtutem lapidem frangendi habeant, ut sunt lapis* Iudaicus *masculeus, & fœmineus, uitrum combustum, lapis cappadox, paliuri semen, cardui radix, rubia, acorus, pastinaca, asarum cum similibus.* Quæ *omnia pro prudentia medici qualem esse oportet, & indicatione quæ illi est necessaria, tanquam quædã ductrix & uectrix.* Interim *reliqua expediamus, ne totam doctrinam, nõ infantiũ modo, set & adultorum, & senum adferamus.*

Temperata nõ violenter & cũ corporis perturbatione vrinas mouent.

Campus medicamentorum vt liceat spaciari ne cũ remedia, aut topica, aut purgãtia desunt deficiat & animus quod medicis timidis euenit

Medicus indicationem semp habeat hoc est, morbi causam, et partẽ læsam sciat.

Hic infantiũ morbi tantũ curantur qđ si aliquid ad adultos attineat, hoc p transennam putes dictũ, quando ętas ætati conuenit.

De *im*

De impotentia continendi urinam & meiendi in lecto,

CAPVT XX.

Ristantur maxime parentes, ex mictu in lecto, cum pueri, aut infantes ultra aetatem trium annorum, continue emittunt aquositatē urinalem in lecto, qui aliquando non solum in spacio unius diei, aut duorum dierum. Set continue, omni nocte, & non solum usque ad spacium quinque aut sex annorum, set aliquando ultra tempus ubertatis, quod uilissimum dicitur esse: & quodam modo infortuniū pueris sic natis. Et si plurimae caussae possint esse, propter quas emittunt aquositatem urinalem, ipsis non sentientibus breuitate operis, non nisi ea quae laudata sunt ab autoribus, & uera in medium adducemus, praemissa tamen semper purgatione corporis, si infantes sint, qui purgari possunt ab humiditatibus, quae fortasse sunt caussa relaxationis musculorum uesicae. Curam igitur inchoabimus, praemissa debita ad-

Inanitio corporis praecedat quoduis aliud medicū negotiū, dummō morbus non turgeat.

ministratione, ſcilicet rerum non naturalium: caueant ergo à frigiditate aëris, & ab omni cibo, & potu, habentibus aggrauare ſtomachum, & corrumpere digeſtionem, dormiant ſomno conuenienti, utantur exercitio temperato, uitent accidentia animi, ſicut ſunt clamores, ſicut exercitium immoderatum ex ira, res autem laudatas ab autoribus, Auicenna *inquit, quòd meſpilla, & ſorba conferūt multitudini urinæ.* Fidelis *aſſerit galãgam retinere urinam, & fluxum ipſius factũ ex frigiditate renum, & ueſicæ: ſcudeum etiam, ſecundũ omnem modum adminiſtrationis ipſius, confert ad impotentiam retentionis urinæ, quando humiditas uel frigiditas, uel utrunque ſunt cauſæ. Similiter etiam uſus enulæ confert fluxui urinæ, à frigiditate, & humiditate .* Serapio *inquit, &* Alcafabrius, *quod ſcoria ferri cum uino mixta, aut in ipſo infuſa, aut pluries in ipſo extincta, bibita exiccat humiditatem laxantem lacertum, & ipſum confortat.* Dixit Dioſcorides *cerebrum leporis, tritum & potatum in lectum mingentes, emendat.* Et Fidelis *dixit pulmo hedi comeſtus, & emplaſtratus urinæ incontinẽtiam cohibet.* Dixit etiam

de ueſi

de uesica scrossæ iuuenis puluerisata, & bibita reti net urinam . Rasis *dixit quod si tollis cristam galli, & exsicces ipsam, & tritures, & misceas in lecto eius, qui mingit in lecto, ipso nesciente, & curat, ex perientia scitum est,* Quod *si mingitur urina spissa, & aspera, si fiat syrupus ex decoctione florum ne nufaris, & bibatur, statim ista urina restringitur, & clarificatur .* Experientia *autem scio ego ipse, quod caro ericij terrestris retinet fluxum urinæ, adeo quod si frequenter administretur, urinæ egres sionem prohibet: quãuis tamen in hoc uideatur con trouersia, quia* Auicenna *asserit carnem ericij leni re uentrem, & prouocare urinam: & etiam* Rasis. Tamen *si quis consideret eorum dicta, intelliget uerum esse quod dicitur: experimentum autem ue rum, & à me probatum est, ℞. maxilæ lucij, non sa litæ puluerisatæ subtiliter, & mane & sero admi nistratæ, tollunt mictum nocturnum.* Secundũ *ex perimentum est, quod pellicula intrinseca stomachi gallinarum, qui stomachus, nostro idiomate uoca tur requesta, & est qua mulieres, aut coqui, cum scindunt stomachum gallinarum per medium, ele uant quandam pelliculam, in qua continetur cibus,*

ſeu coctus, & illa proijcitur. Talis autem pellicula ſiccata, & pulueriſata, mane & ſero bibita, mictum tollit nocturnum mirumimmodum, non ſolum pueris, ſed adultis utriuſq; ſexus, & ſtomachum mirabiliter iuuat.

Appendix.

Speculatio huius fluxionis parũ aut nihil huic negotio attinet.

VBi de infantium morbis agebatur, parum, aut nihil rei huic conuenire uideo impotentiam continendi, quæ infantibus adeo eſt neceſſaria, propter humiditatem non paruam, quæ in ipſis eſt, quam per urinas purgant ut abſq; ea male ſanus cenſeretur infans. Verum ubi decennes ſunt, neq; ante hanc ætatem bene firmos reperio, tum propter honeſtatem, tum etiam libertatem, laudo quòd uolentes & uigilantes potius, quàm citra uoluntatem, aut lotium ſiſtant, aut foras mittant pro arbitrio. Dixi libertatem, cum non parua ſit ſeruitus, neq; mediocris triſtitia his, qui huic morbo (ſi morbus cenſendus ſit) quod tantum ſomno, & dormienti occurrat, & eueniat, ſunt obnoxij. Quare non infantes, ſed adultos modo curemus, urinamq; continere doceamus, quam impotentiam multi, non ſolum pueri, ſed qui triceſimum annum attingunt, obſeruarunt, magno cum dedecore, & pudore inter mortales. Timore perdunt

Seruitus eſt nõ perua aut lotiũ nõ retinere, aut nõ emittere.

In pueris nocturna fluxio timore ſiſtitur.

puc

pueri, & iuuenes illam impotentiam, & ciborum parsimonia, uinoq; nigro, in quo rutha cocta, seu elixa fuerit. Iuuenibus succurritur confectum sequens, facultatem retentricem plurimum corroborat. ℞. nucis cypreßi & corticis eius, thuris, & corticis eius, myrti, baccarum, cymini torrefacti, kebi gallinæ, id est hepatis torrefacti, fimi columbini ana. ʒ. iij. carabe, corallij rubei, rosarum rubentium, ana. ʒ. ij. conseruæ cythoniorum quantum sufficit ad omnia excipienda, non multum liquida, utatur ad quantitatem castaneæ, cum aqua decoctionis herbæ paralisis, quæ primula ueris dicitur, & myrtillorum, & nucis cipreßi, & gallarum. Confert etiam diarrhiæ. Item puluis ex cipero, baccis myrti, glandibus torrefactis, cymino, thuris cortice, ad partes æquales, & detur. ʒ. j. & . ß. cum uino antiquo, uel cum uino decoctionis balaustiarum, sumach, myrthillorum, thuris, cupullis glandium. Theriaca etiam confert, aut metridaticum confectum, uesica etiam capræ succensa super laminam candentem, uel tegulam torrefactam, & tritam, si bibatur cum aqua ustullata, & aceto, prodest, uel cum uino odorifero: chimolea excepta cum felle thauri, & instar emplastri pectini imposita ualet plurimum, cui potes miscere adstringentia quædam: caro hericij salita, si edatur, ualet. Caueat ab aqua, ab humidis, à ciborum luxurie, ab his quæ urinã

Apium petroselinū est. *cient,ut ſunt cucurbitæ, melopepones, apium(quod uulgo petroſelinum dicitur)radicula, baucia, auicula, quæ cauda tremula dicitur, à fructibus recentibus: utatur uino antiquo, calidis, ſinapio, caſtaneis, omni leguminũ genere, auellanis torrefactis, & procurabitur potentia, uoluntas retinendi, nec noctu meiendi, niſi uolentes, & experrecti, ſed ramicoſis me dedo.*

De ruptura ſeu hernia infantium,

CAPVT XXI.

Ccidit infantibus diſpoſitio horribilis, contra naturam, & appellatur communi uocabulo ruptura, ſiue dicatur eſſe ſiphac ruptum, aut uerſus inguina, aut uerſus oxeum, aut in parte ſuminis, aut circa umbilicum, proprio autem uocabulo appellatur, hernia. Quãdo uẽtoſitas, aut aquoſitas, aut ex fractura ſiphac, aut ex dilatione didimi, aut ex additione carnis facta, propter tumorem arteriarum, aut uenarum adhærentium teſticulis, aut carnoſitati, & appellatur etiam ramex, quæ diſpoſitiones maxime cauſantur ex fractura, & præci

præcipue accidit infantibus ex ploratu nimio, aut ex casu super uentrem, aut ex uentositate contenta in intestinis, licet posset accidere ex nimia assumptione lactis, maxime uentosi, aut aquosi: licet etiã ex dictis causis poßit accidere hæc dispositio, non solum infantibus, sed etiam adultis, maxime super repletionẽ aut propter saltũ, aut propter uociferationẽ, aut coitũ, sed de his nihil ad præsens, sed solũ quantum pertinet ad infantes. Si igitur causatur hernia ex materia uentosa, tunc apparet tumor oxei, & quãtum ad tactum, non apparet res, neq; percipitur res dura intrinsecus, scilicet magis percipiuntur testiculi ad tactum distincti, & tunc adhibenda sunt remedia, habentia uim carminare, & resoluere uentositatem, & facere unctionem infanti, circa oxeum, & pectinem ex oleo anethino, aut commamellino, aut alliorum alborum solùm, aut permixtim cum modico ceræ, & puluere cymini, aut calamenti: aut accipere puluerem fabarum, & miscere cum aliquo dictorum oleorum, & imponere emplastrum oxeo. Si autem causatur ab aquositate sola, cum medicinis quæ desiccent, medeatur. Dioscorides dixit, quòd bdel-

lium & proprie ſitulum, quando cum ſaliua hominis fit unctio circa oxeum, & miſceatur, donec ſit unguētum, dixit Auicenna, quòd bdellium remolitum in aceto, tollit herniam aquoſam. Dixit etiam Serapio, quādo aperitur locus herniæ ſiue crepaturæ, & extracta eſt eius aqua, decoctio bdellij eſt medicamen conueniens. ex compoſitis autem ad primam intentionem, ſcilicet ad uentoſitatem, ℞. ſtercoris uaccæ ſicci, & cribrati, libram. j. ſucci caulium. ℥. vj. oua cruda tria, olei communis optimi, libram. j. ſulphuris. ℥. j. terenda tere, liquenda liquefac. Tunc ſolutis, & liquefactis, mitte oua, & ſolue diutius, & ex hoc emplaſtro ſpleneticos, hepaticos hernioſos, & podagricos cu rabis. Emplaſtrum aliud in hernia aquoſa, & uentoſa, ℞. bdellij. ℥. ij. pulueris baccarum lauri. ʒ. j. olei laurini quantum ſufficit ad inſpiſſationem, & ſi addatur ſeminis ameos, aniſi. ʒ. ß. & oleum anethinum eſt efficacius, & ſi eſt hernia ex ruptura facta, addatur ſuccus extremitatum cypreſſi, & glutem piſcium. Si autem eſt hernia cauſata ex ruptura ſiphach, unde inteſtina, & zirbus deſcendunt. Tunc intromiſſis inteſtinis, & zir

& zirbo, cum embrocationibus factis ex decoctione camomillæ, melitoti fœnograeci, & lini, corpore resupino, pedibus & cruribus eleuatis, aut apponere filum ex lino filatum, in cineribus decoctum, tunc debemus, introductis intestinis, & his factis, apponere brachale, factum ex linteamine, seu tela, aut ferro, aut ligno, aut ligaturam quadrangularem, prius facta unctione, aut administratione ceroti. De rebus autem, quæ maxime assumuntur per uiam oris, dicitur esse radix consolidæ maioris, & minoris, puluerisata & in frictellis comesta in aurora, & est expertum. ualet etiam herba bonifacia, & herba quæ uocatur trinitas. Serapio dixit de radice lilij tertiæ speciei, quæ habet duas radices, unam super aliam, quòd duæ cepæ coquantur, & quando datur per superius, infantibus habentibus rupturam intestinalem, Dioscorides dixit, quòd acorus confert. Galenus etiam uult, quòd baccæ uirides in potu tribuantur cum uino, aut succo suo tritæ, locus emplastretur. Præmissa tamen intro intestinorum missione. Dixit etiam Serapio, quando cum psilio fit emplastrum ad ramicem, & eminentiam umbilici,

curat, Fidelis autem dixit, quód omnem crepaturã ſanãt infra quindecim dies folia cicutæ fœtidæ, trita & emplaſtrata. Dixit etiã, *de radice cipri, quæ eſt planta, de qua fit leſca, qua accenditur ignis, quód trita, & emplaſtrata crepaturam ſanat. experimenta autem uera ſunt, ſicuti hæc emplaſtra, quæ ſequuntur:* ℞. *acaciæ nucis cipreſsi, ſamſuci ruthæ ſiccæ, gallarum, granatorum lauri, gummi arabici, omniũ ana.* ʒ. xx. *terantur, & cribellentur & liquentur, glutine piſcium, & aceto, ſi corpus ſit magnum, ſi ueró ſit infans elixentur cum muſcilagine pſilij, & fiat emplaſtrum, prius tamen bibatur parum pulueris nucis cypreſsi. ſecundum emplaſtrum expertum eſt.* ℞. *ſucci utriuſq; conſolidæ, lãceolæ, plantaginis, corrigiolæ, caudæ equinæ, arreſtæ bouis, pentaphilum, ſanguinariæ ana lib.* ß. *pulueris gallarum, boliarmeni, ſanguinis draconis, cupullarum glandium, corticum mediorum caſtanearum, uirgæ paſtoris, lenticulæ, maſticis, myrti, mumiæ, ana.* ʒ. *iij. olei roſacei, ſepi hircini, ana librã. j. miſceantur, & ad ignem lentum fiat unguentum, & cum fuerit depoſitum ab igne ſemper ſpatula agitetur, donec totũ incorporetur.* Aliud *experimentum*

tũ. ℞. ammoniaci, resinæ pini, añ. partes æquales, infundãtur in aceto forti, quod acetum superemineat uno digito, postea adijciatur acetum fermè totum, deinde coquatur in cacabo ad ignẽ, donec digitis adhærere uideatur, & post extẽdatur super petia linea, & ex hoc, post infrigidationem, frustũ incindatur, in forma scuti: & reductis intestinis, loco applicetur. Et si uis efficacius fieri addatur puluis gallarum, & cypreßi: cum autẽ uolueris emplastrum auferre, superpone petiam cum axungia porcina, & non auferatur, donec mollescat. Aliud emplastrum ad rupturam intestinalem.

℞. Radicum trium consolidarum, fabæ inuersæ, uisci quercini añ. ℥.ij. sanguinis draconis boli armeni, gallarum, nucis cypreßi, gummi Arabici añ. ʒ.j. acaciæ, psidiæ, balaustiæ añ. ʒ.ß. pilorum leporis. ʒ.iij. sepi hyrcini. ℥.j. picis naualis ʒ.ij. ceræ nouæ. ʒ.vj. Et cum oleo rosaceo, fiat emplastrum. cerotum ad herniam intestinorum.

℞. scoriæ ferri. ʒ.vj. momiæ, dragaganti, gummi Arabici añ. ʒ. iij. thuris, acaciæ, sandaracæ añ. ʒ. j. & ß. gallarum cypreßi, glutinis piscium añ. ʒ.j. uisci quercini. ʒ. iij. gypsi. ʒ. ij. resinæ ℥. j ß. fiat

cerotum cum succo consolidæ, aceto, & cera rubea. aliud cerotum expertum. ℞. nucis cypreßi, thuris acaciæ, balaustiæ, sarcocollæ, sanguinis draconis, sumach, licij, myrrhæ. añ. ℥. j. terebinthinæ quantum sufficit ad inspissandum, & rupturæ apponatur. Si uerò hernia sit carnosa, aut fiat ex ingrossatione arteriarum seu uenarum testiculorum, aut uertice, cura est, ut per incisionem tollatur, aliter curari non potest. Si autem causetur ruptura prope umbilicum, aut ipse emineat, quod sæpe accidit infantibus, maximè autem mulieribus, cum sunt prægnantes, Rasis dixit quòd lupini comburantur cum petijs panni linei, & cinis cum uino misceatur, & cum stupis, & superponatur: laudat etiam Rasis seßionem factam in aquis stipticis, & proprie in aqua concauinæ. Confert etiã hoc emplastrum superius positum, in cura herniæ. Conferunt etiam quæcunq; dicta sunt superius de cura egreßionis ani. Experientia autem scio, quòd cerotum factum ex pice nauali, cum puluere rosarũ, corticum granatorum, balaustiarum, & myrti, maxime confert.

Appendix.

Hernia seu ramex commune est nomen quatuor his morbis, scilicet ydrocele, enterocele, sarcocele, bubonocele: ydrocele aquosus est ramex: quare collectio est humoris alicuius cessantis, & in alterum è testibus fluentis. enterocele intestinorum est ramex, fit descendentibus in inguina intestinis, disrupto aut rarefacto peritoneo. bubonocele est ubi intestina in scrotum descenderunt. sarcocele carnosus ramex, & est durities instar scirrhi, ubi scilicet caro inter tunicas testium increscit. Set post hanc nouam interpretationem & distinctionem, ad topica remedia deuenio, præter illa quæ autor præcepit cum quadam instructione & præcautiõe, ne unquã scilicet incisionẽ aut præcipiamus, aut nos illi offeramus, propter infamiã, & ea quæ accidũt: ne casu periculorũ, & mortis infames uideamur. Nempe *præstat aliquando, & sæpius propter nomen, & gloriam artis & utilitatem, ut ægrotus sine pharmaco moriatur, quàm eo sumpto. Quare prouidentia, & cautela opus est, ne tales scilicet nos præstemus in morbo desperato, perinde atque fit in morbo qui spem salutis proximæ affert. Quare in pleuritide pestilente, & insperata ac deplorata, uenæ incisionem & apertionem ne præcipito. Sed peregrinis & uagantibus honorem, laudem, & linguas hominũ negligẽtibus id negotij relinquamus, & linimentis potius, aut emplastris, aut diæta, aut potione moliamur restitutionem, relicto gladio chi-*

Ramicis oẽs differentiæ.

Medicus rationalis non adsit incisio ni neq; venarum apertio ni ꝓpter pericula quę eminent, sed chirurgũ instruat.

Præstaret aliquãdo ægrotum absque pharmaco, q̃ eo sumpto mori.

Vbi pleuritis est deplorata, venę incisionem ne pręcipito, neque pharmacum exhibeto.

In medicos q̃ sine laude vagãtur & corpora ęgrotorũ carnificãt aut ferro, aut igne, aut pharmaco, aut ieiunio longo quam dietã dicunt.

rurgico aut castratori, aut curatori. Et *sequitur emplastrum exsiccans herniam aquosam, quæ ydrocele dicitur, cui magis obnoxij sunt infantes, non neglecto uictu nutricis, quam uolunt nutriri rebus siccis aßis, caueat: à fructibus, ab aqua, à rapis, & napis, & oleribus humidis.* ℞. *baccarum lauri.* ℥. *iiij. camomillæ.* ℥. *j.* ß. *piperis longi, baurach. añ.* ℥. *j.* ß. *fiat puluis, & cum uuis paßis, ablatis uinaceis, fiat emplastrum; uel ex isto puluere potes osseum aspergere, & oleo sambucino inungatur locus.* ℞. *Fimi bouis* ʒ. *x. sulphuris igne probati, cardamomi, baccarũ lauri, stafisagriæ añ.* ʒ. *v. fimi caprini triti.* ʒ. *xx. & cum uino excipito, modo emplastri, & utere.* Item *puluis ireos, baurach, fimus caprinus ficus siccæ in aceto remolitæ, & fiat emplastrum.* Et *nota apponenda semper emplastra ieiuno stomacho.* Quòd *si offerenda sunt emplastra, hoc fac, cum decocto camomillæ, melliloti, maioranæ, rosarum in aqua uel uino.* Curatio *uerò relaxationis (quæ entorecele dicitur) sic fit, & erit non infantium, sed iam puerorum, qui & medicamenta apte sumere poßint.* Iaceant *resupini, & à chirurgo sic tractentur, ut intro intestinum reuocent, & cum fascia pro more, & arte posita exire prohibeatur.* Ex *his potionibus utatur.*

℞. Maioris *simphiti, momiæ añ.* ʒ. *x. utatur cum uino stiptico ad quantitatem* ʒ. *j. omni mane, aut absq; uino, cum glande etiam aluum fluxam teneat, uitet quæ flatuosa sunt, utatur aliquando caßia in iure gallinæ: ante cibos sumat omni die certum pondus istius*

pulue

pulueris. ℞. *Sanguinis draconis, boli armeni, iaceæ nigræ, momiæ, nucis cypreßi añ.℥.j. anisi, seminis nasturtij torrefacti añ.ʒ.vj. consolidæ maioris & minoris & mediæ, sigilli beatæ* Mariæ *(quod polligonatum dicitur) añ.ʒ.j. fiat puluis, detur cum uino grosso & sanguineo decoctionis hederæ terrestris & consolidæ regalis. Item puluis ualerianæ ʒ.j.ß. ualet mane, & sero cum uino exhibitus. Item puluis radicis scrofulariæ ualet, quæ alio nomine dicitur strangularia.* Reliquas *species cæteris ætatibus relinquamus. Quare ito ad uniuersalem morborum curam, interim uenio ad pustulas & pruritum infantium, qui laborem nostrum cum laude omnipotentis, & immortalis* Dei *finient.*

Puluis valerianæ cum vino potus valet.

h 3

De pruritu aut pustulis, aut excoriatione, & accidentibus crurum, coxarum & totius corporis,

CAPVT XXII.

Ruritu inquietantur infantes maxime, aut pustulis, aut excoriatione, accidẽtibus & crurum, & coxarum & aliquãdo in dorso & in toto corpore. Et causa est aliquando corruptio lactis in se, uel acuitas eius, aut ex corruptione lactis in stomacho pueri. Et si sunt infantes magis adulti, scilicet sumentes cibum, aut à nutrice, aut à matre masticatum, uel non masticatum. Ex illis autem uesicis aut pustulis, quædam sunt quæ sunt rubeæ, quædam citrinæ & uehemẽtis doloris, quædam nigræ: si nigræ sunt, cum febre mortem significãt. Circa autem pustularum, & excoriationis, & etiam scissurarum si quæ sunt, si infans est lactens, solummodo cum correctione lactis nutricis aut matris. Si autẽ infans non posset accipere aliquid per uiam deglutitionis, administrare debemus ea quæ habent

habent uim extinguendi acuitatem sanguinis, & etiam cholerae. Laudatur secundum sententiam Rasis decoctio dactylorum, aut ficuum cum aqua foeniculi, ad expellendum acuitatem humorum de centro ad circūferentiam. Et cum materia fuerit extracta ad partes superficiales, balneare ipsum in aqua cocta debemus, in qua sint folia rosarum, & myrti. Cum autem puer extrahitur ab aqua, unge ipsum oleo rosarum: & si uulnera fuerint sicca, cū oleo uiolarum, & si fuerit pruritus infantis ultra septem menses, balnea ipsum in aqua, in qua decoctae sint uiolae siccae, & ordeum excorticatū, mal uauiscus, & folia cucurbitae, sed non ungas aliquo unguēto: & da nutrici succum fumiterrae, & mirabolanos citrinos. Si autem acciderent cruribus aliqua ulcera ex urina, pone post balneum amygdalas, uel spodium, aut rosas puluerisatas cum farina ordei. Secundum sententiam Auicennae laudatur myrtus, aut puluis eius puluerisatus, & desuper aspersus, aut radix ireos, aut rosae tritae, aut ciperi, aut ordei farina, aut lentium: omnibus puluerisatis simul, aut sigillatim. Isaac inquit, quòd si propter salsedinem cruribus acciderit mordicatio,

aut dolor in aliquo loco, ſuperaſpergantur farina triticea bene citroniſata, uel puluis roſarum non multũ ſubtilis, uel cum ſubtili puluere dragaganti. Ego *autem* hoc experientia ſcio quod oleum *roſarum lotum cũ aqua roſarũ, permixtum cum albumine oui, excoriationi crurum aut coxarum infantiũ, ex acuitate urinæ, mirabiliter iuuat. Expertus eſt etiam puluis myrti cum albumine oui, facta unctione locis læſis. Expertum eſt etiã ut tollatur radix uitis albæ, aut ſummitates ipſius, & terantur cũ ſale & ſuperponatur. Experientia autem manifeſte ſcio, quod in pruritu & in ſciſſuris crurum, & coxarum in pueris, imo etiã in iuuenibus, & ſenibus, præmiſſa uniuerſali purgatione corporis quod unguentum factum ex unguento ceruſæ lotæ cũ oleo roſarũ, & litargirio auri mirabiliter tollit. Set breue quoddam addere intendo, quod & ſi paruũ ſit, & minimum, eſt tamen uirtute amplum, non ſolũ in infantibus lactẽtibus, & eorũ excoriationibus, imo etiam in nutricibus habentibus ſciſſurã extremitatum papillarum, quod eſt tale. ℞. farinæ amidi. ℥. v. aquæ roſarum quantum ſufficit ad inſpiſſationem, & fiat linimentum &c.*

Nota expertiſſimũ, q̃d magis facit ad rem quã eius loquendi modus.

Appen

Appendix ultima.

PVstulæ infantium, exanthemata græce uocantur, & fiunt ob deprauata alimēta, quæ diuersos morbos inducūt, præter has ampullas, quas phlyctenas uocant, humidaq; ulcera bubasticca appellantur. Quare urinam & muriam ob acrimoniam recusemus, quibus tamen usi sunt nō pauci, lauemusq; potius decocto rosarum, aut lentium, & si maiori adstrictione indiguerimus, myrtum, aut malicorium addamus, aliquando etiam plantagine illinimus. Item accipe recrementa ferri ex uino, & illinito. Aliud, hordeum cum albumine oui dissoluatur, addito oleo rosaceo, aut myrtino, si uerò eas ampullas, & exanthemata ruptura sequatur, accipe cadmiæ lotæ, æris usti & loti, acaciæ, croci, singulorum. ʒ. j. tragaganthæ. ʒ. ij. tragacantham in aqua diluito, & cum hac, reliqua sumito, ac pastillos conficito, & tempore usus cum aqua senecionis, aut solani adiecto rosaceo illinito, ad ulcus uerò seu melliceridа, quod à cera & melle nomen accepit, & est alio nomine fauus appellatus, accipe spumæ argēti, baccarum lauri partes æquales cum aceto & oleo mixtas illinito. fiunt nonnunquam intertrigines femorum & cutis & est cum membra, & cutis, acrimonia lotij interteruntur, & confricantur, & uocantur à græcis paratrimata. Quare accipe myrtum tritam siccam, & apponito, aut ligustrum cum rosis, & cypero, aut tragachāta, & ea singula unà trita affectæ parti insperge. Itē, accipe olei rosarum. ℥. j. thuris candidi. ʒ. j. camphoræ

Reijciēda urina aut muria pro medicamento vice rū infantiū.

Tubercula hæc meliceriides dicuntur accepto nomine à cera & melle.

℈.ß. quæ prius aqua rosarum maceretur, ut inde liquefiat, & his colliquatis, unguento exin facto, loca uiciata inungito. in eadem re faciet unguentum ex cerussa, & rubrū, quod est sandalinum, & hæc sint satis, quæ non sine labore huc attulimus, ut nihil, quod desiderari posset cum ex Latinis, tum ex Græcis nō haberes: neq; erimus his contenti, quæ non plenum numerum morborū, quibus infantes obnoxij sunt, perficiūt: quare hæc addantur.

Additio quorundam morborum de quibus nihil est loquutus autor iste.

TERNVTATIONEM, *singultū, spirandi difficultatem, somniorū terrorem, paralysin cum tabe, set macie nō immodica, ablactationē infantis, & eius regimē. præter morbos iā superius descriptos, addamus, ad aßiduas ergo sternutationes, & narium destillationes, ocymū tritum, & cribratum naribus apponito, ita, ut per inspirationem attrahatur, aut insufflato, & hæc facunda sunt, ubi non adest apostema cerebri, sed fit ex alia causa, quod si cum calore incipiat, tunc capiti eius folia portulacæ impone, aut ramenta cucurbitæ mixta cum farina*

ordei oleo rosaceo, & uitello oui, & totum capiti impone, oleum etiam rosaceũ naribus imponito, aut penna, aut aliqua re tenui, quæ nares minime offendat. Itẽ ciconiæ pennæ in ædibus sunt habẽdæ, atq; ita fieri nõ poterit, ut infantes sternutent bene, etiã naso utriusq; magnos oculorum angulos adiacẽtes compresseris, & sternutationem cohercebis, arcanũ est quoddã naturæ. Nota de ciconia.

Ad singultum, qui in infantibus ut plurimũ à repletione nõ parua fit nauseam & uomitum prouoca, nec à uomitu, spatio trium horarum, aliquid sumat, sed somnum potius prouoca, stomachum etiam inungito oleo mastichino, aut accipe nucẽ Indicã, eãq; tritam, & saccharo temperatam infanti da, si uerò à frigiditate sit stomachi, oleo laurino, aut anethino, aut cum eius semine trito, & cũ succo menthæ calide stomacho superimpone. si uerò à fame & cibi carentia oriatur singultus, accipe oleum uiolaceũ, aut rosarum cũ succo endiuiæ, aut aliarum herbarum, quæ infrigidandi & humectandi uim habeãt, & temperata cũ lacte mulieris, stomacho inunge, & probe, & suauiter & lac bene temperatum, quod erit temperatæ mulieris, necnon alia utilia quæ uires restituant. De singultu.

Ad spirãdi difficultatẽ (quæ dispnœa dicitur) subleuãdã, unà cũ spiritu stertẽte, accipe seminis lini quãtũ uoles, idq; cõtere, cõtritũ melle tẽpera, & subinde infanti dato calidũ. Etiã mulsam in os aßidue instillato, quod si nõ successerit, oleo mediũ digitũ intingito, & tonsillas illinito. Sed & linguæ radicẽ infra cõprimẽs, uomitum excita, ubi euomuerit, confeſtim sanabitur, De dispnoe.

quod si morbus ingrauesceret, & præcordia obstruã tur, accipe cotum, aut ea semina inuoluta, eaq; contusa cum luteo assato infanti sorbenda dato. Quod si cũ difficultate fluxus uentris sequatur, exhibito syrupum myrtinũ, coctum cum melle, aut dactylos cum farina tritici cum lacte coctos dato.

De insomnijs terrorem facientibus.

Insomnia terrifica infantes interdum inquietare solent, quæ ex alimentorum plerũq; abundantia fiunt. somnus igitur sic procuretur, principio caueat nutrix, ne infantem statim à cibo cubitum reponat: deinde aliquantum mellis præbe infanti lingendum, quò facilius concoquantur, quæ concoctu difficilia sunt, & ad intestina, & aluum recrementa mittantur: puluerẽ diamoschi, aut pliris cũ masco cum lacte sorbendũ dato, aliqui exhibẽt theriacã cũ lacte, hoc ego nolo præcipere, quod infantibus propter uires nõ conueniat.

De paralysi.

Ad paralysin unà cum tabe. Primo nutrix firmanda & instruenda est cibis siccis, & qui plurimũ calfaciant: à piscibus uerò, & lacte, oleribus & à carne crassa, & suilla prorsum abstineat, nec utatur uino diluto, & infantem priusquam lactetur lauato aqua calida sulphurea, aut ex alijs astringentibus, & deinde oleo castorei, aut costi perungere, accipe etiam ceræ. ℥.j. euphorbij. ʒ.j. ea subacta, & cum oleo temperata, modo emplastri spinæ infantis impone.

De macie modica.

Ad modicam uero maciem, utere lauacro ex aqua, in qua caput, & pedes arietis eousq; cocta sint, donec caro ab oßibus sponte abscedat, seseq; ultro offerat, & ex hoc lauacro quotiens erit abstergendus,

abster

abstergatur infans, & sæpius diligenterq; à lauacro auferatur. Deinde est ungendus hoc unguento, accipe butyri recentis, olei uiolati, & rosacei singulorum. ℥. ij. axungiæ porci. ℥. vj. ceræ candidæ. ℥. iiij. Eaq; simul colliquata, refer in unguētū, & eo utere modo dicto.

Ad febres & calores non modicos.

Ad febres seu calores immodicos, si ergo febris infanti accidat, officium primum nutricis erit, ijs uesci, quæ refrigerēt, & humectent, deinde hæc infanti dato, succum mali punici, nec acerbum, nec dulcem, sed medium, quem si non habeas, arte illum parabis, id est saccaro, aqua etiam cucurbitæ, & florum uiolarū, graminis, & portulacæ, aliquando cum saccaro, aliquando simplices exhibeantur. Proderit etiam sudores infanti prouocare, accipe medullam arundinis uiridis cō tusam, & sincipiti, & pedibus illinito, operitoq; ipsum infantem uestibus. Item perunge frontem oleo rosarū, admixto unguento populeo, cordi uerò epitema apponito, necnon hepati, ex conueniētibus, endiuia scilicet, lactuca, hepatica plantagine, & rosis.

Arte succus parandus.

Modus sudores prouocādi.

Et si uox intercepta fuerit, calore aut alui adstrictione. Quod plerunq; solet euenire, braßicæ succum propinato, aut instillato præcedente glande, quæ ano est supponenda.

De voce intercepta.

Nunc de ablactatione agamus, qua finem morborū infantium claudemus initium pueritiæ facientes. Pro fine igitur infantium, quæ initium pueritiæ est, docendū est quomodo ablactandi sunt infantes, & quo tempore. Vbi corpus erit solidum, cibi exhibendi sunt solidiores, & micæ delicatiores, cū aqua mulsa, aut uino

Pueritia tūc incipit vbi à lacte deficimus.

mulſo, aut lacte, aut uino dulci, inde oua quoq; ſorbilia, potandum uerò dabis dilutum uinum. At ubi puer iam ſolidiorem cibum ingeret, tunc paulatim ſenſimq; ab uberibus, deſueſcat, quod ſi ablactatus in morbum inciderit, ad lac rurſus reducatur, deinde ubi morbus deſierit, recreandum corpuſculum, & ita denuo ablactandum: ratio uerò uictus in ablactatis, hæc eſt, ablactati relaxandi, alacriter exercendi, cibi leuiores boniq; ſucci exhibendi ſunt, corpus tamen temperatum ab uini copia abſtinere oportet. uinum enim in calidis & humidis tēperaturis, uaporibus caput replet, neq; pueros à potione frigida inhibendos puto, quare optima & electa aqua utantur, inde à ſeptimo anno, ad literas ducendi, præceptoribusq; humanis, & manſuetis tradēdi. Multi enim malis moribus educati, intemperātia, & licentia (quæ multos deteriores reddit) ducti, bonas corrumpūt naturas, ſicut rurſus, nonnulli uitioſo corpore nati, uita prudentiori opportuniſq; exercitijs, multa refecerunt, quæ natura deliquerat.

Documentū nō aſpernandum.

Vires vini.

Frigida pueris non inhibenda.

Epilogus

Quare lector amice, in cuius gratiam hæc ſummis uigilijs à me ſcripta & notata ſunt, boni precor conſulas, qui non equidem in iuſtam de hac re inſtitutionem, ſed breuem ſubmonitionem proſecutus ſum, ſedulo tibi offero. Quod uerò reſtat, medici muti, qui non niſi uocati ſint, ſeſe ingerunt, noſtri certe adiutores, plenius, quàm alius quiſquàm loquens, negotium corroborabunt, mentem tuam confirmabunt, & ſcito, tibiq; hoc perſuadeas uelim, nihil ſcriptum eſſe hic, quod aut Galenum, aut Aetium, aut Aeginetam

Paulum Galeni aſſeclas non redoleat, neq; eo nomine, & ea affectione operi detrahes, quod omnia ſint & Galeni, & aliorum, quorum ſcripta extant. Nempe non hoc, neq; Galeni, neq; aliorum opus eſt, inſtructio muta eſſe poteſt, ſolus ego ſudaui, iungens Græca Latinis, & Latina Græcis, quorum nunc uiciſsitudine opus eſt: ſi rebus, hominibus, & temporibus inſeruire uoluerimus. Sed timeo de Arabibus uerbum facere, libenterq; fateri non audeo, ne forte male audiam ab iis, qui ſapientius habent palatum, quàm mentem, an ſcilicet eorum ſcripta huc tranſtulerim? quibus in ſumma reſpondeo, me & hic, & alibi nullos neglexiſſe, qui operam præſtare poſſent, parum aut nihil uerborum contextum curans, neq; à quo diceretur, aut quibus uerbis: ſed quid dicatur, etiam ſi ab Hebræo, Arabe, Græco, aut Latino. Qui omnes iniuriam non faciunt, ſi ſuo idiomate, & lingua germana & innata loquantur. An non per omnem terram audita ſit uox domini, recepta eius ſapientia, ſpiritusq; ubi ubi non ſpiret, & ſole cum cæteris ſideribus, terraq; & mari non utantur omnes quotquot ſunt, qui in his tenebris caligant, & palpitant potius, quàm uiuunt? nam flendo, ridendo, lætando, triſtando, ſperando atq; timendo, & dies, & annos ducimus per inanes, futiles, irritos motus animæ, atq; affectus: nihil quicquàm (ut plurimi) ad ſummã rei pertinẽtes. Quæ imprimis

Hoc, neq; eſt opus galeni, neq; aliorum ſet muta inſtructio corũ eſt.

Si tẽpori & hominũ ſtudio velimus inſeruire opus eſt vt linguarũ profeſſioni ſtudeamus, quod nũc ſenes me dici à iuuenibus aut inſtructi aut irritati ſumma openitãtur ſet ſudent quantũ velint nunq̃ peribunt prima veſtigia eorum.

Sol vbiq; lucet vbiq; ſpiritus dei ſpirat.

Peregrinatio nr̃a tota hæc quæ à Budæo in tranſitu, chriſtiane deſcripta eſt.

in uita accuranda est. Cæterum, non omittendum uideo, quid aliquando à Rhomanis scriptum sit in mendaces Græcos, uanos, & iactabundos præ multitudine inutiles. Bonum inquit Cato Rhomanus, *literas Græcorum inspicere, sed non perdiscere. Quandocunq; gens ista suas literas dabit, omnia corrumpet, tunc etiam magis, si medicos suos huc mittat, iurarunt inter se barbaros omnes necare medicina. hactenus* Marc. Cato. *& nos Barbaros dictitant, sed plus una nostra sola facit lingua, equidē inops, ut ipsi uolūt, quàm eorū quinq; confusæ & inordinatæ, quas in artem uix unquam redigas. porrò, quo paulo ulterius prospicio, & progredior scripta eorū, qui non citra affectū, linguam Græcam sunt amplexati, eo magis, atq; magis cogor eam cuius (citra neglectū linguæ nostræ) auditor fui, detestari, quòd nulli absq; comite pœnitentia, quæ miserorum, & inconsultorum est comes, eius linguæ fuerunt affectatores, & laudatores, atq; admiratores, quorum ego huc exempla afferam, primo de his qui in nostra sunt memoria, demū aliorum, quorum monumenta extant.*

Lege quid à Rhomanis in grecos scriptum sit.

Linguæ græcorū in artē nō rediguntur.

Pauci fuerūt latini linguæ græcæ studiosi absq; pœnitētia comite.

An non Budæus, *quem fenicem, & gloriā* Gallorū *placet appellare, iam transitum suum publicauit, quem sine pœnitētia, unà cum gaudio, quod suis forte restitueretur, non existimo scriptum: neq; potuit non aperire, quod latuerat diu in corde.* Manardus *etiā nostras, an* Galenum *non sit detestatus, quod unumquenq; à pharmaco, præter mentem* Hippocratis, *in morbo laterali terruerit,* Ianum Cornariū *optimū interpre*

Budæus fenix & gloria non gallorū modo set & oim latinorū. i. qui sub imperio romano sunt.

Pœnitentia iūcta gaudio.

Manardus sæpe à galeno deficit.

Audi Ianū cornariū.

terpretem interim audiamus Aetium Galeno praefe=rentē his uerbis, Aetius, inquit, omnia quae ex Galeno transcripsit, maiore luce, & potioribus uerbis tradidit: & (ut uno uerbo dicam) magis ἀκτινῶς. Cum Galenus ut Asianus, in plerisque penitus ut superfluus conspiciatur: aliquando etiam, praeter rem, quaedam adhibeat, quorum ipse quoq; ueniam lectorem deprecatur. haec Cornarius. Multi sunt praeterea, qui quātumuis Graecis addicti, sine Arabibus operam suā nō perficiunt, uix unum aut alterum uerbum proferrent, leuissimoq; morbo mederi possent, absq; uno aut Rase, aut Mesue, aut Auicenna: quod sexcentis ego testibus idoneis sum probaturus. Squironius etiam praeceptor meus Archiatros, nō Aquitaniae modò, set & Galliarum, cuius ego uerbum non facio sine admiratione & laude: quod ignorantiam antiquam, nullo praeceptore praeeunte, exuerit, quam iam imbiberat, nec adhuc renascētibus melioribus literis. Quiq; hoc anno, frequenti auditorio, quando de constitutione artis medicae Graece publice enarrasset, & ad praxin, seu exercitationem artis multi accelerarent, & iter cōstituissent: neq; eo insalutato & incōsulto, postea=quam uale dixisset, hoc pro ultima linea, & tutore tutissimo, ac defensore, inquit, tenete, ne absque Mesue Arabe, aut Gordonio, aut Rase artem exerceatis: hi enim uos morbos omnes curare docebunt. A Galeno uerò retinete praecepta artis, argutas confutationes, ornatum dicendi, corporis constitutionem, omnium partium usum, & affectus: Antidota uerò nequaquā,

quid de Galeno dicat in pœmio Aetij cuius est interpres.

Nota haec.

Squironius prelector Regius vtriusq; linguae peritus qui sensū medicorum est repurgator, & instaurator medicinae apud Aquitanos, hoc est in scholis nostris publicis quę sūt Mōspessuli.

Quid sit à Galeni lectione reportādum.

Galenus nō nouit Antidotorum nostrorū bonā partem.

quòd eorum bonam partem non nouerit, quibus uti solemus: non nouit rhabarbarum nostrum, mannam, moschum, saccarum, caßiam, iubetum, agaricum nostrum, syrupos (quos potiones antiqui uocabãt) aquã uitæ, destillationem aquarum, uarias catapotiorum cõpositiones, quæ sunt in officinis: neque dubito quòd si Galenus ab inferis reuocaretur, potius quàm à cœlestibus, quin artis expers censeretur ab unoquoq;, imò ipse potius se in asinũ uersum ingenue fateretur. Neq; ille esset Galenus, quem Deum medicorũ extollimus & admiramur, propter tot remediorũ luxuriem, tot artis portentosas ostentationes, tot hominũ illam falso profitentium fastus, & illecebras, qui quasi se instar publicarum mulierum foro & ueditioni parant, & constituunt. Itaque in hac artium sola euenit, ut cuicunq; medicum se profitenti statim credatur, quum sit periculum in nullo mendacio maius. Set de his satis, quæ pluribus uerbis forte, quàm oportuit, scripsimus. Set ab interpretatione ad admonitionem non iniuria sum euagatus: interim tamen, tu lector beneuole & studiose, cui hæc omnia transferre non potui. Neq; in hoc laborem suscepi, set breui cõpendio, quicquid ad hanc rem faciebat, perstringere studij, apophthegma Alexandri suscipe, quo mentem illustres. Quoniam igitur hominum multitudinem bifariam partiuissem, in Græcos, & Barbaros: Alexãdrum commonefaciebant, ut Græcis quidem sicut amicis, barbaris autem sicut hostibus uteretur. Satius esset, inquit Alexander, hæc uirtute, atque malicia diuidi: complures enim

Catalogus eorũ quæ ad tempora Galeni non peruenere.

Asini volantes sunt medici q libellis quibusdã se foro parãt instar negociatorum.

Digreßionis excusatio.

Lege Alexãdri respõsum Christiano dignum.

enim Græcos malos esse, & Barbaros urbanos, sicut Indos, & Arianos, Romanos etiam, & Carthaginienses respublicas permirifice tractantes. Quapropter tanti uiri consilium sequuti, monitoribus relictis, Dei immortalis simus potius, quàm hominũ, à quibus multi cæcutientes, exilium, incendium, & tormenta patiuntur. Neq; nos Galenus, aut Auicenna, aut quiuis alius mentem nostram superet : mortales enim omnes fuerunt, rudes adhuc, & iuuenes necesse est ut ducamur, aliquando etiam toties ducti, cibo solidiori, relicta infantia, mentem, & cor pungamus, & aperietur nobis uitæ thesaurus, neque faciendi libros plures ullus est finis : frequensq; meditatio, afflictio carnis est. Quare Deum time, & mandata eius obserua, & eris certe omnis homo: nam adducit in iudicium cuncta, quæ sunt sub cœlo Deus. Quare uale lector, & luci ueræ, & æternæ habe gratias, si aliqua dicta sint, quæ tibi satisfaciant, quæ suo radio nos hic in tenebris illustrat. Si minus imbecillitati meæ adscribito potius quàm uolũtati, quæ recta erat, ut & me, & artem, ne aliquo in loco manca esset, illustraret. Vale.

Oportet nos esse Dei & nõ hominũ.

Oribasius, Galenus, Aristoteles & cæteri id genus homines, rudes, neque quæ dei sunt capaces fuerunt.

Breuis epilogus quo ad Deũ immortalem omnia dirigimus.

Illuſtriſsimo Do.

GVLIELMO ARSAGO APVD *Viennenſes Allobrogas Primario Proprætori Petrus Toletus profeßione Medicus, Salutem dicit perpetuam.*

VVM NOSTRI, ET LI*terarum es amantißimus, uir omnibus ornamentis Prætoris clarißime, & omnibus modis magne, non uanæ gloriæ cupiditate illectus, ſet tantum tui nominis ſtudio, & uitæ longioris conſtitutione affectus, quæ ſecũdum Deum, ab arcanis artis diuinæ, potius quàm apollineæ, paratur & acquiritur, cuiusq; artifices medici appellantur, tibi ſtudui, & tandem tua cauſa omnibus uitam cum ſenio (hoc eſt rude donatis) finire cupientibus, hunc libellũ de prandij, & cœnæ portione Odi de Odis Patauini, medici doctißimi, cum paraſtaſi noſtra dare & deuouere: tibi enim iure debeo, quicquid opera noſtra facere poteſt. Neque aliquid omiſſum inue-*

Vita cibaria medico pro gatur.

Itali in literis senescētes.

nias, quod faciat ad uitæ (quæ à cibis pendet) institutum. Hoc igitur uoluntatis indicium potius, quàm librum aſpice, quem diu negauerant Itali in literis ſeneſcentes, aut à priuilegio (ut uocant) ſet melius dixeris à mala libertate, quæ ſeruitutem adfert, aut ab impetu furente bellorum, quo tollitur hominum conſuetudo, & Dei æterni fabricatur ira: nam uerè iræ domini fabri ſumus. Hunc igitur prætor æquiſsime accipe, ut inde tollatur omnium obloquutorum ſermo inanis & ſtultus, qui nigra illecebris orationis fucatæ candidat, & male dealbat. Sed ſit finis, ne hominum flagitia proſequendo (quibus continuò in lachrymas ſoluor) in uolumen tranſeat epiſtola. Vale. Tui erit candoris boni conſulere noſtram animi uoluntatem. E Lugduno apud Germanũ à Roſa, X. Calend. Decemb.

M. D. XXXVII.

ODI DE ODIS PATAVINI, PHYSICI AC MEDICI,

de Cœnæ & Prandij portione Libri Duo,

Cui facta est accessio non parua ex Parastasi PETRI TOLETI Doctoris Medici, ad Illustrissimum Prætorem Gulielmum Arsagum.

ODVS DE ODIS PATAVINVS PHYSICVS,

ac medicus, Marino Georgio, Marco Minio, Gaspari Contareno Gymnasij Patauini Instauratoribus optime meritis Salutem dicit.

VM MECVM SAEPE *animo repeterem uiri clarissimi, Quod licet idem, qui olim, nunc mũdus sit, neq; Solis circuitus inuersus, nec ulla aliarum stellarum, siue fixarum, siue errãtium, nec dierum ordinis mutatio facta sit, Tamen perquam raro hisce temporibus quempiã nasci cernimus, qui ad bonas artes perdiscendas, in quibus priscis temporibus claruisse liquido constat, aptus esse uideatur, eóque neminem amplius talem euadere, qualem, uel Phidiam inter statuarios, uel Apellem inter pictores, uel Platonẽ atq; Aristotelem inter philosophos, uel Hippocratem, ac Galenũ inter medicos euasisse uidemus, Id inquam*

inquam, non potui non uehemẽter admirari, quum præsertim ad bonas artes aditus nunc nobis facilior sit, quandoquidem, quæ antiqui longo tempore aßiduis uigilijs, & laboribus parta monumentis mandarunt, breuiore nos tempore perdiscere ualemus. Atque quum huius ego rei causam inuestigarem, id mihi tandem succurrit, quod plerisque in locis Galenus affirmat, ex recta uidelicet cibi, potusq́; ratione non bonam modò gigni corporis temperaturam, sed etiam animum reddi præstantiorẽ, ex praua autem & prauam corporis gigni temperaturã, & bonos animi mores corrumpi, mentemq́; à proprio distrahi munere. Quum itaque antiquorum illorum felicißimo seculo rectam uiuendi rationem sibi homines instituissent, ut bonam corporis temperiem, ita bonos animi mores sibi compararũt. Proinde non pauci extitere, qui eatenus fortunæ bona expetenda esse iudicantes, quatenus ad suppeditandum corporis neceßitatibus satis esse existimauerant, nullis pepercerunt laboribus, ut in bonis artibus excellerent. At his temporibus, ut ab illa prisca uictus ratione homines diuerterunt, ita quantum ab ea discessere, tantum in animi mo-

ribus facta est commutatio. Quare bonis artibus neglectis nunc ut ditentur, seseq; cibo, ac potu ingurgitẽt, & ueneri, ac omnibus deniq; flagitijs, gulæq; inseruiant, solicitos esse conspicimus. quòd si quis aliquã artem discere inceperit, neq; tantũ perferre poterit, ut ad propriũ artis finẽ perueniat, ueritus ne alij citius ditẽtur, quàm ipse in arte illa consumatus esse poßit. Neq; enim homines nũc uirtutis amore ducti, & ut alijs opitulẽtur artes sibi discẽdas proponũt, Sed ut tametsi forte fortuna diuites sunt, adhuc ditiores efficiãtur. Itaq; hac de causa existimaui paucos nunc tales esse, quales ueteres illi non pauci extitere. Quare quũ ostendere cuperẽ, communẽ nunc uiuẽdi rationẽ ab illa uetere, & recta non parũ declinasse, id ex prãdij, cœnæq; ratione mutata uno opusculo declarare constitui, ut inde poßit unusquisq; in cæteris quãta facta sit commutatio iudiciũ facere. Quod opusculũ in duo perquã breuia diuisum uolumina his longioribus noctibus elucubraui, quod ab Oratio admonitus, qui ne præcipitetur editio iubet, mecũ intra priuatos parietes perdiu continere statueram, ut refrigerato tandem inuentionis amore tanquam aliena legens

acrius

acrius iudicium adhiberem, seueriusq; rem uniuersam perpenderem. Sed à certa me sententia amicorum studia auerterunt, qui editionem hanc contendere à me nunquam desiuere, quoad in suam me, qui longe aliter sentiebam, traxere sententiam, atq; eā in primis afferebant rationem, quamobrem opusculum hoc quàm primum publicum facere deberem, quod opinio illa falsa profectò de cœnæ, & prandij portione, quæ in hominum animis per multa secula insedit, atq; inueterauit, non minus ad hāc diē detrimenti mortalibus attulerit, quàm hæc, quam non ex nostra officina, sed ex antiquorū sacrarijs uetustatis sordibus obsitam produximus, emolumēti sit allatura. Quare, tum ut hominibus mei amantißimis morem gererem, tum ut communi omniū saluti consulerem, elucubratiunculam hāc grauißimorum hominum autoritatibus munitam, ductu, auspicijsq; uestris in aciem eduxi. uideo enim quantas omnium fere medicorū in me pugnas concitē. Sed quum studeā placere bonis, quàm plurimis, ut Terētianis utar uerbis, totus ex grauißimo, acerrimoq; iudicio uestro pendeo, uiri doctißimi, quorum tutelæ ueluti numinis cuiusdam optimarum artium stu-

dia patres publico decreto merito commendarunt. Quod si hoc quicquid est, quod quasi specimen quoddam emisi (tutius est enim in parte, quàm in toto periclitari) à uobis probari intelligã, Ex *uestro iudicio duntaxat uigiliarum mearum uidebor mihi amplißimum præmium consecutus,* Daboq; *operam, ut perfectiora elaboratioraq; deinceps à nobis in publicum prodeant.* Vale*te, meq; uobis deditißimum fouete.*

Odi de Odis Patauini Physici, ac Medici, De Cœnæ & Prandij Portione,

LIBER I.

VONIAM *totius corporis nutritio non ſine noxa efficitur, niſi, quæ extrinſecus ingeruntur, recta ratione adminiſtrentur: ut autem recte adminiſtrari poßint, quantitas ſpectari, & tempus idoneum deligere oportet, quo ea ſunt exhibenda: in quo cenſeo recentiorum plurimi non modò ægris, ſed etiam ſanis præcipientes, ut parcius quidem cœnent, uberius autē prandeant, non parum in utriſq; aberrare: tum ut illis morem geram, qui ſæpe me aliàs, & nunc hortantur, ut hoc onus ſuſcipiam: tum ut alijs omnibus, & poſteritati aliquid proſim (quippe fortaſſe dabo ſaltē alijs in hac re quippiam ſcribendi occaſionem) ſtatui hoc libello demonſtrare, & ſanis, & ægris (nōnullos tamē excipiam) melius eſſe in cœna plus cibi, quàm in prandio ſumere. Quod uerò alia quidē corporibus optimā*

temperaturam seruantibus alimenta conueniant, alia calidis, alia frigidis, alia humidis, alia siccis, necnon alia, atq; alia, aliam, & aliam compositam habentibus temperaturam: præterea alia laxiorem, alia densiorẽ corporis texturam, alia æqualem, alia inæqualem totius corporis statum seruantibus, quæ rursus nemo inficiabitur alia, atq; alia esse debere iuxta triplicem totius corporis inæqualitatem, quam Gal. v i. *de tuẽ. san. explicauit, & pleraq; alia pro recta salubris uictus ratione seruanda, quæ longum esset recensere, is perquirat, qui ea perdiscere cõcupiscit, apud Gal. in lib. de san. tuen. & in eo libro, qui de dis. cõti. inscribitur, tametsi non constat illum inter legitimos Gal. libros esse enumerãdum, apud Celsum in primo lib. de re medica, apud Rasim in quarto ad Alman. apud Haliab. in primo Prac. apud Aui. in tertia primi, & secunda canti. apud Auer. in eadem secunda canti. & sexto col li. de his enim pertractare non est præsentis negotij. Verum ut hæc disceptatio, quæ in præsentia est ineunda, ordine procedat, quædam prius sumam, quæ inter eos, qui præcipui in medicina habentur, cõuenire ostẽdam, deinde ad id pertransibo, quod ostendere consti tui. hac enim ratione nõ solum Aristo. sed etiam Gal. in primo Metho. Med. uolumine docet demonstrationes nos moliri oportere. Rem itaq; aggrediar, ubi eos rogauero, qui hunc librum legere decreuerint, ut totũ perlegant, ac omnia diligenter examinent, prius quàm de ipso, aut ipsius authore sententiam ferant. Sed puto me facturum operæ pretium, si in primis referaue-*

ro, quid hominem coegerit extrinsecus cibos ingere= re, quáq; ratiõe fiat totius corporis nutritio: neq; enim ad ea, quæ declaranda sunt, id erit inutile. Humanum itaq; corpus ex humida constare substantia, quæ calo= ris actiõe, tum naturalis, tum aëris continentis iugiter effluit, & ob id cibo, potuq; indigere, ut quod effluxit è corpore resarciatur: erit unicuiq; abunde manifestũ, qui primum Gal. librum de san. tu. & decimiquarti Aphorismi primæ parti. expositionem perlegerit: ue= rùm quoniã unaquæq; corporis particula dissoluti lo= co nõ nisi, quod sibi perquàm simile est, admittit: quã= do, quod effluit, tale natura est, quale quod seruatum est: quæ autem ingeruntur, talia non sunt: ob id ea cõfi cere natura cogitur, ut cõueniẽtẽ mẽbris similitudinẽ, quoad fieri potest, cibis cõparet: quod ut optime fiat, cuilibet corporis particulæ cõnatas ei facultates natu ra tribuit, quibus quum particula inanis redditur, & quid magis sibi est affine attrahat, & certo tẽpore cõ tineat, & alteret ad sibi simile, ac sibi appositũ cõglu tinet, aßimiletq;, necnon & excremẽta, quorũ necesse est generationẽ subsequi, expellat, uel quod ei super= est alijs propellat: quũ uerò tota hæc actio naturalis sit, animalibus, & plantis cõmunis est. Quoniã autẽ, ut docet Gal. quarto de Symp. causis, cap. septimo, & quarto de usu partiũ, cap. septimo, stirpibus (quia ter ræ affixæ sunt) terra ipsa cibi prõptuariũ præsto est, ex qua radices neceßitatis tẽpore cibum facile præri= piunt: præsertim quoad anni tempora propriã sibi ser uant temperaturam: propterea sensu nõ indigent, quo

propriam inanitionem ſentiant: Animalia uerò, utpote quæ (paucis exceptis) terræ nō reſident: quādoquidem eis, & uoluntarie ſecundum locū moueri, & ſubſtantiam longe magis à terra diſtantem, atq; illa plantarum natura conceſsit: huiuſmodi ſenſui magis obnoxia eſſe neceſſe eſt: ut eodem tempore, quo indigentiā ſentiant, familiarem ſibi cibum & quærant, & ad ſatietatem ingerant. Verum, quum corporis particulæ cuti ſubditæ à uicinioribus ſibi partibus trahant alimentum, mox & illæ ex ſibi propinquioribus, hæ rurſus ex alijs ſibi uicinioribus, & ita ex propinquioribus partibus ordine quodam facta ſemper attractione, donec actio ad uentriculum terminetur, omnes corporis partes ex uentre, perinde ac plantæ ex terra, cibum eliciant: non magis eo ipſo ſenſu, quo penuriam ſentiant: atq; ipſæ ſtirpes indigent: At ſolus uentriculus, ut cui deeſt, unde cibum attrahat, per duos nō exiles neruos à cerebro ad ipſius oſculum demiſſos illam iure facultatem admittit: ut ea ipſius ſuccionem à uenis ex eo ſuccum ueluti emulgentibus factam animal percipiens, eum ipſum uentriculum ad ſatietatem cibis impleat: quos uentriculus circumplectens, & undequaq; (ubi integram ſanitatem ſeruet) arcte comprehendens non ad eum finem conficit, ut Gal. docet tertio uirtu. natu. cap. xiij. ut eos alijs membris aptos efficiat: quando ſic non naturale foret inſtrumentum: ſed quoddā animal potius ratione, atq; intellectu præditum, quod eligendi melius haberet facultatem: ſed ut eis perfruatur, atq; non ſolum ea, quam recentiorū

pluri

plurimi qualitatiuã appellant, sed uera nutritione nutriatur, ut unusquisq; ex Gal. in xviij. aphori. secundæ par. expositione, & in calce quarti uoluminis de san. tuen. libroq; tertio de potentijs natu. cap. vij. & xiij. facile percipiet. neq; enim qualitatiua tantũmodo, sed uera nutritione id nutrit: quippe quod ei, quod nutritur, & apponitur, & unitur, & aßimilatur: qua ratione uentriculum ex eo quem chylum recentiores appellãt, nutriri, cum alijs prædictis in locis Gal. innuit, tum tertio de poten. natu. cap. xiij. allegato apertißime profitetur, sed de hoc differere non est præsentis instituti. Confecto itaque in ipso uentriculo alimento pauloantè ingesto, & ad satietatem apposito, nonnihil etiã ex ipso ad hepar delato, quod in prima illius temporis efficitur portione, quo fit omnis alimenti dispensatio (illud enim Gal. loco superius adducto in tres diuidit portiones) quoniam uẽtriculus, quicquid superest, loco oneris habet: id igitur tanquam superfluum excernens inferius ad intestina propellit: atque in secunda temporis portione alimenti plurimum intestina pertranseuntis ad iecur per uenas rapitur, parũ uerò per totum fertur corpus, intestinorumq; tunicis fit alimẽti appositio: & simili modo in hepate coctione peracta eidem hepati alimentum ad satietatem apponitur, idq; uentriculo unitur, quod in primo tempore erat eidem appositũ: dein iecur, quod superest, ad cauam uenam expellit, atq; in tertia eiusdẽ temporis portione ipsius alimẽti cõcoctio in uenis agitur: fitq; per totum corpus alimenti distributio, & unicuique

parti illius appositio, quod utpote sibi magis affine attrahit: quo tempore, quæ intestinis, & hepati erãt apposita, uniuntur: nutritur autẽ uẽtriculus, quũ iam integre aßimilauerit, quæ prius sibi unierat. Quibus peractis, excrementisq́; depositis, ac uniuerso denique corpore ab omnibus superfluitatibus depurgato, iam tempus aderit, uentriculo nouum cibum appetẽti denuo nutrimentum ingerere, ut Galeno *placuit tertio de poten. naturalib. capite decimotertio allegato, &* Auerrois *sexto* Col. *capite sexto, atque* Haliabas *primo prac. capite sexto, quare illo ingesto, quo tempore uentriculus rursus concoquit, atq; ad satietatem illiũs alimenti depascitur humiditatẽ, & illa perfruitur: intestina, & iecur, quod ex priori alimẽto unierant, sibi integrè aßimilabunt: in omnibus autẽ corporis partibus eorũ fiet unio, quæ prius fuerãt apposita: ubi uerò uentriculus ad unionẽ cõuersus, quod sibi superarat, inferius propulerit: tum hepar & intestina, quæ operi priori ultimã manũ proximè imposuerãt, quæq́; omnifariam quietẽ ab omni prorsus operatione nutritioni deputata nõ admittũt: quãdo (ut dictũ est) eorum substãtia cõtinue effluat, rursus alimentũ ad se transmissum alterabunt, ac sibi ad satietatẽ apponẽt: interim autẽ, quod in priori tempore uniuerso corpori uniri dicebatur, aßimilabitur: quare unaquæq; corporis particula ex eo rursus alimẽto, quod hepar unà cum intestinis ad unionẽ cõuersum ad uenas tanquam superfluũ reijciet, quod est sibi magis familiare attrahet, eiusq́; perfruetur humiditate. Si igitur rursus post*

hæc tertiam animal cibationem ſumpſerit, eodem modo quaſi per manus tradita, ſicut proximè dictum eſt, ſine ulla penitus noxa nutritio procedet: quandoquidem nulla erit actio alteri actioni impedimento: ubi enim tum uenter, tũ hepar & inteſtina, tũ uniuerſum corpus nouum ſuſcipient alimentum: ad eius, quod hoc præceſſerat, integram confectionem nihil actionis ſupererit. Quòd ſi quis hanc cibandi rationem neglexerit: horum alterum neceſſariò eueniet: quippe aut ab aliquo dictorum operũ naturalis facultas auertetur: ſi, antequam prædicta omnia peracta ſint, cibus denuò ingeſtus fuerit, aut noxijs humoribus uentriculus replebitur: ſi diutius, quàm par eſt, inediam perpeti coactus fuerit: quorum utrunque ſummopere cauẽdum eſt. Septimo enim meth. Med. cap. vj. ſcripſit Gal. rationabile eſſe, priorem cibationem tantam exhiberi, quanta, prius quàm ſecũda ſumatur, tota prorſus concoqui poſſit. Et in libello de diſſol. conti. cap. primo, ſcribitur: Secundum cibũ ante integram prioris confectionem ingeſtum eſſe in cauſa, ut & ipſe, & quod prioris reliquum eſt, corrumpatur. Auicen. quoq; tertia primi, Doc. ſecũda, ca. vij. inquit: Quod enim in corpore eſt deterius, eſt nutriens. (Sic enim ipſe loquitur) ſuper nutriens, quod non eſt digeſtum, mittere. Præterea in tertio de pot. nat. cap. xiij. ſæpe citato ſcripſit Gal. quòd ſi uẽtriculus appoſito, unito, atq; aſſimilato nutrimẽto, ieiunus cogatur permanere ex his, quæ in meſenterio, & hepate uenis ſunt, nutrimẽtum attrahet: nõ quidẽ quod iam propriæ hepatis

carni, & unicuiq; uasorum, quæ in ipso sunt, appositũ est: multoq; minus quod iam est unitum, uel etiam asi milatum. Sed in uenarum concauitatibus contenta arripiet, & ea præsertim, quæ aut sunt excrementa eorũ, quæ in iocinore genita sunt, aut sunt hepati super uacanea, quibus cupit iecur exonerari: nec non & ex liene, atq; alijs particulis, & præcipue propinquioribus superfluitates eruet, quæ facilius trahi queunt, ut pote partibus, quod est sibi magis affine arcte cõprehendentibus, expultrice uerò facultate, quod eis est inutile, aut superest, expellente. Et Auic. tertia primi doc. secunda, ca. vij. post uerba, quæ eadẽ ferè a Rasi in iiij. ad Alman. cap. iiij. mutuatus est, subintulit: Tolerare famem (hæc enim sunt eius uerba) stomachum putridis replet humoribus. Eadẽ sententia ex Haliab. colligitur primo Prac. cap. vj. Ex ijs, inquam satis manifestum esse arbitror, secundam cibationem, antequã prior tota sit confecta, non esse suggerendam, nec uentriculum esse cogendum, ut, quum cibum appetit, diu ieiunus permaneat: quod unum est ex his, quæ sumẽda sunt. Alterum est, quòd sine noxa sumi non potest maior, minor'ue alimentorũ quantitas, quàm calor naturalis potest peruincere. Quippe quum calor naturalis, quoniam (ut dictum est) continue effluit, sanguine instauretur, quemadmodum flamma oleo, aut lignis, ut in libello de uti. res. cap. iij. Gal. placuit, & in principio libelli de iuua. anhel. Galeno attributi scribitur, ut flammam debilitari, & demum extingui oleo, lignisq; deficientibus necesse est: ita in sanguinis defe-

ctu ca

ctu calori naturali eueniet: quoniam autem ex cibis in uentre confectis sanguis generatur: quantoq; calor maior est, tanto maior est quoque eius effluxus: igitur qui calorem in sua magnitudine conseruare uoluerit: tantum cibi erit opus assumat, quantum poßit calor concoquere. Sic enim nec quantitate alimenti calor suffocabitur, nec eiusdem paucitate deficiet: quorum alterum omnino contingere, ubi, quæ debet, cibi quãtitas non exhibetur, scripsit Gal. in secundo de mor. causis, cap. iij. in hunc modũ, Alimentorum autẽ ipsius uel abũdantia, uel defectus, aut aliena qualitas ad hũc illi modum officit. Magna quidem lignorum strues, si cõfertim exiguæ flammæ iniijciatur, ob immodicæ quã titatis excessum eã suffocabit: at, si nulla penitus aut pauca admodum ligna suppeditaueris: tabescere flammam uidebis, idq; ob alimenti defectum, uel paucitatem: sic lucernæ flammam & minui, & ferè extingui uidemus, ubi proprium ipsius alimẽtum à iusto modo aberrauerit: siue enim nimis parce oleũ adhibeas, siue affatim plurimum infundas, noxam non uitabis &c. Insuper ubi plus cibi ingestum sit, quàm calor poßit peruincere, quòd mali generabuntur succi, ita est manifestũ, ut nulla declaratione indigeat: qui uero id cupit apud autores perquirere, legat Gal. in ij. de mor. causis, cap. iij. & in vj. de symp. causis, ca. j. Rasim in iiij. ad Almansorem cap. iiij. Haliab. primo Prac. cap. vj. Auicen. iij. pri. doc. ij. cap. vij. illud tantum dixisse sufficiat, quod Gal. scripsit in ij. de mor. causis, cap. iij. Optimi quidẽ succi cibum, & qui plurimum ali=

menti præbere poteſt, ſi animanti immoderatius ingratur, frigidos morbos excitare: quod etiã eodẽ in loco ſcripſit poſſe ex uino cõtingere immoderatius ſumpto: quod quidẽ, quum alimentum ſit ualde familiare, modice ſumptũ naturalẽ calorẽ augere poteſt. Quod uero minore, quàm ſibi cõueniat cibi quãtitate calor naturalis debilitetur, ex Hippocrate *colligi poteſt* xiiij. *&* xv. *aphori. primæ parti. in cuius aphoriſmi* xv. *expoſitione* Gal. *cauſam inueſtigans, cur calorem naturalem hyberno tempore pluribus egere alimentis* Hippocra. *dixerit: ſcripſit, quòd niſi hic abundans habeat, quo fruatur, alimẽtum primo ipſe à circũſtante frigore ſuperabitur, tam ab eo, q̃ extrinſecus ingruit, quàm ab illo, qui per inſpirationẽ attrahitur: cũ ipſo uero & coctio ciborum debilitabitur, & optimi ſanguinis generatio, & partiũ animalis enutritio, & ſuperfluitatũ expulſio.* In *fine quoq; eius expoſitionis repetẽs oportere alimentũ quãtitati caloris naturalis æquari, illos excipiebat, qui ueris tẽpore ſanguinis indigent miſsione, in quibus timor eſt, ne ambiẽtis aëris qualitate nimis extendatur, atq; diffundatur ſanguis.* Haliab. *quoq; primo* Prac. *cap.* vj. *ualentius alimentũ multo calori, ac robuſto, leuius autẽ paruo, & debili ſuppeditare fas eſſe, exemplo declarauit, inquiens, maximum ignem multis ac ualẽtioribus lignis augeri, & quodammodo nutriri, cui ſi paruum, ac debile lignum ut palea inijciatur, ſtatim abſumitur* : propter quod *ignis aut minor, & debilior fit, aut extinguitur: quare* Gal. *vij. meth.* Med. *cap.* vj. *conſumptorum renutritoriam*

toriam, refectoriamq; uictus ratione docens ait, quòd quanto hi meliores efficiuntur, tanto tum plures, tum ualentiores cibi, quàm prius exhibendi sunt. Facile *quoq; id elici potest primo de alimen. facu. ca. j. & ij. Sic itaq; constat, alimenti quantitatem pro portione quantitatis caloris naturalis esse oportere: quare prudentem medicum summa ope niti decet, ut eum non lateat, quo magis tempore calor naturalis ad cibos cõficiendos fortior est.* Quod *nimirum non ignorabit, si sciuerit calorem naturalem, tum somno, tum aëris cõtinentis frigiditate augeri, reddiq; ad ciborum coctionem ualidiorem.* Quippe, *quum naturalis calor in somno ad internas partes secedat, ad naturalia quidem munera obeunda potentior, ad animalia uero imbecillior reddetur: cõtra uero in uigilia, ut in iiij. de symp. causis, cap.* viij. Galen. *his uerbis manifestauit.* Præterea *nemmem latet, sensus per somnos, aut ociosos omnino esse, aut debiliter agere: consentaneum itaq; est, exiguam quandam à principe parte facultatem, tum defluere. quod enim quis uel profunde, uel minus profunde dormit, ex eo est (ut quotidie dicere solemus) quod aut plus, aut minus affluit, quippe tãto minus affluere par est, quãto grauior fuerit somnus. itaq; toto hoc tempore, quo quis dormit, animalis facultas quiescere, naturalis uero ualidius agere uidetur &c.* Et *in tertio, de causis pulsuũ, quod uolumẽ ab his, qui illud transtulerũt, expositio introductorij pulsuũ inscriptum est.* Gal. *causam reddens, cur pulsus in somni initio debiliores fiant, & tardiores, atq; rariores, post*

modum uero maiores, & uehemētiores: scripsit id effi ci, quia calor cogens se ad interiora cibū inuenit con ficiendū, & ut eū peruincat laborat: quo fit, ut quoad illum superauerit, imbecillior uideatur: qui adeptus uictoriam, & ualidior redditur, & pulsus maiores, ac uehementiores operatur. Insuper Auer. *in prima cāti. cōme.cxxxviij. & cōme.xl. secundæ eiusdem rationē aßignans, cur in somno melius cibi cōficiantur, id fieri inquit, quoniam uirtus concoctrix tunc in alimēti co ctione duplici utitur calore, proprio scilicet ac eo qui, prius quàm ad interna secederet, uirtutibus anima libus deseruiebat.* Itidem ex Haliab. v. Theo. cap. xxxv. & ex Auic. *secūda primi, doc. secūda, sum. prima cap.xiij. & doc. tertia, sum. secūda, cap.xij. & tertia primi doc. secunda, cap.ix. & in prima canti.tex.* cxxxviij. *unusquisq; id poteſt perdiscere.* Insuper Ari *stoteles in libello de som. & uig. uolēs oſtēdere, quod ea, quæ nutriuntur (sentiant alij quicquid uelint) sensu nō indigent, ut nutriantur, scripsit sensum habētia tum maxime nutriri, quando secundū sensum nō operantur.* Et Themiſtius *in illius libelli paraphrasi cap.* v. *quū dixit, quòd quæcūq; alescūt, nō necessario etiā sentiunt, hæc uerba subintulit,* Hoc uero *demōſtrat ea ratio, q uis, quæ nutrit, munus suū gnauius, & expeditius cōsopitis, quàm uigilātibus nobis absoluit: nam eo tempore probius & alimur, & corpulenta perficimus, utpote ut quas actiones nihil adminiculentur sensus.* Ad hæc Alexāder Aphrodiseus *in enarratione de anima ex* Ariſtotelis *inſtitutiōe, ubi de impulsu, & ui impul*

impulsoria agit, declarans uirtutem altricē à ui sensi bili segregari, scripsit hæc uerba, Præter hæc continē ter, ac momentis singulis altrice uirtute fungimur: sem per enim alimur: & in dormientibus maxime præci= puo munere, atq; actione potestas hæc sese exercere uidetur &c. Eadē ratione, quū aeris nos ambiētis frigi ditate colligat se ad interiora calor innatus sibi cōtra rium aufugiens ad cibos conficiendos reddetur uali= dior: contra uerò, quū eiusdem aeris caliditate ad ex= teriores partes agatur, ad eorundem ciborum coctio= nem imbecillior fiet: quod optime Gal. in expositione xv. *Aphorismi primæ parti. declarauit, scribens in hunc modū, Causam uerò, ob quā hic idem calor hye= me augeatur, etiā* Aristoteles *dixit: refugit enim pro= pter circunstantem extrinsecus frigiditatem: sicut rur sus æstate ad sibi affinē protēditur: atq; ita contingit, dissolui quidem, ac dißipari eius substantiā tempore æstiuo, contineri, ac cohiberi, & in profundū secede= re hyemali: ob hoc igitur & coctiones, & sanguifica= tiones, & nutritiones hisce temporibus sunt meliores &c. Sæpiusq; repetit eadem expositione, tempore hye mali spiritum unà cum sanguine ad profundum corpo ris retrocedere: quare* Hippocrates *eodem* Aphoris. *dixit,* Ventres *hyeme & uere calidißimi sunt natura, & somni longißimi: quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Præterea in. ij. de tempera mentis, cap. ultimo, declarans* Gal. *ex cute non posse eorum totius corporis temperaturam cognosci, qui ea incolunt loca, quæ sub ursa, & meridie sita sunt,*

asserit id contingere, quoniam in his, qui ad ursam habitant, calor ad profunda corporis ab aeris continentis frigiditate fugatur: qui in habitantibus ad meridiẽ extrinsecus ambientis caliditate in cutem attrahitur, & mox subijciens eorum temperies, qui minus temperatas habitant regiones, inæquales esse, ut pote interioribus, exterioribusq́; inter se partibus non parum differẽtibus, hæc uerba subintulit, Gallis enim, & Germanis, & omni Thracio, & Scythico generi, frigida, humidaq́; cutis est, ideoq́; etiã mollis, alba, & pilis nuda, omnis uerò naturalis his calor in uiscera unà cum sanguine confugit, ubi dum agitatur, & premitur, & feruet, iracundi, audaces, & præcipites consilij redduntur, Aethiopibus uerò, & Arabibus, omnibus deniq; his, qui ad meridiẽ incolunt, natura cutis exambientis æstus, & naturali calore foras acto, usta, dura, sicca, & nigra redditur, toto corpore naturalis quidem caloris exiguam obtinente portionem, sed alieno, atq; ad dititio incalescente &c. Idem quoq; colligitur ex Haliab. pri. Prac. ca. ij. & vj. & ex Auer. secunda canti. com. xxj. His puto satis superq́; declaratum esse, calorem innatum ut somno, ita aeris frigiditate augeri, & ob id ciborum coctiones ualidius agere. Reliquum autem est declarare, eundem calorem quiete reddi ad cibos conficiendos ualidiorem, quod optime fiet, si prius ex his quædam exposuero, quæ ab exercitatione proueniũt. Porrò duo præter cætera ab exercitatione proficiscuntur, ut in secundo de tu. san. scripsit Gal. genuini scilicet caloris augmentũ, & spiritus uiolentior

motus

motus ad externas uidelicet corporis partes, illa deinde ex his præter cætera consequuntur, tum singulas corporis particulas in corpus deducenda ualidius attrahere, tum ea facilius immutare, tum nutritionem feliciorem effici, tum singularum partium excrementa ad expulsionem, necnon & meatus parari, quibus ea ipsa excrementa expelli necesse est, & deniq; excremẽtis ipsis corpora purgari. Quæ quũ ita sint, eo tempore debent corpora exercitari, ut inquit Gal. secundo de tu. sa. sæpe allegato, quo uentriculus, & uasa crudis, incoctisq; cibis, aut succis omnino uacua sunt, & urina, atq; alui excrementa sunt deposita, sic enim periculum non est, quum (ut dictũ est) exercitatio distributionẽ in corpus operetur, ut cruda, incoctaq; prius quàm probe confecta sint, aut aliquid ex dictis excrementis ui caloris per exercitationẽ aucti in omnes corporis partes rapiãtur, quare Gal. iij. de tu. san. post uenerem eam scripsit exercitationis speciem, quã præparatoriam uocant, post uigilias autem, uel tristitiam, uel ambas, quæ apotherapia dicitur, idoneã esse, si tamen cruditas absit: nam, si qua cruditas subest, inquit omnino nõ esse exercitandum. Ex ijs itaq; constat tempus ad exercitationẽ idoneum esse, ut docet Gal. in. ij. de tu. san. quum cibus ingestus, tum in uentriculo, tum in hepate iam prorsus confectus est, quæ uero fit in uenis, coctio agitur, & iam tempus instat, ut nouum alimentum suscipiatur, constat quoq; caloris augmentũ, quod exercitatione acquiritur, dum ipsa fit exercitatio, non illis coctionibus cõferre, quæ in uentriculo, ac

hepate perficiuntur uerum potius ijs maxime officere: quandoquidem eo caloris augmento fiat illorum ualidior ad extimas partes attractio, quæ in intimis partibus continentur: atq; calor naturalis, ut in æstiuo tempore, ita, dum corpora exercitantur, foras agatur. Melius igitur uentriculus, & iecur alimenta conficiunt, quum homo ab exercitationibus uacat: quod utiq; declarare statueram. Huic sententiæ Rasis in.iiij.ad Alman.cap.ij.Haliab.primo prac.cap.iij.Auic.iij.primi doc.ij.ca.iij.& vij.Auer.vj.col.ca.ij.& prima căti.commen.cxliiij.& ij.canti.commen.xx.adstipulantur. Puto equidem hactenus me satis manifeste aperuisse, secundă cibationem nō esse exhibendă, nisi prior tota confecta sit, nec uentriculum diu ieiunare cogendū esse. Præterea sumendi cibi quătitatē, nec maiorē, nec minorē esse oportere, quàm calor poßit peruincere. Insuper & somno, & aeris frigiditate calorem naturalē augeri, & ob id cibos melius concoqui: cōtra uerò fieri in uigilia, & aeris caliditate. Demū exercitationē in corpus deductionē iuuare: his autē quæ in uentriculo, & hepate fiunt coctionibus officere: quæ omnia, licet hoc loco tanquàm hipotheses sint accipienda, nō tamē inutile fuit clariora reddidisse, ac ostēdisse à præcipuis medicis esse concessa: quædam enim principia sunt quæ aliquă declaratiouē desiderăt. Ex his modo sic declaratis facile est colligere, plus in cœna quàm in prandio comedendum esse. Quippe, quū tempus quod à prandio ad cœnam protenditur, octo quidem, aut ad summum nouem contineat horas: quod uerò à cœna

ad pran

ad prandium producitur, ex quindecim aut ſexdecim conſtet: ab eis quærere oportet, qui arbitrantur plus in prandio quàm in cœna eſſe exhibendum: nunquid, quum iam cœnandi tempus eſt, nutrimentum in prandio ſumptum mature ſit concoctum, necne: ſi enim id affirmauerint: igitur eos fateri neceſſe eſt, cibum in cœna exhibitum, quũ tenuior ſit, quàm qui in prãdio ingeſtus eſt, breuiori tempore confectum iri: quare uentriculus diu ieiunus manere, maliſq; humoribus opple ri cogetur: quod eſſe ualde noxiũ, in primo aſſumpto ſuperius oſtenſum eſt. Si uerò id negauerint, utiq; uerũ reſponderint, neq; enim tam anguſto temporis ſpacio poteſt in uẽtriculo cibus confici, apponi, uniri, & aſsimilari: in epate uerò concoqui alimentum, apponi, ac uniri: in totum autẽ corpus deduci, ac illi nutrimentũ apponi: quare ſecũdus ſumetur cibus, antequàm prior ſit perfecte concoctus. quod nõ parũ officere, in eodẽ primo aſſumpto ſimiliter declaratũ eſt. Præterea, quũ in nocte naturalis calor, & ſomno, & aeris frigiditate (nocturnus enim aer frigidior eſt, quàm diurnus) fortior ſit, poßitq; ualidius naturales functiones obire: cõtra uerò in die: necnon & alimenti quantitas, nec maior, nec minor eſſe debeat, quàm quod ipſe calor poteſt probe concoquere, ut in ſuperioribus patuit: igitur nemo inficias ire poterit, plus cœnandũ, quàm prãdendum. Inſuper quũ qui liberã uitã degunt, ac illius artis quæ optimã tuendæ ualitudinis rationem docet, præceptis parere ualẽt: in die & exercitationes, & illa quæ cũ exercitatione affinitatẽ habent, quæq; ſibi

peritus artifex præcipit, adire soliti sint, necnõ & maxima pars hominũ implicitam negotijs uitam agẽs, siue inopia, siue ea seruitute, quæ ambitionis, aut cuiusuis cupiditatis gratia uolũtaria est, siue ea, quæ coacta est, quã solam seruitutem uulgus appellat: præter ea, quæ dicta sunt, in die solita quoq; munia, & aliquando insueta obeant, nocte uerò quiescant, ubi maius quidem prandium, minorem autem cœnã ingesserint, nescio, qua ratione ea incõmoda euitare poterunt, quæ quidem his, qui se exercent, antequam alimentũ in uentriculo, & hepate cõfectum sit, euenire superius explicatũ est. Ex ijs itaq; *patere arbitror, rationabile esse, tum quia longius tempus cœna, quàm prãdiũ excipit, tum quia in nocte cõtinens frigidius est, & omnes fere dormire, ac quiescere consuescunt, ut tũ plures, tũ ualentiores cibi in cœna magis quàm in prandio administrẽtur.* Quibus *de causis scripsit* Gal. vij. Meth. med. cap. vj. *his, qui renutriuntur reficiunturq; ualẽtiores cibos in cœna maxime offerendos esse, quem usum, ait, athletas nõ ratione tantũ inuenisse, sed etiã longa experientia comprobasse.* Hanc *utiq; sententiã ea cõprobant, quæ in primo de ratione uictus in morbis acutis* tex. xxv. Hippo. *scribit, docens enim eorum uictus rationem, quibus morbi iudicatio facta est, sorbitionem, inquit, matutino quidẽ tẽpore exhibe, uespere autẽ ad alios etiamnum cibos transire poteris.* Et *in tertio de ratione uictus, ubi, qui uictus in singulis quatuor anni temporibus conueniat, declarat, præcipit hyeme oportere semel comedere, nisi quis ualde siccum uentrem*

habeat

habeat, si minus modicum prandere, quam uictus rationem ait, seruandam esse à Vergiliarum occasu, usq; ad id tempus, quo fauonius flare cœperit, quod tẽpus ex diebus quadraginta ante hyemale solstitiũ, & alijs quadraginta post idem solstitium constat, à quo tempore ad uernale æquinoctium usq;, quod tempus septẽ & quadraginta dies continet, cum tempore est uariãda uictus ratio. Ab hoc autem æquinoctio usq; ad uergiliarum ortum, quo æstas incipit, toto eo tempore in sex partes diuiso, quarum singulæ octo continẽt dies, mutationis uictus rationem docens iubet, ut eo quoq; tempore modicum prandeatur, quod præceptum ab ortu uergiliarum usq; ad æstiuum solstitiũ, & ab hoc ad Arcturi ortum, & æquinoctium usq; uictum instituens reperit. Ab arcturi autem ortu ad uergiliarum usq; occasum iubet ab æstiuo quidem uictu recedentes, accedentes autem ad hybernum, sensim uictus rationem mutare, ut sic sine noxa ad hybernum uictum deducti post uergiliarum occasum eo libere uti possint. Celsus item primo libro de re medica, cap. tertio, declarans ad rectam uictus rationem instituendam tempus anni considerari oportere, scripsit. Si prandet aliquis, utilius est exiguum aliquid, & ipsum siccum, sine carne, sine potione sumere. Et paulo infra loquens de æstatis uictu ita inquit, Aestate uerò & potione, & cibo corpus sæpius eget, ideo prãdere quoq; cõmodum est. quum igitur Celsus æstate ut sæpius, ita exiguo cibo utendũ esse censeat, & ob id prandere iubeat, quod tamen hyeme nõ concedit, nisi nimis uenter

aſtrictus eſt:minus igitur æſtate prãdendũ eſſe, quàm cœnandũ, ipſum uoluiſſe manifeſtũ eſt, quare conſtat Celſum *ſentẽtiæ paulo ſuperius recitatæ adſtipulari.* Raſis *quoq; in.iiij.ad* Almã.*cap.iiij.horas ad comedẽ dum idoneas eſſe ſcripſit, quũ unuſquiſq; ingeſto cibo & quieti, & ſomno indulgere poteſt, quod quidẽ ex* Auic.*iij.primi, doc.ij.cap.vij.& .ij.canti.& eodẽ in loco ex* Auer.*colligitur.* Et *xiij.tertij, trac.iij. cap.j.* Auic.*de nocumentis agens, quæ à mala ciborũ coctio ne proueniunt, ſcripſit in hunc modũ,* Et *quod ſequitur ea de iudicijs cibi in hoc eſt, quod cibus indiget quiete, & ſomno, uſq; quò bona fiat digeſtio, & quãdo ſunt loco ambarũ motus, & uigiliæ non completur digeſtio &c.* Inſuper *author libri de diſſo.contin.cã. primo.&* Haliabas *primo prac.cap.xiij.aiunt cœnã eſſe prandio laudabiliorem, eamq; antiquos prandio antepoſuiſſe.* Sic *itaq; cenſeo, tum rationibus, tum au thoritatibus ſatis manifeſte expoſitũ, ſatius eſſe plus in cœna, quàm in prãdio ſumere, qui erat ueluti ſcopus eorũ omniũ, quæ hactenus ſcripta ſunt.* Verũ *quoniam in principio nonnullos excipiendos eſſe dicebã,* Igitur *non ignorare oportet, illos in primis eſſe excipiendos, qui uberius quidem prandere, parcius autem cœnare inſueuerunt, quod hac noſtra tempeſtate, non uulgares modo, ſed etiam medicorum plurimi faciunt.* Quippe *tales, quoad prauam illam aſſuetudinem ſeruare, aut uoluerint, aut coacti fuerint, ſatius eſt mane plus, ueſpere autẽ minus eſſe.* Etenim *dixit* Hippocrates.*ij.parti.*Aphoriſ.l. Quæ *ex longo tempore conſueta*

ſueta ſunt, & ſi deteriora ſunt: inſuetis minus moleſtare ſolent, & in ſecundo lib. de ratione uic. in morbis acu. longo proceſſu declarauit, longe melius eſſe, non ſolum ſanis, ſed etiam ægris uitioſam uictus rationem ſeruari, quàm illam ſubito uel in meliorem mutari. Sed *malas conſuetudines ſenſim mutari utilius eſſe, ſcripſit* Gal. *in* v. *de tu. ſan.* Et Raſis *in* iiij. *ad* Alman. *cap.* x. & Haliab. *primo prac. cap.* xiij. *quas tamen non omnibus mutandas eſſe, ſenſit* Galenus *eodem* v. *de tu. ſan.* Vbi *conſulit ſenes conſuetis operibus exercitari, etiam ſi modice noxia ſint, contrà iuuenes noxia etiam à pueris conſueta mutare, quandoquidem ualidæ iuuenum uires moderatam mutationẽ ferre poſſunt, ac eos ſperari poteſt uitæ reliquum ex meliore conſuetudine fructuoſius ducturos, quod ſenibus non continget, etiam ſi longo tempore malam aſſuetudinem pedetentim mutare poſſent: quippe quibus nihil temporis relinqueretur, quo meliore fruerẽtur conſuetudine: nõ aliter quàm ſi quis octogenarius cuipiam arti ſe accingeret perdiſcendæ.* Non *etiam quandocunque malas conſuetudines in meliores uertere, tentandum eſſe, ſcripſit* Gal. *in eodem* v. *de ſa. tu. inquiens, aſſuetudines ipſas, tametſi prauæ ſunt, diſplicentibus adhuc ſibi corporibus mutandas nõ eſſe: quin nec per ſummam ſanitatem ſemper id tentandũ, ſed tum, quum is, cui mutandæ ſunt, à ciuilibus negotijs maxime uacat.* Illi *quoque excipiendi ſunt, qui forte ad talia negotia ſunt delegati, uel ipſi ea ſibi ſpõte delegerunt, ut nocte quidem uigilent, & ſe exerceãt,*

die uero quiescant, & dormiant. Tales enim quum cõtrariam alijs uitam agant, contrariam quoque uictus rationem seruare fas est: quare Rasis in vj. ad Alman. cap. xj. de regimine iter agentium loquens scripsit in hunc modum, Quòd si in nocte necesse fuerit ipsum incedere, non erit ei cœnandum, sed suæ comestionis integritatem usque in tẽpus, in quo se diu posse quiescere sciuerit, intermittat. Excipiantur hi quoq;, qui aliqua periodica ægritudine premuntur, quæ nocte suas habet accessiones: etenim utilius esse plus cœnare quàm prandere illo tempore accessiones non permittunt, quando opus est in accessionibus abstinere: cibũ enim dare nocuum est, ut Hippocrates, & Gal. prima parti. aphoris. xj. & in primo de ratione uic. in mor. acut. xlv. scripserunt: Vtq; sensere Celsus in iij. lib. de re med. Auic. pri. iiij. trac. ij. cap. viij. Haliab. iij. prac. cap. xj. Rasis x. ad alman. cap. iiij. & v. & Auer. vij. col. cap. x. Qua uero ratione hi cibandi sint, qui huiusmodi ægritudinibus sunt affecti, ex dictis autoribus locis allegatis poteſt perdisci: præterea ex Gale. xj. meth. Med. cap. v. & xxj. His itaque exceptis censeo ex his, quæ dicta sunt, facile comprobari, ut reliqui omnes, siue sani, siue ægri sint, parum quidẽ prandeant, plus autem cœnent, quod oſtendere in principio policitus sum.

Liber

LIBER SECVNDVS.

QVONIAM, *ut in primo de simp. med. facul. ca. ulti. dixit* Gal. *discere cupientibus opus est, non solũ optima discenda proponere, sed etiã falsas opiniones ex eorũ animis delere, quæ ueras inhærere prohibent. Quippe, sicut non pura corpora, quanto plus nutries, tanto magis lædes, ut in secunda parti. Aph.* Apho. x. *dixit* Hippocrates, *ita quoque non puros animos, quanto plus ueris opinionibus nutrire tentes, tãto pertinaciores reddas.* Igitur *cum in priori uolumine, plus in cœna, quàm in prandio secundùm ueram antiquorum sententiã sumẽdum esse, satis (ut mea fert opinio) demonstratũ sit, putaui non inutile fore, si hoc uolumine obiectiones diluere, quæ aduersus eam opinionem adducuntur, necnon & illorum errata ostendere conatus fuero, qui posteris non modicam delinquendi dederũt occasionẽ.* Ab his *autem auspicabimur, in quibus arbitror* Petrũ Appo *nẽsem cognomẽto cõciliatorẽ differẽtia cxxj. nõ parũ aberrasse: tametsi* Hippocratẽ, & Gal. *atq; alios antiquos sectari conatus est.* In *primis autẽ, quũ de agricolis scripsit, & aßiduo labore uictũ quærentibus, errauit cõciliator scribẽs melius esse plus eos in prãdio, q̃ in cœna sumere: quũ enim cogãtur post prandiũ tota die uehemẽtes labores subire, nescio qua ratione euitare poterũt, ut cibus, anteq̃ probe sit cõcoctus, in totius corporis habitũ nõ rapiatur, ut priori uolumine*

de Gal. & aliorum sententia ostensum est. Nec *ualet quorundam responsio, qui conciliatorem defendere ni tuntur, ij siquidē fortasse* Auic. *moti autoritate in prima canti. tex. xlv. scribentis,* Immoderatū *ex eo proprie dicitur labor, qui quidem spiritum euacuat, & educit, & emacrat pingues, & carnosos &c. aiūt aßi duos prædictorum labores non exercitationis, sed operis potius, uel laboris appellationem mereri.* Sed *hæc puto non dixissent, si Gal. legissent in secundo de san. tu. de exercitationis, laboris & motus differentia sic scribentem,* A *laboribus uerò ordiendum, illo ante omnia discusso, an idē sit labor, motus, & exercitatio, an labor, & motus idem, aliud uero ab ijs exercitatio, an motus res diuersa, labor & exercitatio neutiquam differant.* Ac *mihi quidem non quiuis motus exercitatio uidetur, sed tantum si quis uehemētior est: quoniā autem eorum, quæ ad aliquid dicuntur, est quod uehementius dicitur: fieri potest, ut idem motus alteri sit exercitatio, alteri non sit: terminus igitur uehemētiæ esto anhelitus alteratio, quādo in quibus nulla fit anhelitus mutatio, hos nondum exercitationes uocamus, quòd si quis maius, celeriùs'ue, aut crebrius iā ex motu aliquo respirare cogitur, huic certe tantus motus exercitatio fuerit.* Ea *igitur communiter exercitatio uocatur, proprie uerò à loco* Græce *denominatur, quē gymnasion ipsi appellāt.* Is *locus est in publica aliqua urbis regione extructus, quo ungendi, fricandi, luctaturi, discum iacturi, aut tale quippiam facturi confluunt: laboris appellatio idē mihi significare uidetur*

cum priore significatione nominis gymnasij, siue exercitationis, nempe cõmuni illo, quod prædiximus, quippe cum & qui fodiunt, & qui metunt, & qui equitãt non laborent modo, sed etiam exercitentur, communi saltem exercitationis appellatione. Et *de nominibus quidem ita nobis determinatum sit, atq; ad hæc significata omnis mihi deinceps sermo inaudiatur &c.* Quanquam *enim aßidui illi labores, opera, & labores appellantur, non tamen exercitationis nuncupationem amittũt ut ex* Gal. *uerbis iam dictis facile cõstat.* Præterea *nõ etiam sola uocabuli mutatio poterit eos ab incommodis, quæ exercitationem sequũtur, absolutos reddere, ut ij credere uisi sunt, quinimò, quãto ualentior exercitatio est, tanto ualentiorem deductionẽ in corpus operatur, quod quidem ex priori uolumine est ita manifestum, ut nulla declaratione indigeat.* Similiter *manifestum est, quòd quum aßiduo labore calor foras agatur, non poterunt ij cibum ingestũ probe conficere, quod in somno ijs maxime fieri in primo de ali. facul. cap. ij. scripsit* Gal. *in hunc modũ,* Quoniam *autem maximæ parti eorum, qui laborãt, somni profundiores fiunt, hoc etiam ipsis multùm ad coctiones confert, & propter hoc à prauis edulijs minus læduntur, si autem cogas ipsos uigilare pluribus continuis noctibus: mox ægrotabunt &c.* Auic. *quoque in tertia primi, doc. secũda, cap. vij. ita scripsit,* Exercitati *præterea, & multi laboris magis sunt tolerantes nutrientia grossa, quos forsitan, in digerendo iuuat fortis somnus, & quia in ipso fiunt profundi.* Et *paucis*

interpositis subdit, Et proprie *quia sunt confidẽtes in digestiua sua, quod ex sua habẽt dormitione, quod de struitur, quũ eis frequentes accidunt uigiliæ &c.* Sic *itaq; satis constat, illorũ defensionẽ nullã esse. Nõnulli præterea nõ defuere, qui conati conciliatorẽ tutari di xerũt,* Gal. *in ij. de sa. tu. de ea exercitatione tractasse, quæ optimo cõgruit corpori, quæq; de illa enũciauit, non ei exercitationi cõuenire, quæ lapsi corporis est.* Ad *horum autẽ cõfutationem satis erit, quædam* Gal. *uerba in medium afferre, quæ in eodẽ ij. de sa. tu. conscripta sunt.* Quippe, *quũ eo in loco* Gal. *ostendisset, quo tẽpore corpora sint exercitanda, præparatoriãq; frictionem debere exercitationẽ præcedere, & multa de frictione scripsisset aduersus* Theonem Hippocratem *defendens, talia subintulit,* Hæc *igitur omnia defi cientibus ab optimo statibus cõmunia sunt, de quibus agere nondum statuimus &c.* His *itaq; dimißis, quum ex superioribus satis constet, horum defensionẽ satis insulsam esse: ostẽdamus, quas cõciliator rationes adducit, nullius esse roboris, quo peracto satis erit manifestum, melius esse agricolis plus in cœna, quàm in prãdio assumere.* In *primis enim quadam* Auic. *autori tate conciliator nititur iij. primi, doc. ij. cap. vij. ubi, quum declarasset* Auic. *ciborum diuersitatem duplici ter officere, eiusmodi subiecit,* In *tempore quoq; antiquo qui exercitabantur, iam fugerũt ab hoc: cõtenti enim erãt solius carnis comestione in mane, & solius panis in cœna &c.* Quem Auicẽ. *locũ deprauatũ esse censeo, quandoquidem falsum est, antiquos se exercere*

solitos

ſolitos eã uictus ratione ſeruaſſe, cuius meminiſſe putatur Auic. *eius autem indicium eſt, quòd* Gal. *in primo de ratione uic. in mor. acut. cõm.* xviij. *quũ declarauit ciborum uarietatem, & præſertim ubi ex uarijs uirtutibus componantur, maximã læſionẽ parere, oppoſitum in hunc modũ ſcripſit, Hoc etiã qui exercentur, qui'ue inuicem certant, maxime obſeruãt, nam in prandio ſolũ panẽ comedũt, in cœna uero carnẽ &c.* Neq; *iure dici poſſe uidetur,* Gal. *&* Auicen. *alia, & alia ratione de his, qui ſe exercent, diuerſa locutos fuiſſe, quum nullibi lectum ſit* Gal. *ſcripſiſſe, quempiã aſſuetum ſe exercitationibus tradere. mane quidem ſolam carnem, ueſpere autem ſolum panem ingerere cõſueuiſſe, neq; etiam quempiam aliũ aut ante, aut poſt* Gal. *tempora, qui alicuius fuerit autoritatis, hoc unquam dixiſſe, cuilibet aperte conſtabit omnia eorum uolumina perlegenti: non enim careret admiratione, ſi id eſſet, quod* Auic. *dixiſſe uidetur, ut à nullo (ipſo excepto) illud fuiſſet monumentis mandatum, præſertim quum, quicquid* Auic. *ſcripſerit, ex alijs autoribus, &* Gal. *in primis ſumpſerit.* Adde *quòd eius rei oppoſitum non ſolum* Galen. *loco adducto autumat, ſed etiam* Auic. *aperte eodẽ præcipit capite ſcribẽs, ut coacti ante exercitationem comedere, panem ſolum tanta quantitate ingerant, quanta confici poßit, prius quàm ſe exercere incipiant.* Puto *igitur* Auic. *ex* Gal. *eã ſententiã accepiſſe, quare locũ illũ* Auic. *nõ eſſe ita legendũ, ut iacet, ſed ubi panis legitur, carnis, ubi uero carnis, panis eſſe reſtituendũ.* Sed *cõcedatur*

locum, ut iacet, legi oportere: quid tū? neq; enim eam uiuendi rationem laudauit Auic. sed tantū dixisse uidetur, qui se exercitant, eo uiuendi modo duplicē noxam uitare, quæ ex ciborum uarietate proficiscitur. Ex his itaq; patet, illam Auic. autoritatem cōciliatori nullo modo opitulari. Neq; etiam difficile est rationē soluere, qua conciliator eius opinionem stabilem reddere conatus est, ea autem est eiusmodi, Qui exercitātur, aliquo indigent resolutionē, atq; membrorū exiccationem prohibente, id autem cibo cōmodius efficietur: quando & membra humidiora, & exiccantis caloris uim cōtraria qualitate imbecilliorē reddet. Alimentū enim, ut in ij. de anima ex Aristo. colligitur, in principio est corpori contrariū, licet in fine caloris actiōe eidē corpori simile efficiatur: ut igitur hæc fieri poßint, plus prādere, q̃ cœnare oportebit. hæc est cōciliatoris ratio. Ex quo quidē quærendū est, nunq̃d opinetur partē illā alimenti totū corpus humectare, quæ per totū ipsum ferri corpus ante ipsius alimenti coctionē scripsit Gal. iij. uir. na. ca. xiij. an potius, quū ea parua sit, incocti alimēti quantitatē affatim (ut id efficiatur) in totius corporis habitum rapi. Quòd si hoc secundū cōcesserit (id enim euenire scripsit Gal. in j. de alim. facul. ca. ij. in hunc modū, Nā uacuæ uenæ non tantū semicoctū succū, uerū etiā omnino rudē, & incoctū uētriculo nōnunquā præripiūt, cū à cibo statim laboratur) utiq; ea de causa illi tandē grauißimis morbis corripiētur, raroq; ad iustā senectutē perducētur, ut scripsit Gal. eodē in loco. Et Aui. iij. primi, doc.

ij.cap.vij.Si uerò paruã illam alimenti portionem, de qua superius sermo habitus est, corpus humectum reddere, conciliator responderit, Quippe, quum illa parua sit, & euaporabilis, cito resoluetur, quare corporis particulæ sicciores redditæ ex eo, quod alimenti reliquum est, priusquàm mature concoquatur, tandem aliquid præripient, quare nõ minus illa subibunt incõmoda, de quibus pauloante dicebatur. Vnde Haliabas primo prac.cap.iij.his, qui post cibũ continuo exercitantur, è uentriculo cibũ ad intestina ante perfectam eius decoctionem descendere, & illas uenas, quas intestina, & hepar intercipiunt obstruere asseuerauit: q, si exercitatio, inquit, modũ excedet, quando eius est exiguos corporis meatus purgare, & excrementa expellere, mẽbrorũ aliquid simul excludet, quare membra dissipati loco aliquid reponere tentãtia à uenis succũ trahẽt, quæ inanitæ & ipsæ ab hepate, & hepar nõ dissimili ratione à porta uena, & hæc à laxiori intestino, hoc uerò à uentriculo cõuellere necesse erit, qui quum crudus sit, & inconcoctus, nec aptus per uenas defluere, intra uenas raptus, congestusq; eas ipsas uenas obstruet, indeq; difficiles, & pessimæ ægritudines subsequentur. Quod si Gal.loco superius allegato, & Rasim in.iiij.ad Almã.ca.iiij. & Haliab.primo prac.ca.vj.& Auic.loco superius adducto conciliator perlegisset, his, qui uehementibus operibus exercitãtur, alimenta cõgruere crassa, & glutinosa dignouisset, quæ nec facile corruptibilia sint, nec euaporabilia, qualis est suilla caro, quam Gal.vj.de tu.sa.dixit uehemens

exercitium desiderare, nam ex eiusmodi alimentis suc ci geniti non facile, quum ij exercitantur, per uapores difflare possunt, quæ alimenta exhibenda sunt, quũ ij & quieti, & somno posthabitis operibus indulgere ualent: sic enim & resolutioni, quoad fieri potest, & his nocumentis occurrimus, quæ pleno uẽtriculo exercitatis contingere diximus. Quod *si caloris ui cogeremur ipsis agricolis aliquid exhibere, ea de causa satius esset frigidum potum eos ingerere, quare* Rasis *iiij. ad* Almã. *cap.* V. *iubet, ut à uehementi motu frigida non confertim, sed paulatim bibatur.* Constat *igitur eã conciliatoris rationẽ nullius esse roboris. Illorum autẽ consuetudinẽ fateor nõ parũ conducere ad ciborũ con coctionẽ, id siquidem* Gal. *quoq; fatetur primo de* Ali*men. facul. cap. ij. superius citato.* Et *nos in priori uolu mine assuetudines seruãdas esse scripsimus, quas tamẽ, in quibus id fieri liceat, sensim mutandas esse, eodẽ in loco definitũ est.* Nec *minorem cõciliator reprehensio nem meretur his, qui messorum robur extollebãt, quorum meminit* Gal. *in primo de* Alimẽ. *facul. adducto.* Enumeratis *enim illis nocumentis, de quibus in superioribus sermo habitus est, quæ tandem eos subire con tingit, talia adiecit uerba,* Atque *hæc uulgus ignorans beatos illos de corporis robore prædicat, quum ea & esse, & concoquere cernat, quæ nemo nostrum nec deuorare quidem posit, nedum concoquere &c.* Ex *his discat conciliator, quantum illi experiẽtiæ, de qua me mini, confidendum sit.* Patet *igitur nec* Auicen. *autoritate, nec ratione, nec experientia posse conciliatorem*

rem ostendere, melius esse messores plus in prandio, quàm in cœna suscipere. Errat quoq; conciliator eis asserens, qui implicitam negotijs uitam agunt, utilius esse parcius quidem cœnare, uberius autem prandere, quum solitis duntaxat laboribus exercitantur. Ex his enim quæ in libro priori scripsimus, unicuiq; ita facile est huius falsitatem agnoscere, ut ab eius declaratione citra reprehensionem me poßim abstinere. Verum id conciliator ostendere conabatur, inquiens huiusmodi corpora non carere superfluitatibus concoquendis, nec ualidam habere uirtutem, quæ quum in somno ualidior sit calore ad interiora se colligente, satius erit eam permittere cruditatum coctionibus uacare, & superfluitates ad expulsionem parare, quàm eam distrahere ad cibos nouiter assumptos conficiendos: neque enim tanta est eius uis, ut utrunq; cōmode perficere poßit. Rursus, quum hæc uirtus solis calore, ac lumine robur acquirat, melius in die poterit cibos conficere, quare plus in prandio, quàm in cœna his sumendū est. Sed hanc rationem nullius esse roboris facile est declarare. Quippe, quum superfluitatū decoctio, & ciborū confectio oppositis ipsius caloris motibus, ut probe efficiantur, non indigeant, quod naturalibus, animalibusq; operationibus euenire, in priori uolumine dictum est: igitur si calor naturalis in somno robur acquirens superfluitates melius concoquet, similiter & cibos melius conficiet. Eodem pariter modo, si calor innatus in die solis calore fortior redditus cibos melius conficiet, superfluitates quoque melius

concoquet. Verum ut ex his, quæ in priori libro dicta sunt, facile colligi potest, calor ad interiora coactus melius, tum superfluitates, tum cibos concoquet, contra uerò ad extimas partes attractus nullum illorũ perficiet, quare non est opus illos in die liberalius prandere, ut cibi melius conficiantur. Sed forte dicet quis, ut etiam conciliator innuit, calori esse peculiare, in somno quidem superfluitatũ coctionẽ, in uigilijs autẽ ciborum cõfectionẽ magis appetere. Cui quidẽ fateri quoq; necesse erit, eũ ipsum calorẽ non agens esse naturale, sed animal potius ratione, & intellectu præditum, quod habeat facultatẽ eligendi, quod melius est, quod tamẽ eos, qui Gal. sectantur, fateri nõ decet: hac enim ratione Gal. in. iij. de pot. natu. cap. xiij. scripsit, uentriculũ cibos cõficere, nõ ut eos alijs mẽbris aptos efficiat, sed ut eis perfruatur, ac eorũ humiditatibus saturetur. de hoc enim dictũ quoq; est in principio prioris libri. Quod si cõciliator cõtẽdet, ea posse calorem efficere ope illius intelligentiæ non errantis, ad quã recẽtiorũ plurimi, tanquàm ad numẽ aliquod ingruente tempestate confugiũt, nõ utiq; cõuinceret, quod Gal. de uentriculo scripsisse diximus: Quippe, si ad illã intelligentiã ita facilis pateret aditus, ut recẽtiores commenti sunt, posset unusquisq; Gal. facile respondere, uentriculũ ab ea ductum intelligentia amplecti cibos, ac eos concoquere, nõ tantũ ut eis fruatur, sed etiã ut eos alijs mẽbris aptos efficiat, quare Gal. ratio non necessario concluderet, uentriculum animal esse, ubi cibos complecteretur, ut eos alijs mẽbris aptos efficeret.

Insuper ex priori libro manifestum est, omnes in medicina præcipuos uno ore affirmare, naturã prouidentiã habere, ut calor uigilijs siccior redditus quàm par est, ad interna se colligat, ut cibi melius conficiãtur, à quibus conueniẽtẽ sibi humiditatẽ, necnon & uires calor resumẽs, deinde ad extimas partes motus animales functiones ualide poßit obire, quos tamen uiros aut nunquàm, aut perquàm raro scripsisse quis inueniet, calorẽ ad intima cogi, ut superfluitates melius cõcoquantur. Præterea *falso Cõciliatorẽ assumpsisse naturalem uim solis calore, ac lumine augeri, & ob id cibos melius cõficere, is facile intelliget, qui priorẽ librũ perlegerit, ibi enim ostensum est, naturalẽ calorẽ nos continẽtis frigiditate augeri, & eiusdẽ caliditate debilitari, quod nimirũ cõtinẽs nõ nisi, aut sole ad nos accedẽte, aut eodẽ à nobis recedẽte calidũ, frigidũ'ue est.* Si quis *aũt pro Cõciliatore dixerit, calorẽ naturalẽ à solis caliditate augeri, quæ nõ tam ualida est, ut calorẽ naturalẽ dissoluat,* Is *nõ ignoret, id nõ posse nec ꝑ cõciliatore, nec ꝑ ueritate defendi.* Enimuero *nulla distinctione præmissa id assumptũ tãquàm uniuersaliter uerũ protulit cõciliator, quare de calidiore aeris cõstitutione, sub qua ea quoq; cõtinetur, quæ æstatis est, loquẽs cõciliator dixit, esse uberius prandendũ.* Accedit *ad hoc uoluisse conciliatorẽ, diem æstati, noctem uerò hyemi proportione respondere, quo fit, ut, quũ æstas hyemis cõparatione naturalẽ uirtutẽ magis dißipet, ita quoq; & dies noctis cõparatione eandẽ magis dissoluet.* Sed *concedatur conciliatori, animantis calorẽ in die red=*

di fortiorem: nihil enim id ciborum coctioni cõducet, sed his potius operibus, quæ sensibus, atq; motu perficiũtur, quãdo coctiones debiliores quidẽ caloris motu ad exteriora, quod in die contingit, fiant uerò meliores eodem calore ad intimas corporis partes sedente, quod in nocte fieri ex his constat, quæ in priori uolumine scripta sunt. Sed dicet forte quispiam alius pro conciliatore, Robusta habẽtes corpora in die, ac æstate magis debilitari, in somno autem, & hyeme pro ciborum confectione fieri ualidiores, atq; hoc Gal. & alios autores uoluisse. Verum in his, quorum corpora imbecillia sunt, contra fieri, & hoc Conciliatorem sensisse. At hoc refellere non est difficile. Gal. enim in expositione. xv. Aphoris. pri. parti. percipiens Aphoris. Ventres hyeme, & uere calidißimi sunt natura, & somni lõgißimi, quare per ea tẽpora alimẽta copiosiora sunt exhibẽda &c. nõ esse uniuersaliter uerũ, ex eo tantũ animalia excepit in latibulis degentia, ita scribens, Quæ igitur per Aphoris. dicuntur, sufficienter exposuimus, si quis uerò de ipsis ueritatem diligẽtius examinet, non ad omnia animalia sermonem extẽdat, sed ea excipiat, quæ in latibulis degunt, hæc enim quũ se recondunt, non egent plurimo alimẽto, siquidẽ & sine cibo possunt perdurare, & si supposuerimus, ea tã to uti cibo, quãto antequàm recõderentur, male ipsum concoquerẽt. &c. Ex quibus uerbis facile cõstat, Gal. sensisse, Aphoris. sentẽtiã in pluribus uerã esse, in paucis autẽ non uerã, quũ ea tantũ animalia excipiantur, quæ in latibulis se recondunt, & si qua alia eis similia sunt

ſunt. Inſuper quum omnes autores, ut in ſuperiori uolumine patuit, autument, frigidum tempus eſſe ad ſumendum cibum idoneũ, non utiq; ita abſolute pronunciaſſent id quod raro euenit. Verũ Conciliator loquẽs de frigida aeris conſtitutione dixit, q̃, quũ in pluribus luce diurna (ut eius more loquar) cõfortetur digeſtio, oportet prãdiũ ſuper cœnã magnificare. Rurſus paulo inferius ita ſcripſit, Sic itaq; appareat diuerſitas aſſumptionis quãtitatis alimenti ex pluribus intentionibus ſuſcepta, & q̃ melius tandẽ, quũ plures ægritudinum ſint materiales, & quoniã plurima etiã corpora ſunt lapſa, maiorandũ fore prandiũ ſupra cœnam. &c. Quare, quũ id Cõciliator affirmauerit ut plurimum reperiri, quod Gal. & alij raro contingere autumant, qui poterit ab eius fautoribus defendi? niſi obſtinati dixerint, Conciliatorẽ in hoc uoluiſſe à Galeno, & alijs diſſentire, quod ipſe nullibi profitetur, quinimo, quãtũ fuit in ſe, eorũ uerba gloſſare conatus eſt. Nec ualet, quod inquit Cõci. uirtutẽ habẽtes debiliorem, ut æſtate fortiores efficiũtur quàm hyeme, & ob id cibos melius conficiunt, ſic in die meliores effecti quàm in nocte, alimẽta perfectius cõcoquere poterũt, quãdo dies æſtati, nox uerò hyemi, ut dictũ eſt, proportiõe reſpõdeat. Enimuero, ubi ea ratio efficeret, ſatius eſſe imbecilles liberalius prandere, eadẽ ratione cõciliator fateri cogeretur, ſicca uẽtris intemperie laborãtes, quorũ vij. *Meth. med. cap.* vj. *Gal. meminit, melius in die cibos conficere, quũ uirtutem habeant imbecillem, quos tamen conciliator in cœna tum plus, tũ ua-*

lẽtius alimẽtũ assumere cõcedit. Nec ualet, quod *ait, hos, quia cõsumpti sunt, multo indigere alimẽto, quod utpote debiles effecti probe non conficient, nisi paulatim, & sæpius in die illud ingesserint.* Etenim *quũ solis calore, & lumine ij fortiores fiant, ut idẽ ait, quẽ cibum in die cõficere nequeunt, minus in nocte, quũ eos tunc imbecilliores esse dicat, cõcoquere poterũt, quare & multũ, & ualẽtius alimentũ, quod in cœna ijs exhiberi oportere dixit cõciliator à* Gal. *accipiẽs probã coctionẽ nõ recipiet, proinde crudi, incoctiq; succi generabuntur, quibus ij non modice lædẽtur.* Quod *si tẽporis longitudine, & somno, & quiete cibos ipsos posse maturã coctionẽ suscipere dicat:* Cur *& in alijs imbecillem uirtutẽ habentibus, quos asserit, satius esse, liberalius prandere, illis de causis idem non efficietur?* Non ergo *minus atq; nos, tenetur conciliator eã rationem soluere, quã quidẽ nobis est facile diluere: quanquàm enim qui debilem habẽt innatũ calorem, melius ad æstatem, quàm ad hyemem afficiuntur, quãdoquidẽ ab intensa hyemis frigiditate imbecillis calor superatur, non tamen in nocte diei comparatione idem efficietur: neq; enim noctis frigiditas tãta esse potest diei cõparatione, ut calorẽ superet, perinde ac in hyeme fit, quare non desunt animalia, quæ hyeme mortuis simillima sine cibo in latibulis degunt, quod in nocte diei cõparatione non fit. igitur noctis frigiditas comparatione diei tãta est, ut innatũ calorem ad interna cogat secedere, non autẽ superet, quapropter coctiones melius tum operatur.* Manifestum *est igitur* Conciliatorem

falso

falſo credidiſſe, innatum calorem ſolis lumine, & calore augeri, & ob id cibos in die melius conficere. Similiter in ſomno calori magis eſſe peculiare, cruditates potius quàm cibos cōcoquere: quare, neq;, quod cōciliator intendebat, prædicta eius ratio probare uidetur. Licet enim cruditatibus repletis parum cibi exhibere cōueniat, id tamen eo tempore propinandū eſt, quo melius confici poſsit, illud autē in ſomno effici, iā demonſtratum eſt. Inſuper idem Conciliator nixus eſt alia ratione probare, quæ eſt eiuſmodi; Ciborū confectio in hepate, & uenis, quæ & ipſa perfectior fit in ſomno, perinde ac illa, quæ in uentriculo, ijs dormiētibus nō perficeretur, necnō & cōuenientibus tēporibus exercitari nō poſſent, ubi cœna uberior quàm prādium exiſteret, quando indigēte ea, quæ in uentre fit, coctione duodecim horis, ut perficiatur, cibus in hepate nōdū eſſet ſemi elaboratus mane adueniēte, quo tēpore homines à ſomno ſe exercitationibus tradunt, quæ coctionibus in uentriculo, hepate, & uenis peractis ſunt adeundæ. Sed in hac ratione ita delinquit Cōciliator, ut unuſquiſq; tametſi parum eruditus facile percipere ualeat, illā aduerſus ipſum ualide pugnare. Etenim, quū illi poſt prandiū ciuiles exercitationes obeant, eos exercitari cōtinget, cibis nō ſolū in hepate, & uenis, ſed ne in uentriculo quidē confectis, quod quidem deterius eſſe quàm id, quod Conciliator ea ratione maxime deteſtari uidetur ex Halia. 1. pra. ca. iij. facile colligitur. Etenim quos exercitari neceſſe eſt, prius quàm omnes cōficiantur cōcoctiones, cōſulit

Haliabas, ut saltē nitantur tanto tēpore feriari, quāto cibum in uētriculo ita esse confectū, ut in iocinore in bonū poßit sanguinē permutari, atq; ipsum cibū post dictā in uētriculo cōfectionē ad intestina descendisse, quisq; cōiectari queat. Quippe, *quū coctiones sibi inuicem succedāt, ut docuit* Gal. *in libello de euch. & cacho. cap. iij. quæ enim in toto fit corpore excipit, quæ in uenis, & iocinore efficitur, quæ uero in iocinore eā quæ fit in uētriculo. nō ergo quispiā inficias ire poterit, minoris esse discriminis, ut cibus aliqua coctione confectus, qui in trāsitu aliquātisper in iocinore morā trahens eius quoq; actionē nō subterfugit, quàm omnino crudus, & omni carēs sensibili alteratiōe in uenas rapiatur, quare dixit* Gal. *eodē in loco, ad* Euchimiā *nihil esse utilius, quàm cibos uentriculū probe concoquere, tū enim subsequētibus coctionibus melius conficientur, quare patet eā* Cōciliatoris *rationem ipsius opinionē infirmare potius, quàm cōfirmare.* Præterea *quū illos plus in prandio assumere iubeat* Cōciliator, *ut cibi in die in ipso uētriculo semicōfecti eis dormiētibus perfecte, & in uētriculo, & hepate, ac uenis cōcoqui ualeant, igitur nulla adhuc coctione perfecta, nec ea, quæ in uentriculo, nec ea, quæ in iocinore, & uenis fit, eos in cœna esse oportebit, quod deterrimū esse, ex his, quæ in priori uolumine scripta sunt, puto satis esse manifestum.* In *prædicta quoq; ratione* Cōciliator *assumit, cibum in uentriculo amplius duodecim horis permanere,* Auic. *motus autoritate xiij. tertij, trac. iij. cap. viij. in hunc modum scribentis,* Et *quantitas*

titas quidẽ æqualis remanẽtiæ in stomacho, & egressionis eius est illud, quod est inter duodecim horas usque ad uiginti duas horas &c. Quã quidẽ autoritatẽ Gentilis in eius libri expositione scripsit, Cõciliatorẽ *perperam intellexisse.* Quippe ait Gentilis, *tẽpus de quo meminit* Auic. *inter duodecimã, & uigesimamsecundam horã interponitur, quare decem id tempus cõtinet horas, quibus inquit, cibos tum in uẽtriculo moram trahere, tum ex ipso egredi uentriculo, quo quidem tempore longius non datur ad ea conficienda. in his autem, qui uires habent ualidiores, ubi cibus moderate ingestus sit, septẽ, aut etiã sex horis perfici possunt, quæ tamen de his uolumus esse intelligenda, qui nulla ægritudine affecti sunt: posset enim uentriculus aliqua affectione laborare, ut ea tardior fieret concoctio.* Non igitur, *qui liberalius cœnauerint, à somno ad exercitationes conuersi, prius quàm in hepate nutrimentum sit mature cõcoctum, ipsas exercitationes adibunt.* Neque *enim statim ingesto cibo, somno, & quieti indulgendum est, ut libello de dis. cõti. præcipitur, & in iiij. ad* Alman. *cap. iij. & tertia primi, doc. secũda, ca. vij. sed prius lenta deambulatione moueri, his maxime proficuum est, in quibus cibi inferiora uẽtriculi non facile petunt, cuius quidẽ deambulationis terminus sit ipsorum ciborum ad imum uentris descẽsus, quod quidem tempus certa quantitate definiri nõ potest, quando hi longiori tempore à somno se abstinere debeant, quibus ciborum descensus difficilior est, quibus uero facilior, citius dormire permittendum*

ſit. Verum quod mediocre eſt, duarum horarũ ſpatio definiatur, quod uerò alijs cõuenit, quibus non facilis eſt ciborũ deſcẽſus: trium, uel ad ſummũ quatuor. Similiter tẽpus quo quempiã dormire oporteat, mediocre eſt, quod octo cõtinet horas, quod quidem & longius, & breuius, in quibus id conuenit, eſſe oportet. Præterea ponatur quoq; in iocinore alimẽtũ duabus, aut tribus horis confici, quod ſeptem, aut octo, aut ad ſummũ decẽ horis in uẽtriculo cõficiebatur, & ex eo egrediebatur. Si quis igitur id tẽpus, quo ingeſto cibo ante ſomnũ uigilare oportet, tẽpori ſomno, & quieti deſtinato addiderit, poſt quod homines aſſuetis ſe operibus accingũt. Inſuper & hoc tẽpus, & id, quo in uẽtriculo, & hepate coctiones fiunt, recta ratione examinauerit, inueniet tum corpora exercitari, quũ alimẽtum in uẽtre, & iocinore eſt perfecte concoctũ: in uenis aũt coctio agitur, quod tempus eſſe ad exercitationẽ cõmodiſſimũ, de Gal. & aliorũ ſentẽtia in prio ri lib. declaratũ eſt. Nõ igitur eo tẽpore corpora exercitabũtur, quo in hepate adhuc coctio fit, ut Cõciliator cõmẽtus eſt. Sed nolo unũ præterire, aliter legi locum illũ Auic. ut Andreas Bellunẽſis in ſuis caſtigationibus nos cautos reddidit, ubi enim in antiqua interpretatione in ſtomacho legitur, ille in alio codice ſcribi in corpore adnotauit. Quòd ſi ſic illa autoritas legeretur, poſſemus fortaſſe ſuſpicari, Auic. ſenſiſſe, cibum inter duodecim (ut eius more loquar) horas, uſq; ad uigintiduas horas permanere in corpore, & egredi, id eſt, corpus ſpatio duodecim horarũ ad minus, ad

ſummum

ſummum aũt uiginti duarũ horarũ aſſumptũ alimentum continere, prius quàm ex eo uere nutriatur, atq; excremẽta egerãtur. qui enim calorẽ naturalẽ habent ualidiorẽ, paulo plus duodecim horis indigẽt, ut ex cibo nouiſsime ingeſto nutriantur, qui uero calorem habent imbecilliorẽ, etiã uiginti duabus horis, ut nutriãtur, indigere poſſunt, quod quidẽ tẽpus & lõgius, & breuius (dũmodo dictos terminos nõ tranſgrediatur) eſſe poteſt, cuius diuerſitatis cauſa eſt, tũ caloris naturalis fortitudo, uel debilitas, tũ aſſumptorũ quãtitas, aut qualitas, tum uentriculus, aut bene, aut male affectus: uerum, ſiue locus ille ita, ut nunc dictũ eſt, intelligatur, ſiue ut eũ Gẽtilis expoſuiſſe uidetur, cõſtat eũ opinioni noſtræ minime refragari. Nec etiã nobis officit, quod inquit Cõciliator, in die corpora quidẽ magis per difflationem purgari, & ob id in prãdio plus eſſe ſumendũ, quandoquidẽ illud potius oppoſitũ probare uidetur, quum ante ciborũ aſſumptionẽ opus ſit corpora prius ab excrementis purgari, ut in ij. de tu. ſa. ſcripſit Gal. & in expoſitione x. apho. ij. parti. innuit: uerum quum in die corpora per ſenſui occultos meatus ab excrementis in nocte aggregatis purgẽtur, non ergo tunc, ſed quũ iam corpora purgata fuerint, magnam ciborum quantitatem exhiberi oportebit, quare ſatius erit plus cœnare, quàm prãdere. Præterea exempla ab ipſo conciliatore adducta nihil ei cõducere, unuſquiſq; manifeſte intelliget, qui de ſan. tu. quintum uolumen perlegerit, ubi de Antiocho medico, & Thelepho grãmatico Gal. meminit, ut declara-

ret, imbecillo seni melius esse ter in die comedere. Etenim de Antiocho medico scripserat, quòd circiter tertiam, uel quartã diei horam panẽ sumebat cũ attico melle, hora sexta fricabatur, & exercebatur exercitijs seni aptis, & lotus prandebat mediocriter, primo aluum deijcientia, postea pisces saxatiles ingerẽs, in cœna uero piscibus dimißis aliquid assumebat boni succi, aut far cum mulso, aut auem ex iure simplici. nõ uidetur igitur ex hac uiuendi ratione posse Conciliatorem elicere, Antiochum plus in prãdio, quàm in cœna sumpsisse, quando potius oppositum elici posse uideatur, unde Auic. iij. primi, doc. iij. cap. ij. ubi de nutriendis senibus pertractat, eos ait oportere cœnã augere. Dicet forte quispiam, Telephum, qui circa horam tertiã pro ientaculo sumebat alicam in aqua coctam, & melli optimo crudo permixtam, hora uero septima prãdebat sumptis primo oleribus, deinde pisci bus, aut auibus, uespere autem panem tantum ex uino mixto cœnabat, plus in prandio quàm in cœna comedisse. Cui respõdebitur, Gal. eorum exemplo, ut dictũ est, uoluisse tantũ declarare, senes opus esse ter in die comedere, in alijs autẽ illos nec laudat, nec uituperat. Præterea non etiam patet ea uiuendi ratione Telephum plus in prandio, quàm in cœna comedisse, putandum est enim Telephum in cœna panem tantũ ex uino mixto sumpsisse, ut uesceretur cibo seni aptißimo. Enimuero proposito Telephi exemplo mox subdit Gal. Sane uinum sicut pueris est alienißimũ, ita senibus est aptißimum, quare putãdum quoq; est, tantũ

illius

illius cibi Telephum ingeßisse, ut cœna prãdio maior fuerit. Porrò *si supponatur,* Telephum *in hoc rectam sui uictus rationẽ instituisse, illud facere debuerat, his præsertim motus rationibus, quarum* Gal. *meminit in septimo meth.med.cap.vj.de reficiendis loquẽs: quorum uirtutes, perinde ac in senibus, imbecilles sunt, quas quidem rationes nõ est opus hic scribere, de illis enim in priori libro meminimus.* Quòd *si quis omnino contendat,* Telephum *plus in prandio, quàm in cœna sumpsisse.* Sanè *quum hic grãmaticus fuerit, ille uero medicus, qui uberiorem sibi cœnam delegerat, maiorẽ puto in uictus ratione instituenda medico, quàm grãmatico fidẽ esse adhibendã.* Et *ob id* Paulus Aegineta *in libello de præceptis salubribus cap. xxiij. ubi agit de uictu senum, omisso* Telepho, Antiochi *uictus rationem descripsit.* Ex *ijs itaque patere arbitror,* Conciliatorem *in his, quæ de occupatis assuetis exercitationibus scripsit, non parum aberrasse.* Possem *equidem de multis alijs meminisse, in quibus* Conciliator *de ægris, & aëris constitutionibus loquens nõ parum aberrauit, quæ quoniam ex his, quæ hactenus scripta sunt, facile & deprehẽdi, & rationes dissolui possunt nõ ero dignus reprehensione, si illa missa fecero, neq; enim lector nimia libri prolixitate tædio afficiendus est.* Omisso *igitur* Cõciliatore *cũ reliquis sermo habẽdus est.* Qui *enim cõmunẽ assuetudinẽ plus prãdendi, quàm cœnãdi, quã, puto ex prædicta* Cõciliatoris *opinione originẽ traxisse, conãtur defendere, tali potißimum ratione nitũtur,* In *somno ex cibo ingesto multi*

ab innato calore ad interiora se colligente gignūtur uapores, qui quùm per cutis meatus obstructos difflare nō poßint, intra corpus detēti, atq; sursum elati, caput facile opplebunt. At *in uigilia geniti, utpote calore ad extimas partes acto, pauciores sunt, qui eiusdem cutis meatibus reseratis facile difflare poßunt: quare in prandio plus cibi tutius, quàm in cœna exhiberi potest: periculum enim est, ne his, qui liberalius cœnant, repleatur caput uaporibus.* Hac *siquidem ratione, in illis præsertim affectibus, quibus solet ea pars affici, à qua omnes aliæ corporis partes sentiēdi, ac mouēdi facultatem recipiunt, omnino plus in prandio, quàm in cœna sumi debere, cōtendunt.* Quod Auic. *quoq; autoritate confirmant, qui in prima tertij, trac.* V. *cap. xj. epilepsiæ curationē docens scripsit hæc uerba,* Et *ille, cuius consuetudo nō tolerat, ut semel reficiatur, diuidat cibū suū, qui est minor refectione sua, in tres partes, & sumat duas tertias in prandio, & tertiā eius in cœna post exercitium subtile &c.* Nō *enim* Auic. *potuiſſet clarius dixiſſe, oportere qui epilepsia detinentur, plus in prādio quàm in cœna sumere.* Nos *autem primo declarabimus eā rationē nō cōcludere, deinde* Auic. *autoritatē nō recte scribi ostendemus.* Vt *igitur illud optime declaretur, non ignorandum est, ex cibo duo uaporum genera produci, ut ex* Gal. *colligitur in iij. de causis pulsuū lib. qui cōmentū introductorij de pulsibus est inscriptus.* Alij *enim uapores sunt naturali calori maxime affines, qui suaues existunt: quales sunt, qui ex dulci aqua calida euaporant.* Ex *quibus*

ſomnũ fieri naturalẽ in.v.theo.cap.xxxv.ſcripſit Haliab.in hunc modũ, Somnus igitur naturalis ex humiditate cerebri eſt tẽperata, & uaporũ aſcenſu humidorum, qui clari ſunt, & boni à corpore ad cerebrũ &c. Alij uero cũ innato calore affinitatẽ nõ habẽt, qui quidem duplices ſunt, Aut enim fuliginoſi, & acres ſunt, quales ſunt, qui ex aliquo exuſto corpore exhalant. Aut craßi, quales, qui ex terra madida in medijs conſtitutionibus caloris actione proficiſci cernimus. Quippe priores ex naturali calore cibos optime cõcoquẽte modice generantur, quorũ expulſionẽ tantũ abeſt naturã inquirere, ut ex ijs calor tũ nutriatur, tũ humectetur, quum uigilia, aut labore ſiccior redditus eſt, ut ex Gal.colligitur in.iij.de cauſis pul.citato. Qui uero fuliginoſi ſunt, ex calore cibũ, uel aliquã eius partẽ uelu ti adurente producũtur. Siquidẽ tale quid his accidit, qui ualidum habẽtes calorẽ innatũ cibos concoqui faciles, & paucos ingerũt. Poſtremi uerò gignũtur, quũ alimẽti quantitas, aut qualitas, aut caloris imbecillitas moderata, & alia id genus, maturam ciborũ coctionem fieri prohibent. hac enim ratione flatus generari, ſcripſit Gal.in.vj.de Symp.cauſis, cap.ij. quũ itaq; calor naturalis probe cibos cõficiet, moderatã utiq; ſuauium uapórũ quãtitatẽ, aliorum autem paucã generabit. Si uero calor uehemẽtior fuerit, quàm ꝙ pro iuſta ciborum coctione eſſe oporteat, plures quidẽ ex his, qui acres ſunt, pauciores autem ex modo dictis produ centur. Eodem pariter modo, ſi calor naturalis imbecillior fuerit, non ita tamen, ut nullum ſenſile opus

in cibos efficere poßit, ſed ita, ut cibos ueluti diſſoluat, nõ autẽ penitus conficiat, ex postremis plurimi, ex prioribus autẽ pauci uapores exorientur. Præterea ſciri quoq; oportet, calorẽ innatũ nõ tantũ, ut corpus nutriatur, ſed ut ſuperfluitates excernãtur, atq; expurgentur, prouidentiam habere, ut Gal. placuit in.xv. Aphoriſ. expoſitione pri.parti. Aphoriſ. & in libro de pot.natu.uolumine primo, cap.x. qui quidẽ calor quanto fortior extiterit, non modo nutritionẽ (ubi tãtum habuerit alimẽti, quantum poteſt peruincere) ſed etiã ſuperfluitatũ expulſionẽ, ſiue per cutẽ, ſiue p expirationẽ, ſiue per urinã, melius operabitur, ut ſcripſit Gal. in expoſitione ſuperius adducta. Illud quoq; nos præterire non oportet, q, in ſomno, per quos meatus uapores poſſunt ad caput aſcendere, non ita facile, ut in uigilia, poſſunt pertranſire. Vapores enim ad caput aſcendere, coniectari poteſt, aut per arterias, aut palatum, aut neruos, aut uenas. Quod per arterias minus in ſomno poßint uapores ad caput efferri, facile oſtenditur. Etenim arteriæ, ut Gal. placuit in. iij. de potẽ. natu. cap. xiiij. quum attolluntur, ex ſibi uicinis partibus, quod eſt magis tenue, attrahunt ad uacuum conſequutione, quæ quidẽ ad cutẽ terminantur aerẽ extrinſecum, qui & ſibi proximior, & inter omnia alia leuißimus eſt, quæ uerò cordi proximæ ſunt, ex ipſo corde primũ ſpiritũ utpote leuißimũ, ſecũdo uaporẽ, tertio ſanguinẽ exquiſite elaboratũ, atq; attenuatũ, quæ autem à corde, & cute plus diſtãt, ex uenis partẽ ſanguinis leuiorem, quæ ad uentriculum, & inteſtina terminantur

nantur tum à corde, tũ à uenis ipsi cordi adiacentibus plus attrahent, minus autem ab ipso uentriculo, & intestinis, quãdo in corde, & uenis cõtenta leuiora sunt, quæ uerò in uẽtriculo, & intestinis crassa, & grauia, qui igitur uapores ex cibo geniti in uẽtre cõfecto per arterias ad caput efferri debent, primo arterias ad uentriculum terminatas, dum attolluntur, ingredi necesse est, deinde ad eam, que per spinã tendit, meare, à qua illæ deriuãtur, hinc ad eas, quæ post aures ad caput ascẽdunt, demũ ab his ad cerebrũ pertransire. At in somno huiusmodi arteriæ ex uaporibus ingesti alimẽti ad caput primo elatis, deinde cerebri algore condensatis, ac retrocedentibus obturantur, ut spiritibus ad cerebrũ facilis transitus non sit, qui uaporibus ijs subtiliores sunt. & ob id dixit Aristoteles in libello de somno & uigil. tenues & angustas habentes uenas esse maxime somniculosos, quum uerò à somno ad uigiliam transfertur animal, huiusmodi quidem obstructiones dimouentur, quare per arterias ad caput aditus in uigilia magis, quàm in somno expeditus est, non ergo in somno uapores facilius, quàm in uigilia per arterias possunt ad caput ascendere. Quod etiam confirmari potest, quando ad uacuum consequutione tanto magis arteriæ uapores attrahant, quanto magis attolluntur, quum autem in somno minus attollantur quàm in uigilia, ut docet Gal. in. iij. de causis pul. minorẽ igitur uaporũ quãtitatẽ in somno attrahẽt. Eodẽ pariter modo aditus is, quo humiditates à cerebro per palatũ expurgantur, nobis dormientibus obturatur, quare

per eũ quoq; minus in somno, quàm in uigilia poterũt ad cerebrũ uapores pertrãsire. Adde quòd quũ in somno maior sit expiratio inspiratione, ut superius diximus, uapores ex alimẽto eleuati, atq; ad partem illã trãsmissi, expiratione facilius expelluntur, huius autẽ indiciũ est, magna, quæ fit in somno, ut ita dixerim, sufflatio. Similiter neruorũ meatus, si qui sunt (solos enim oculorũ neruos manifestos habere meatus ex Gal. colligitur in .iiij. de symp. causis cap. V.) per quos animalis facultas à cerebro ad omnes corporis partes transmittatur, in somno ex uaporibus retrocedẽtibus obstrui necesse est, quare per illos poterũt uapores in somno difficilius ad cerebrum perduci, quãdo tunc per eos meatus à cerebro ad uniuersum corpus animalis facultas delabi probibeatur. Neq; etiã quis uere potest affirmare, uapores per uenas in somno ad caput ascẽdere, quãdoquidẽ arteriæ ex uenis eorũ, ut pote sanguine in uenis contento leuiorũ attractionẽ anticipabunt, nam in iij. de pote. natu. cap. xiiij. arterias ex uenis sibi propinquis per ora, quæ inter se habent cõmunia, tenuißimũ, ac uaporibus simillimũ sanguinẽ in eis uenis contentũ attrahere, scripsit Gal. quare multo magis uapores attrahent, quos etiam paulo infra dixit Gal. leuiores, & subtiliores esse sanguine exquisite elaborato, atq; attenuato. iam autem ostensum est, per somnos uapores in arterijs contentos difficiliorem ad cerebrum transitum habere, quòd si qui uapores arteriarum attractionẽ subterfugerint, neq; etiam illi facile efferentur ad cerebrum, quando uenæ, priusquam cerebrum pertingant,

ad su

ad supremũ capitis ascendant, mox descendant ad cerebrum, ut Gal. ix. de usu partium, cap. v. declarauit, quãobrem uapores per poros exitum anticipabũt. Patet igitur, nec per arterias, nec per palatũ, nec per neruos, nec per uenas in somno posse uapores ad cerebrũ facilius efferri, sed contra potius. His itaq; sic declaratis facile est ostendere, his caput magis uaporibus oppleri, qui liberalius pransi fuerint, quàm si parũ prãsi liberalius cœnauerint. Quippe, quum in die maxima pars hominũ, aut ui, aut sponte, assuetis sibi laboribus exercitari soleat, ut in superiori uolumine dictum est. Vbi quoq; diximus, exercitatione calorẽ foras agi, & sensibus, ac motioni incumbere. Igitur nemo inficiabitur, calorem tunc pro naturalibus operationibus adeũdis imbecilliorem redditũ esse, quare cibos liberalius ingestos ægre concoquet: proinde, paucos bonos, plurimos autem malos uapores gigni, necesse est, quos quũ calor alijs operibus distractus, ut decet, non expellat, ad caput educti per ipsos quidem meatus reseratos id ipsum caput facile replebũt. At in somno calor ad interiora coactus cibos probe cõficiet, quare paucos uapores crassos, ac fuliginosos gigni cõtinget, quos calor fortis, utpote operibus naturalibus intentus expellere poterit, crasiores quidẽ per urinã, nõ ita crassos per expirationẽ, exqsite uerò extenuatos ad cutẽ, ut Gal. affirmat loco superius citato. Et propterea in. iij. de causis pul. dixit Gal. ut in somno expiratio maior est inspiratione, ita quoq; arteriæ maior est constrictio, quàm dilatatio, utpote natura appetente superfluita=

tes expellere. Insuper si qui uapores in somno sursum labi contingeret, per meatus obstructos nō ita facile, ut in uigilia, ad cerebrū usq; penetrabunt, quare manifestum est cibos liberalius ingestos minus in somno, & quiete, quàm in uigilia, & exercitatiōe caput uaporibus opplere. Et ob id Gal. in. vj. de tu. sa. docens eorū uictus rationē, qui uitam ducunt negotiosam, & ante balneum exercitari, & aliquid comedere coguntur, dixit, supposito diē tredecim horas æquinoctiales longū esse, ac in decima corporis curādi spē esse, circa quartā horā simplicißimū sumēdū esse nutrimētū, qui utiq; solus est panis, cuius is modus sit, qui decima hora concoctus esse poßit, quā uictus rationē se negotijs implicitū seruasse inquit, nonnullis autē solū panē sine opsonio sumere nō placuisse, sed eū cū palmulis, oliuis, melle, aut sale ingeßisse, ac nōnullos, etiā post eū bibisse. Cui sententiæ Celsus in primo de re med. ca. iij. his uerbis adstipulatur, Si prādet aliquis, utilius est, exiguum aliquid, & ipsum siccū, sine carne sine potione sumere. Et Auic. tertia primi doc. secunda cap. vij. ita scribens, Quod si alicui necessarium fuerit comedere ante exercitiū, solū panem tali sumere debet mensura, ut digeri poßit, antequàm suū incipiat motū &c. Verū, quā ob causam solus panis ijs mane sumendus sit, post prædicta eodem in loco statim subdit Gal. scribens in hunc modū, Quippe, si exercitari cupiant, eo maxime pacto citra noxam se exercitant, siquidem nō leue incommodū nōnullis accidit, quū repleti cibo se exercitant, nōnullis enim & caput impletur uaporibus, & in

iócinore, aut ponderis sensus, aut distẽtionis, aut utriusq; percipitur &c. Haliabas quoq; primo prac. cap. V. ita scripsit, Si enim exercetur, aut balneatur quis post repletionem ciborum, repletur caput uaporibus &c. Sic itaq; puto, satis esse manifestũ, his, qui se exercent, minus caput uaporibus oppleri, si parcius pransi fuerint. Quod etiam in his facile est declarare, qui liberalius pransi se forte exercitatione abdicabũt. In superioribus enim ostensum est, in somno cibos melius confici, quàm in uigilia, & meatus in uigilantibus esse adapertos, quos dormientes obstructos habent, quare pro portione his illa euenient, quæ prædictis contingere, paulo supra declarauimus. Præterea illud quoq; nos docet experientia. Etenim unusquisq; mane ante prandium caput melius esse affectum percipit, quàm uespere ante cœnã, quare qui literis incumbũt, melius mane, quàm uespere eis studere possunt, quod utique non efficeretur, si plus in somno, quàm in uigilijs caput impleretur uaporibus. Nec obstat, quod ea ratione dicitur, in somno cutis meatus esse obstructos, ideo uapores extra corpus ferri non posse, quando illa obstructio tanta non sit, ut qui fuliginosi, & subtiliores sunt, per illos meatus exire non poßint. At qui craßiores sunt, non facilem habent exitum. Verum, quoniam (ut superius diximus) calor innatus, ut omnes superfluitates excernantur, prouidentiam habet, eos igitur ad partes cuti propinquiores, quoad fieri potest, transmittit, quare dixit Gal. in tertio de causis pul. sæpe allegato, à somno ad uigiliam

conuersis pulsus fieri, & maiores, & uehemẽtiores, & uelociores, ac frequentiores, & ueluti concußionem quandam habentes, quoad uapores illi fuerint expurgati, ac transpirabile totum sibi corpus calor reddiderit. Sic itaq; ex dictis satis manifestum esse censeo, pororum cutis obstructione uapores in somno ad caput ita facile, ut in uigilia, efferri non posse. Ex *prædictis quoq; facile patere arbitror, minus in somno, quàm in uigilia, ubi par sit in utrisq; uaporum quantitas, caput uaporibus impleri his, quibus cerebrũ aliqua affectione laborat, quod* Auic. *in prima tertij trac. ij. ca. xxiiij. insinuauit, scribens enim qua ratione hi curandi sunt, qui dolorem capitis ex ebrietate patiuntur, inquit,* Et *si est aliquid prohibens ab euacuãtibus, cuiuscunq; modi fuerint fac eos dormire, quousq; digeratur, quod in eorum stomachis continetur de uino.* Et *paulo infra,* Deinde *fac eos dormire, & quiescere, quoniam est radix in cura ipsius.* Et *rursus paucis interpositis,* Et *administra eis somnũ inquantum potes.* Adhuc *fere in fine capitis,* Et *uniuersaliter melius est, ut consideres digestionem eorum non somno, aut quiete longa, donec stomachus parũper alleuietur.* Hoc *enim minime præcepisset* Auic. *si uapores facilius in somno possent ad cerebrum pertransire.* Quinimo *eos dormire iubet, ut uaporibus capitis dolorem efficientibus paucioribus redditis affectus fiat mitior, quare ijs quoq; utilius esse plus in cœna, quàm in prãdio sumere, manifestum est.* Et *ob id* Gal. *in secũdo de compositione medicaminũ, per singulas corporis partes, ubi doloris capitis ex ebrietate*

ebrietate curationem docet, dixit, qui ex ebrietate capitis dolore affecti sunt euacuatione, & infrigidatione indigent, quibus tota die peractis, in nocte balneo lauentur, cibiq; Euchimi non calefacientes exhibeantur, quales sunt ptisanæ succus, & ex alica sorbitio, ac panis cum aqua, ouaq; sorbilia sine garro. Quippe ubi melius esset eos in prãdio, quàm in cœna, plus sumere, utiq; Gal. præcepisset, cibũ potius die, quàm nocte exhiberi oportere. Præterea Gal. in consilio pro puero morbo comitiali laborante uictus ratione instituens, dixit, tertiam panis partẽ cum his, quæ uentrem subducant, in prãdio esse apponendam, reliquas uero duas in cœna cũ ualẽtioribus cibis seruãdas esse. quod etiam Rasis in pri. conti. cap. v. Gal. testimoniũ loco superius citato adducens affirmauit. Ex his facile colligitur illũ Auic. locũ pri. iij. trac. v. cap. xj. deprauatũ esse, quum oppositã epilepticorũ uictus rationem docuisse uideatur, nulla de Gal. & Rasi mentione facta: quos, quum ab eis dißidet, præterire non solet. Quod etiam ille locus deprauatus sit, ex eo cognosci potest, quòd Auic. in eadẽ pri. iij. trac. v. cap. ulti. declarans, qui cibi apopleticis cõueniãt, scribit in hũc modum, Cibi autem habẽtium apoplexiã sint subtiliores cibis habentium epilepsiã, & rectius quidẽ est, ut sis cõtentus in eis in matutinis pane solo, &c. Quippe, quũ & epilepsia, & apoplexia ex eisdẽ humoribus eueniant, atq; in utroq; morbo idẽ locus patiatur, ut ait Gal. in expositione lv. apho. ij. parti. neq; inter se differant, nisi quia apoplexia fortior, epilepsia uero debilior

affectus est, qua ratione uoluisset Auic. ut in epilepsia plus pranderēt, quàm cœnarent: contra aūt in apoplexia? Nec ualet Gentilis interpretatio eo in loco scribētis, quòd forte id Auic. dixit arbitratus ijs esse melius, cœnam esse matutinā. Quippe quoniā paucis interpositis subdit Auic. Et quando aliquid sumunt, non dormiant super ipsum uelociter, sed expectēt aliquātulū, donec descendat, & digeratur digestione aliqua, nec etiam plurimū uigilent, illud enim permutat cerebrū, & resoluit ex cibis uaporē nō digestum, ex hoc quòd prohibet digestionē &c. Enimuero ex loquēdi modo Auic. uelle uidetur, nō longo tēpore post cibū ingestū opus esse ipsos somno se abdicare. inquit enim, expectent aliquantulū. & subdit, nec multū uigilēt. quòd si cibum tantūmodo matutinū sumerēt, aut opus esset eos post cibū diu uigilare, aut in die somno se tradere, quorum utrūq; Auic. detestatur. Ex hac Auic. autoritate colligere licet, nunquid post cibum assumptū somnus, an uero uigiliæ magis repleāt caput uaporibus. Constat igitur illam Auic. autoritatem non esse intelligendam, ut eam Gentilis exposuit, sed potius Auic. Gal. adhærēs præcipit, ut mane solus panis esitetur noxam euitandi gratia, quæ illis accidere solet, qui copiosius pransi se exercitant: etenim ut illi exercitationes adeant, quarum eo capite meminit, non obscurum est Auic. præcepisse. Manifestum est igitur locū illum Auic. indigere castigatione, nō autem illum Rasis, ut Gentilis est arbitratus, quod etiam ex modo loquendi Auic. facile cōiectari potest. Inquit enim, & ille cuius consue

conſuetudo nõ tolerat, ut ſemel reficiatur &c. quaſi uelle uideatur, ut niſi obſtaret conſuetudo, melius ſit eos ſemel comedere. uerũ, quũ Hippoc. Gal. *Celſus, & omnes deniq; in medicina præcipui ſcribunt, ſemel in die comedendũ eſſe, quòd eum cibũ in cœna, nõ aũt in prandio ſumi oportere intelligant, ex eorum libris eſt ita manifeſtũ, ut nulla declaratione indigeat.* Nec *ſine ratione quiſpiã arbitrari poſſet, eum forte locũ ab ali quo fuiſſe deprauatũ, qui opinionẽ tutaretur, q̄ plus in prãdio, quàm in cœna ſumi oporteat.* Hoc *enim hac noſtra tempeſtate contigiſſe illi* Gal. *loco in conſilio pro puero epileptico, de quo ſupra meminimus, manifeſtum eſt. qui enim eũ libellum tranſtulit, locũ illum, qui quidem in codice* Græco *ad uerbum ita legitur,* Μετὰ δὲ ταῦτα πρὸς τὸ ἄριστον ἰέναι, καί τι πρό γε αὐτοῦ τῶν λαπαττόντων τὴν γαστέρα λαχάνων, ἢ καὶ ταρίχους, ἢ πτισάνης, ἢ ἐλαιῶν ἅμα τῷ τρίτῳ μέρει τοῦ ἄρτου προσενεγκάμενον εἰς τὸ δεῖπνον ἀποθέσθαι τὰ λοιπὰ δύο μέρη μετὰ τῶν ἰσχυροτέρων ὄψων, *hoc modo interpretatus eſt,* Q*uibus ita curatis ad prandiũ abire debet, ante illud uero aliquid ſubducẽtium uentrẽ, holerũ, aut iuriũ, aut ptiſanæ, aut oleorum cum tertia panis parte ei apponatur.* Reliquæ *autem duæ partes in ipſo prandio cum cibis ualidioribus præbeantur &c.* Q*ui ſanè locus nõ illo, ſed hoc modo* Latine *ſcribendus eſt,* Poſt *hæc autẽ ad prandium ire oportet, & prius quippiã uentrẽ ſubducentium holerum, aut etiam ſalſamenti, aut ptiſanæ, aut oliuarum unà cum tertia panis parte apponatur, in cœna uero reliquæ duæ partes cum ualidioribus*

obsonijs reponãtur &c. Neq; enim quod δεῖπνον *Græci dicunt, Latine prandiũ, sed cœnam significat, quod uero nos prandiũ Græci* ἄριστον *scribunt, ut recte noscunt hi, qui callent literas Græcas, quamobrem non possumus non suspicari, prædictum* Gal. *locum ab illo interprete eo modo fuisse translatum, ut suæ opinioni adstipulari uideretur, quod quidẽ inferius eodẽ consilio, aut oblitus est, aut cõmode facere nõ potuit.* Enim*uero post prædicta uerba* Galenus *enumeratis omnibus obsonijs, & à quibus abstinere, & quæ cũ illa tertia panis parte in prãdio licet ingerere, subiecit, quæ cum duabus reliquis partibus ipsius panis puero, ubi à disciplinis redierit, post deambulationem apponẽda sunt.* Ita *scribens,* Μετὰ δὲ ταῦτα διαλιπόντα χρόνον ὀλίγον, ἀτρέμα περιπατῆσαι κελεύω πρὶν ἐπὶ τὰ μαθήματα παραγίνεσθαι· καὶ μὲν δὴ καὶ ἀπαλλαγέντα τῶν μαθημάτων, αὖθις ἀξιῶ περιπατῆσαι πρὸ τοῦ δείπνου, κἄπειθ' οὕτως τῷ μὲν ἄρτου τὰς ὑπολοίπους δύο μοίρας προσφέρεσθαι, τῶν δ' ἄλλων ἕκαστον ὡς εἴρηται, κρέας μὲν ἁπάντων σχεδὸν τῶν πτηνῶν, πλὴν ὅσα λιμναῖα. *quem locum ille in hunc modũ trãstulit,* Deinceps *uero, quod reliqui superest temporis, tranquillæ deambulationi dari iubeo, antequam ad disciplinas reuertatur.* A *quibus ubi redierit, iterum deambulare eum ante cœnam uolo.* Et *sic postea panis ei reliquæ duæ partes ponãtur cum alijs singulis, sicut dictum est, carnibus quidem omniũ ferè uolucrum, præterquam aquaticarum &c.* Sic *itaq; cõstat, illum interpretem, aut perquàm imperite, aut inepta calliditate eum priorem illius consilij locum* La*tinum*

tinum fecisse, quod etiam illi Auic. Autoritati contigisse, facile est credere, sed, quoquo modo res habeat, manifestum esse censeo, locũ illum Auic. omnino indigere castigatione. Aliã adhuc Auic. autoritatem adducunt, quam quidem ab eis perperam intellectam arbitrantur suæ opinioni non parum opitulari, ea autẽ est in prima tertij, trac. ij. cap. xxvij. ubi Auic. doloris capitis ab humoribus in uentriculo aggregatis per consensum euenientis curationem scribens, quũ dixit eos humores esse euacuandos, necnon quales cibos his offerre oporteat, talia subiecit, Et oportet ut serues cœnas eorum &c. Quæ uerba Gẽtilis exposuit, id est, nõ cœnent, uel reponant eam, uel minuant eam &c. Sed quoniã, ut superius dixi, quicquid boni scripsit Auic. ab alijs, & Gale. præsertim mutuatus est, ac ea, quæ Gal. fusius pertractauit, summatim dixit, idcirco, quæ scripsit Gal. in vj. de tu. sa. & septimo method. med. cap. xj. & in libello de uinis, & secundo de compositione medicaminum per singulas corporis partes cap. xj. de doloris capitis curatione à succis uentriculũ occupantibus dependentis. Auic. cap. superius citato breuiter singula attigit, qui igitur ab Auic. eo capite breuiter recitata cupit recte intelligere, ut dictos Gal. locos perlegat, oportet. Etenim plerisq; in locis id euenit, ut Auic. sine Gal. lectione recte intelligi nõ poßit: propter quod accidit, non paucos in operibus Gale. perlegendis parũ diligẽtes in multis nõ modice aberrasse, & quãplurimos ipsius Auic. locos perperã intellexisse, quod uno tractatu aliquãdo declarare, mihi in

animo est, nunc autem hoc loco id contigisse ostendã. Enimuero Gale. in ij. de compositione med. per sing. cor. par. citato, docẽs dicti doloris capitis curationẽ, inquit, nõ opus esse de capite solicitos esse quando caput nulla propria affectiõe laborat, sed à prauis læditur uaporibus ex humore genitis in uentriculo collecto. Proinde illos humores cõfestim uomitu euacuari, postea uentriculũ corroborari oportere, quibus autẽ uomitus perquàm difficilis est, boni succi cibũ, & qui uentriculũ roboret, lotis exhibendũ, prius quàm amara bilis ad uẽtriculũ trãsmittatur, quòd si ante balneũ his aliquid sumere necesse erit, tantũ panis tertia, uel quarta diei hora sumendũ, quantũ eo tẽpore sit confectũ, quo balneũ ingredi sunt assueti. quibus uero ante balneũ solũ panẽ sine obsonio esse nõ placet, cũ palmulis, aut oliuis, aut aliquo id genus præbendum: deinde quũ cœnauerint, die sequẽti absynthij potionẽ bibendam. in sexto enim de tu. sa. & vij. meth. med. cap. xj. dixit Gal. absynthio uim esse tenues humores in uẽtriculi spatio cõtentos euacuandi, ac ueluti tunicarũ uentris sordes detergendi, qui uero altius in eo imbibiti sunt humores, id medicamentũ, quod hieram picrã nominant, extrahere. Ex hac inquã, curãdi ratione facile est colligere, uoluisse Gal. ut his plus in cœna, quàm in prãdio exhibeatur, quãdo post balneum cibos boni succi eos ingerere præcipiat, ante balneũ autem hora diei tertia, uel quarta, uel panẽ solũ, uel cũ palmulis, aut oliuis, & id genus, esitare concedat. Ex ea quoq; colligitur, Gal. his potionẽ purgãtẽ exhiberi noluisse,

nisi

nisi in die præterita cœnam assumpserit, qua, ubi illa hora febre corriperētur, aut aliqua simili causa, opus esset eos abstinere. Quū *itaq;* Auic. *quæ* Gal. *dictis in locis late cōplexus est, eo capite ueluti in cōmentariū redegerit, nec* Gal. *in hoc cōtradixerit, nō ergo credē dum est, ipsum* Auic. *ea uerba scripsisse,* Et oportet ut *serues cœnas eorum &c. quoniā censuerit, melius esse eos, aut cœna abstinere, aut saltē in ea minus, quàm in prādio assumere, ut* Gentilis, *& alij recentiores expo suere, sed potius id sensisse, quod* Gal. *præcepisse dixi mus, ut potionē purgantē nō bibant, nisi in die præterita cœnauerint.* Ideo dixit Auic. *& oportet, ut serues cœnas eorū, id est, nō exhibeas purgās pharmacū, nisi cœnauerint, quare* And. Bellun. *in suis castigat. adnotauit, in alio codice legi,* Et oportet ut *obserues cœnas eorū &c.* Ex hoc colligere licet, *male à nonnullis purgans pharmacū mane exhiberi, quū in die præterita aliqua causa æger cœna abstinuerit.* Quū *enim purgans medicamentū corpus exinanire,* atq; *exiccare necesse sit,* Itidē *& inedia idē efficiat, si quis omissa cœna sequēti die potionē ingesserit, quæ uim habeat humores educēdi, magis quàm par est, exinaniri,* atq; *exiccari cōtinget.* Hac igitur de causa dixit Gal. *si cœnauerint, die sequēti absynthij potionē sumāt.* Et Auic. *& oportet ut obserues cœnas eorū &c. scilicet quū eos purgare uolueris. neq; enim purgandi sunt, nisi cœna præmittatur.* Sed *dicet forte quispiam,* Andreā Bel *lunensem in suis castigationibus adnotasse, aliud exemplar inueniri, in quo legatur,* Et oportet ut *alleuies*

cœnas ipsorum &c. quæ lectio uideatur fortasse Gētilis, & aliorum recētiorum expositioni adstipulari. Si quis enim obstinate uellet cōtendere, locum illū eo modo legi oportere, sciat neq; etiā eam lectionē opinioni nostræ refragari. Neq; enim dixisset Auic. cœnā minorem prādio esse debere, sed potius melius esse, ut in cœna minus cibi suscipiant, quàm quū sani sunt, ingerere solēt. Cōstat itaq;, quocunq; modo locus ille scribatur, ab eis omnino perperam interpretari. Insuper, quòd in cerebri affectibus melius sit plus prandere, quàm cœnare, tali quoq; ratione probare nitūtur. Cū enim cōmunis medicorū schola præcipiat, ut esuriāt, uigilent, sitiant, qui rheumata curāt, quî enim id fieri poterit, ubi hi liberalius cœnauerint? illud enim præcipitur, ut ea ratione corpus exiccetur, ac humor catarrū efficiēs resoluatur, hoc autē uberior cœna fieri prohibet: corpus enim humidius reddit. Sed huic rationi sufficiēter me respōdisse arbitratus fuero, si declarauero, qui tenuius prādent, uberius aūt cœnāt, id præceptū melius seruare, q̄ qui cōtra faciūt. Enimuero in primis illi esurire præcipiūtur, ut corpus exiccetur: famem enim ex accidēti corpora exiccare, est minime dubiū, dixit Gal. in expositione lix. apho. vij. par. quādo humiditates in animalis corpore cōtentæ in uapores resoluātur, atq; per difflationē euacuētur, hoc aūt melius efficietur, quo tēpore uapores per difflationē facilius poterūt euacuari. Verum in uigilijs id melius fieri, & ex Gal. colligitur xij. meth. me. ca. iij. & ipsos fateri necesse est, quū post mediam uigiliæ quoq; eadem

dem ratione præcipiantur. Si ergo in uigilijs eos esuri re opus est, igitur in prandio, aut nihil, aut parum eis licet esitare, neq; enim, si secus fecerint, eos esurire cõtinget, licet enim parũ eos cœnare permittas, nõ tamẽ in nocte illos esurire, pariter nec sitire cõtinget, quãdoquidẽ in somno sensus quiescere manifestũ est. Eodẽ *pariter modo uigiliæ præcipiuntur, ut humiditatibus resolutis, & per difflationem euacuatis, corpus exiccetur, quam nimirum exiccationem copiosius prandium prohibebit. in secundo enim de ratione uictus scripsit* Hippo. *Semel die comedere, emaciat, siccat, uentrẽ sistit, nĩ animi calor humidũ uẽtris, & carnis cõsumit, prandere uerò cõtraria facit, & ob id quũ æstate aeris caliditate corpora nõ modice exiccẽtur, dixit* Hippo. *in tertio de ratione uictus, &* Celsus *in primo de re med. ca. iij. tũ prãdere cõmodũ esse.* At *in hyeme, quia contrarium fit, aiunt, esse melius semel comedere, nisi nimis uenter astrictus est, tum enim ut parũ prandeatur, concedunt.* Præterea, *quum alimentum non perducatur ad cerebrum, nisi concoctiones in uentriculo, hepate, ac uenis peractæ sint, ex cibo mane ingesto cerebrum in nocte nutrimentum capiet, quo tempore dormit animal, quare tunc cerebrũ magis humectabitur, augebiturq; humor catarrum efficiens.* At *ex cibo in cœna sumpto nutrimentum in die cerebrum accipiet, quo animal uigilat. proinde non tam cerebrũ, perinde ac in somno, poterit humectari, quando humidæ cerebri superfluitates in uigilijs poßint facilius per difflationẽ purgari.* Nec *dici potest naturam prouidentiam*

habere, ut superfluitates excernãtur, quare in somno cerebri superfluitates, aut extra per difflationem, aut saltẽ, ut in superioribus dicebatur, ad partes cuti proximas expellentur. Quippe, *quũ, aut cerebro nutrimẽtum male cõcoquẽte, catarrus fiat, ut docet* Gal. vj. *de symp. causis, ca.* iiij. *aut saltẽ affectio, quæ catarri causa est, ipsum cerebrũ* probe *nutrimẽtũ cõficere prohibeat, nõ igitur ea fieri poterũt, quæ in matura concoctione fieri cõcedẽdũ est.* Nec ualet, *q, in somno ex uberiore cœna corpus humectetur, ac humor catarrũ efficiens augeatur, quũ enim corpus omnino nutriendum sit, & calor in uigilijs siccior redditus humectari desideret, tantũ cibi est suppeditandũ, quanto utrunq; cõmode fieri poßit, qui cibus tamẽ eo tempore debet exhiberi, quo melius cõfici poteſt. neq; enim ea probe fierent, nisi alimentũ etiam probe conficeretur. quod autem in somno probe fiat alimenti concoctio, necnon & calor naturalis congrue humectetur, nunc non est opus declarare, ex superioribus enim hæc satis manifesta sunt.* Tanto *igitur* tempore *eos dormire permittendum est, quãto, & nutrimentum* probe *concoquatur, & innatus calor humectetur. quod si ultra, quàm par est, dormire perrexerint, excitandi sunt, neq; enim illa caloris humectatio catarris officiet, quãdo illa à uaporibus suauibus parũ à spirituũ substantia distantibus, ut superius dictum est, efficiatur.* Adde *quod quum in somno cerebrum minus poßit uaporibus oppleri, ut ex superioribus patuit, & alimentum in cœna exhibitum in die sequẽti deferatur ad cerebrũ, ex cibo ingesto mi*

sto minus in somno moderato, quàm in uigilijs humidũ reddetur. Sic itaq; censeo, satis aperte declarasse, qui modice prãdent, liberalius autẽ cœnant, id præceptũ, esuriant, uigilent, sitiant, qui rheumata curant, melius seruare, quàm qui cõtra faciũt, & ob id illorũ rationẽ nullã esse. Quũ igitur satis ostẽsum sit, illorũ rationes nihil efficere, & autoritates adductas, aut ab eis perperã intelligi, aut indigere castigatione, Reliquũ est, ut nõnullæ autoritates in mediũ adducãtur, quæ quidẽ tametsi his qui à nobis dissentiũt, opitulari uideantur, nullã tamẽ de illis (quod uiderim) mẽtionẽ fecere. Est in primis Galeni autoritas in expositione lxvij. Aphoris. quartæ parti. ubi Gal. declarãs quomodo in febribus ex somnis timores, uel conuulsiones fiant, scripsit in hũc modũ, Et quidẽ sicut à cibo ad somnũ conuersis impletur caput, sic in plethoricis dispositionibus somni ipsum replentes aggrauãt cerebrũ &c. Et paulo infra inquit, Nõ solũ autẽ in cerebro ipso mali humores aceruati tales afferũt casus, sed & in ipso ore uentriculi, quare & in somnis magis euaporãt, quũ incocti permaneãt &c. Præterea Auic. & Auer. in pri. Can. cxxxix. & in. ij. eiusdem. xl. inquiunt, ex somno longiore, quàm par est, impleri caput uaporibus, & præsertim si is, in quo fit somnus, ieiunus fuerit. Et in eadẽ. ij. Can. xlj. Auer. ait, somnos, qui cibos ingestos excipiũt caput uaporibus opplere, uigilias aũt illi repletioni esse impedimẽto. Porro, si hos locos aduersus nostrã opiniõnẽ haudquaquàm pugnare monstrauero, nullum puto his, qui aduersam hæresim defendũt,

locum reliquũ fore, ad quẽ liceat eos confugere. quæcunq; enim aduersus uerã hanc opinionẽ, & excogitari, & adduci poterunt, tum ex dictis, tum ex dicendis, facile soluentur. Animaduertendum est igitur, *nos non arbitrari, quã obstructionẽ in somno fieri dicimus, tãtam esse, ut uapores eleuati nullo modo ad cerebrum penetrare poßint. quẽadmodum enim Gal. in quarto de symp. causis, ca. viij. scripsit, ut etiã in priori libro diximus, in somno exiguã quãdã à cerebro sentiendi facultatem in reliquas partes defluere, tãtoq; minorem, quãto somnus fuerit grauior.* Ita *quoq; asseueramus, in somno minorẽ quãtitatẽ exhalationis, quàm in uigilia, posse ad cerebrum pertransire, tãtoq; minorẽ, quanto grauior fuerit somnus, quum obstructio tũc maior sit. quod nimirum ueritatẽ habet, ubi exhalationis quantitas in somno multo maior, quàm in uigilia, non existat, tũ enim ob immodicã uaporũ quantitatẽ, tametsi meatus non ita pateant, maiorẽ capitis repletionem in somno fieri, consentaneũ esse uidetur.* Insuper *quod in superioribus de uaporum generatione scripsimus, hic quoq; repetẽdũ est.* Ex *optima scilicet ciborũ cõcoctione moderatã suauiũ uaporũ quantitatẽ generari, aliorum autẽ paucã. ubi uerò calor ita fuerit imbecillior, ut cibos quidẽ quodã modo dissoluere, nõ aũt penitus conficere ualeat, paucos bonos, plures autẽ malos exoriri.* His *aũt addendũ est, ꝙ ubi calor fuerit ualidior, nec cibos habuerit, quos conficiat, superfluitates, siue humores in corpore cõtentos aggredietur, ex quibus, si bonã cõfectionẽ nõ admiserint, prauos producet ua-*

pores

pores, tãtoq; plures, quanto calor fuerit fortior, & lõgiori tẽpore in illos aget humores. Ex his modo sic declaratis facile est ostẽdere, prædictas authoritates ueræ opinioni minime refragari. Nam in plethoricis dispositionibus dixit Gal. somnos caput replere, quoniã calor ad interiora coactus in humores agit ex quibus plethorica fit dispositio, quos quũ nõ possit probe cõcoquere, ueluti agitat, concutitque, quare ex eis multos uapores eleuat, qui multitudine possunt caput opplere, quod in uigilia nõ cõtinget, tametsi meatus magis sint reserati. neq; enim calor tũc ad extimas partes motus humores illos tã ualide poterit ueluti agitare, atq; concutere, ut ex eis tãta uaporũ multitudo, quãta in somno, procreari possit. Eodẽ pariter modo ex prauis humoribus in ore uẽtriculi collectis, calor in somno ad interiora se colligẽs multos, & malos generat uapores, quos in uigilia propter rationẽ iam dictã generare nõ potest, quos etiã in somnis nõ generaret, si eos humores calor naturalis posset probe cõcoquere. Et hoc sensisse Galenũ ex uerbis in expositione adductis, facile constat, inquit enim, quare & in somnis magis euaporant, quũ incocti permaneãt, quasi dicere uoluerit, quod si incocti nõ permanerẽt, nõ magis euaporarent, quare subdit, coctiones, utiles somnos inducere. Eadẽ ratione, si quis ieiunus dormierit, aut diutius quàm decet, multos malos uapores in eo gigni necesse est. Quippe ubi calor cibos conficiẽdos nõ inuenerit, in superfluitates aget, quas quum non poterit recte concoquere, in uapores mutabit, ubi uerò cibos conficiendos in=

uenerit, eis confēctis si adhuc dormierit homo, tũc calor, aut in alios humores, uel superfluitates aget, aut cibos iã probe cõfẽctos superflue cõcoquet, quare multi, & praui uapores ad implẽdũ cerebrũ apti utroque modo procul dubio gignentur. Quod uerò dicit Galenus, *à cibo ad somnũ cõuersis impletur caput, utiq; ueritatẽ habet: quũ enim somnus ex obstructione proueniat, de qua supra facta est mẽtio, quæ quidem obstructio ex uaporibus cerebri frigiditate craßioribus redditis, & retrocedentibus efficitur, ut ex* Aristotele *colligitur in libello de som. & uigilia, igitur prius quàm dormiat animal, caput uaporibus oppleri necesse est. quare dixit* Galenus, *à cibo ad somnũ cõuersis impletur caput. neq; enim dixit, dũ animal dormit, impletur caput, sed quũ à cibo se ad somnum cõuertit. Quod si etiã concederetur,* Galenum *uoluisse, caput tunc per quietẽ uaporibus repleri,* Vtiq; *id ei adstipularetur, de quo in his, quæ cõtra conciliatorẽ scripsimus, facta est mentio. ibi enim dictum est, non congruere ingesto cibo statim somno indulgere, quando cibus in parte suprema uentriculi contentus probe concoqui nõ poßit, ut in quinto de affectorũ loco. noti. capite quinto* Galenus *ait. neque enim uẽtriculus tũ potest cibos arcte complecti, quod ad bonã coctionem esse maxime necessarium, scripsit* Galenus, *in tertio de potentijs naturalibus, capite quarto, quare multos uapores gigni necesse est, qui sua multitudine caput replere possunt.* Et propterea dixit Galenus *à cibo ad somnũ cõuersis, id est qui sumpto cibo statim dormiunt, impletur caput*

put. Vt igitur huiusmodi noxa euitetur, lenta deambulatione, aut aliqua huiusmodi leui exercitatione, corpus dimoueri opus est, ut cibus imum uentriculi petere poßit, prius quàm homo somno indulgeat. Et hac de causa dixit Auer. loco superius adducto, somnos, ac uigilias ciborũ coctioni congruere, quando in somno melior fiat concoctio, uigilijs autẽ uapores ad caput efferri ea ratione prohibeãtur. Quare Haliab. primo prac. capite. xiij. consulit, ut ante solis occasum cibus in cœna sumatur, ut quo tẽpore dormire oportebit, ad imũ uentris descenderit, his uerò, qui statim assumpto cibo somno se tradũt, Auer. præcipit loco citato, ut erecto capite dormiant, donec cibus ad uentriculi inferiora descẽnderit, sic enim maiorem noxam euitabunt. Licet enim sufficienter declaratum esse censeam, minus in somno, quàm in uigilia, caput impleri uaporibus, ubi somnus moderatus sit, & uentriculo cibum arcte complectente probe fiat ciborum concoctio. Attamen illud silentio non præteribo, quod, & si illis daremus, plus in somno, quàm in uigilia, caput oppleri uaporibus, quoniam uapores illi, quum alimentum mature concoquatur, suaues sunt, ideo plus utilitatis, quàm nocumenti afferrent, in his etiam, qui aliqua capitis ægritudine premerẽtur. Quippe, ut in tertio de causis pul. ex Galeno colligitur, in uigilia spiritus siccitatẽ acquirũt. Iccirco natura disposuit, illos in somno ad interiora secedere, ibiq; uaporibus illis suauibus ex cibo recte cõfecto genitis humectari, ac deniq; propriũ tẽperamẽtũ resumere. Quapropter ut natura (sicut in su-

perioribus scripsimus) malos uapores secernendi, ita hos bonos retinēdi prouidentiā habet, quādo hi uapores à spiritibus paruo discrimine seiuncti sunt, ex his enim parua in ipsis transmutatione facta spiritus generantur, cuius indiciū est, quoniā hi uapores easdē efficiūt operationes, quas efficit calor naturalis, ut ex Galeno colligitur in quinto de simpliciū medicamentorū facultatibus, dis. secūda, cap. V. Proinde ut spiritus, ita uapores hi noxam essatu dignā afferre nō possunt his, quibus caput ægrotat, quibus liberalius pransis, tametsi nō tanta uaporū copia caput impleretur, quoniā tamen cibos nō ita probe cōficerēt, ut satis superq; declaratū est, uapores ex illis cibis geniti, quia mali essent, maius nocumētū afferrēt. Quare tale quid nos dicere liceret, quod in quarta particula Aphorismorū expositione citata scripsit Galenus in hūc modū, Et somni uidelicet semper nocerēt, quatenus ad profundum, & uiscera materia fluit, nisi coctionis ratione plus afferrent utilitatis, quàm sit dānū, quod ex motu ad interiora cōsequitur, & cætera. His itaq; censeo satis manifestum esse, authoritates proxime adductas non efficere, melius esse plus in prandio quàm in cœna sumere. Quod quū optime declaratū sit, constare iam arbitramur, nullis rationibus obstantibus; necnon & authoritatibus, tum sanos, tum ægros (his tātum exceptis, de quibus in priori libro meminimus) satius esse plus in cœna, quàm in prādio esitare. Verum puto id non esse prætereūdum, quod qui oculos habent aliqua affectione laborantes, & imbecilles, in cœna non paruā debēt

rationem habere, quandoquidem error in his, quatũcunque paruus, noxam inferret, qui forte alijs capitis affectibus non officeret. sunt enim meatus, qui à naribus ad oculos protendunt, qui quum in somno non obturentur, per eos sine impedimento uapores ad oculos efferri possunt. Sed quoniam, ut paulo ante dicebatur, maior est utilitas, quam coctionis ratione somni efficiunt, quàm sit detrimẽtum, quod ex paucis uaporibus ad oculos in somno forte fortuna elatis consequi potest, hos quoque melius esse liberalius cœnare, quàm prandere (quicquid alij senserint) non dubitamus. Nõ me latet, quàm plurimos non defuisse, qui hanc ueram opinionem quibusdam leuibus rationibus reijcere conati sunt, sed quoniam nostrum non est imprœsentia, eorum ineptias penitus refellere, eas rationes omittere, satius esse arbitror, prœsertim quum ex his, quæ hactenus scripta sunt, facilis sit eorũ solutio. Hæc itaq; sufficiant ad ueram opinionem tuẽdam. Quam quidẽ, tametsi à plerisq; noua esse existimetur, tamen nemo, uel mediocribus literis imbutus, inter antiquorum placita ex superioribus enumerandam esse dubitabit. Verum, quum per multa secula ob temporum iniuriã ueluti sepulta iacuisset, Primus Matthæus ille Curtius hac ætate medicorũ omnium facile princeps, cui medicam facultatem nõ minus debere, quàm Galeno perspicuum est, tanquàm ab inferis ad uitã reuocauit.

FINIS.

PARASTASIS DE PRANDII ET COENÆ RATIONE,

Autore magiſtro PETRO TOLETO medico doctore, quæ vice prælectionis erit eorum quæ ab Odo dicuntur, vnà cum refutatione rationum, quas adduxit Turinus vir ſane de re medica bene meritus in Matthæum Curtium.

VICQVID conſtruit manus mortalium ſcriptorum, hoc dictante intellectũ, qui ſolius rationis eſt capax, id unũ aſſequitur, ut patres antiquos, ueteréſque autores & geſta eorum, & libros intelligentia cõſequamur, quod Græci à Latinis mutuati & Latini à Græcis fecere, linguarum uſu, & interpretatione, quæ nunc incremẽtum non mediocre aſſumpſit, ab multorũ, uel omnium ſcriptis. Quoniam igitur non ſolum non impigre prætermiſſum, ſed & occultatum, quod maiores noſtri ſcriptum reliquerant, à multis uideo, qui repurgatione egent, quiq; Galenum, quid dico Galenum? imo ſe ipſos ementiuntur, quos mala & ficta hypocriſis perdat, reſtituimus nobis, quibus ma-

gis quàm nobis studemus, uestrorum ciborum, hoc est prandij & cœnæ rationem, & præscriptionem, quæ si coacta non fuerit, iusta esse potest, ijs, qui se ipsos uincendo, uincunt & cæteros. Neq; *ijs scribimus, qui rationem uitæ non habent, sed uentri, desidiæ, somno, &* Veneri *studēt, abūde & belluāter quicquid in manus cadit, hauriūt, quos his uerbis* Satyric. *apte describit:*

Quanta est gula, quæ sibi totos
Ponit apros, animal propter conuiuia natum?
Pœna tamen præsens, cum tu deponis amictus
Turgidus, & crudum pauonem in balnea portas.
Hinc subitæ mortes, atq; intestata senectus.

Sed ad rē propius pergere uocamur magis quàm satyricū agere, nā id negotij furiosis destino uniuersale documentū accipiētes, ut abūdātiā, & superfluā ciborū cōgeriē super omnia uitemus, quæ teste Gal. *morborū frigidorū causa existit, quā etiā redūdantiā appellat. A qua, aut succi uitio omne qd' corpus affligit oritur.* Quare *obseruāda est mensura ciborū, & ita ut ab his nō superetur & uincatur naturalis facultas, quæ cōcoctrix est.* Porro *uehemens enim saturitas, & crapula innatū calorē suffocat & extinguit.* Igitur *proposita, & interdicta crapula, ad rei exordiū accedamus, initium sumētes ab* Hippocrate, *aphorism . libro primo 17.aphor.* Et *quibus, inquit, semel, aut bis, & quibus plura ne, an pauciora particulatim oporteat adferre considerandum.* Aliquid *autem tempori, ætati, & consuetudini condonandū.* Hæc *ille.* Quibus *præcipit aliquos semel tātum debere refici, aliquos uero bis.* Alios

in cœna parcius, & reliquos largius, quod idem non omisit, ubi de consuetudine aut immutanda, aut obseruanda in libris de regimine acutorum morborum disputat. Sed horum omnium rationes in utranq; partem structas adferamus, ne Arabas omnino neglexisse uideamur, quamuis Galenum non plane intellexerint, aut intellectum neglexerint barbarorum more. Quæstionem profecto non dubiam, sed certissimã dabimus, si principio Galeni rationes adferantur, quas pro oraculis ego habeo, quæq; præcepta salubria dicuntur ad eos scripta, qui sibi uiuunt, extra omnẽ seruitutẽ, quos ἰδιώτας Græci appellant. Etenim hoc omnibus in confesso est eos qui militant, aut iter faciũt, aut etiam pugnãt, ciborũ delectũ, quibus scilicet cibis uesci aut nõ oporteat, non habere, quando his uti cogitur quisque, quorum datur facultas. Set incipiat rem Gal. stabilire & firmare, cuius hæ sunt sententiæ, Experientia, inquit, uice normæ semper habenda est, neq; aliquid pro utili scribendum cuius experientiam non habueris, nisi id testeris, tibi adhuc non esse expertum. Ergo, quod ego sum præfatus, magnæ esse utilitatis accipe. Nempe postquàm boni succi cibis in cœna modice se impleuerit, ad somnum conuertatur, die uerò postero cum satis dormierit, linteo fricetur, mox exiguo interposito tempore, aliquid panis bene fermentati, & furno cocti, ac puri ex uino mixto gustet, atq; ita ad opus consuetum redeat. hæc ipse dixit. Idem etiam adstruit, therau. septimo, & libro de epilepsia, à qua opinione nõ discedit Auicenna, qui se Galeni interpretem appel-

lat, si locus restituatur, qui nō sine næuo legitur, quod est probabile. nam Rasis *qui per omnia* Auicēnam *est sequutus, magis quàm Galenum, identidē affirmet nono sui continentis, capite de epilepsia. In eo etiam* Galeni *uolumine de cibis boni maliq; succi, idem docetur. Et ut rationes* Galeni *minime sileam, huc adferendum & adijciendum esse duxi, quod ab* Hippocrate *omnium bonorum autore (ut dicit) in eam sententiam scriptum est. Affirmat* Hippocrates *secundo aphorismorum, labores cibos anteuertere: hinc colligit* Gale*nus, qui solius* Hippocratis *est cōmētator, parcius prādendum, liberalius uerò cœnādum esse.* Nam *cibus præ multitudine ingestus, quiete, & somno cōcoquitur & elaboratur, uigilia uerò digeritur & distribuitur.* Por*rò totam corporis salubritatem tribus constare nemo est qui ambigat, exercitio, restauratione, & quiete.* Exercitio *multa consumuntur, aut per occultam transpirationem uel perspirationē, aut manifesto, & hoc excrementorum rationem habet.* Restauratione *multa etiam perficiuntur.* Nam *replentur inanita, & quæ sensus sunt capacia, restituimusq; quicquid siccioris substantiæ effluxerit cibo, quicquid uerò humidioris potione, quod quotidie, imo uerò cōtinuò, propter insitum calorē defluit.* Quiete *uerò paratur cibi & potus uera elixatio, quæ est digestionis species.* At *digestio facta perfectio est à naturali calido uim obtinente in paßiuis oppositis, quare indigestio imperfectio erit, ob propriæ caliditatis indigentiam.* Quod *si exercitio meliorem, & celeriorem concoctionem dicas*

Tota cœnæ liberalioris ratio.

cas

cas: tunc facile te uinces. Nam calor qui auctus labore datur, non propria dicitur caliditas, set potius extraria, ab illo primo & irrefragabili pronunciato, quod omnis motus est calefactiuus, & tunc concoctio calidi sustinebit excessum, fietq; adustio magis, quàm digestio. Ex quibus omnibus elicio alimenti digestionem elixationi similem esse. Quare hoc ordine seruato, inculpata erit sanitas nostra, quæ, quò breuior, eò magis debet prorogari: quod fieri minime potest, nisi artem attingamus, quæ, quantum potest, naturã imitatur. Nec te moueat uinitorum, & agricolarum uita, quam uulgus imperitum in nostræ artis refutationem (quæ tota diuina est) toties mihi obiecit, cui ego in summa respondeo, eos somno profundissimo iuuari, quem si negligant, statim morbo corripi necesse est. Et etiam illa edulia (quæ sola relatione praua dicuntur) ipsorum naturis conuenire, cognationemq; habere cum ipsis, ea quæ concoquũtur, dicimus, quod Galenus apertissime docet libro quarto tuendæ sanitatis, his uerbis, Nec, inquit, omnis cibus in cuiusuis animalis uentre concoquitur, sed cognatio quædam ei quod concoquit cum eo quod cõcoquitur esse debet. Ex quibus colligito duo esse, quæ & bona, & mala edulia in rustico digerunt, somnum profundum, & cognationem, sicuti uidemus cicutam ab animalibus (quæ uolatilia sunt) propter cognationem naturæ digeri. Quare, ne ab instituto recedam, post iacta fundamenta à Galeno & Hippocrate cœnæ largioris, ad Arabas se conuertat oratio, qui haud refellentur, & reproba-

Vide de agricolarũ uitationem.

Duo sunt, quæ concoctionẽ vario rũ cibariorũ in rusticis perficiunt, cibi cognatio, & somnus profundus.

buntur ubi bene dixerint, ubi uerò minus bene, defensioni non erit locus. Nam quæ perperam constituta sunt, ad rectitudinem deducenda ueniunt. neq; est (ut etiam Græcos *comprehendam) in rebus mortalium aliquid quod ex omni parte sit absolutũ, quodq; per singula temporum monumenta mutationem nõ recipiat, & emẽdationem non mereatur. Set primum* Auicennã *proponamus, qui tertia sectione (fen enim dicunt) primi canonis, prandium cœna liberalius esse cupit antiquorũ (hoc est athletarũ) more, qui mane carnibus uescebãtur, sero uerò pane erãt cõtẽti.* Verũ Auicẽna *relicto, ad* Turinũ *strenuũ* Arabũ *ducẽ accedamus. Argumẽto esse potest apologia conuiciosa, qua* Curtio *uiro cõsummato flagitiose cõuiciatur, cuius doctrina ubiq; sobolescit, post tot labores, post toties saxũ ab eo reuolutũ, quæ plus minus'ue annos quinquaginta in arcanis rei medicæ enarrandis impẽdit & distribuit. Neq; quietem uelut senex emeritus suis studijs, & laboribus publicis impetrauit, donec à morte, quæ nemini parcit, uadimoniũ significatũ sit, & tũc uox illa indefessa, & ferrea, nõ sine reipu. literariæ iactura perijt, set eũ sic impetit & repellit, ut homicidij insimulet, factiõe nõ cõtẽtus, quasi uita, aut mors ab hominibus pẽdeat, mortiq; potius, quàm uitæ hominum studeremus, bona interim pace impetrata illũ audiamus* Turinũ, *q cursum* Curtij *haud impediet, cuius hæc sunt uerba:*

Hoc de athletis intelligas.

Magis accurate scripsit Odus *discipulus, qui plus prandere solitos quàm cœnare excipit.* Quicquid *de cœna & prandio pronunciauit* Curtius *hoc descripsit*

Rationes Turini in Curtium.

psit uerius quàm transcripsit Odus quod in lucē edidit. Nos *Galeni æmuli sumus.* Nos *opiniones* Curtij *uolumus iugulare qui nouarum opinionum est autor.* Quinq; *sunt cibariorū genera.* Cœna *nomen est antiquū quod pro prandio sumebatur: sumebāt nāq; antiqui tribus horis ante solis occasum, quæ hora nona dicebatur.* Auicēna *alteras partes in prandio, tertiā uero in cœna dabat, ne uapores caput ascenderent.* Hæc *sunt* Turini *monumenta non prorsus ociosa, quæ magis ad coruos, quàm ad Christianos medicos sunt releganda, quibus nos facit dignos, ut illi nihil nō debeat tota medicorum schola, quibus sic respondeo, & exinde finem mihi constituo.* Ad *primum deuenio, cui ego secundum adiungo.* Vult *Turinus* Odum *doctißimum* Curtij *discipulum omnia (quæ* Curtius *præceptor affirmauit & docuit) descripsisse potius, quàm conscripsisse, eūdemq; melius, quod citra controuersiam minime fieri potest.* Porrò *demus discipulū præceptore doctiorem, quid inde sequetur ne erit hoc totum præceptoris, gratia restitutionis non referetur reuerentiaq; tolletur? absit.* Nihil *enim habemus, quod non acceperimus à dijs, parentibus, atque magistris, quibus religionem ac fidem debemus.* Neque *Alexander Macedo Ethnicus quondam summus monarcha sui præceptoris* Aristotelis *usquam immemor fuit.* Cu*ius extat iamiam Latino sermone à* Viuantio Galterotio *donata epistola ad* Aristotelem *de rebus* Indiæ *mirabilibus, qui sic exorditur:* Semper *memor, inquit, tui fui etiam inter dubia bellorum nostrorum pericu-*

la chariſsime præceptor ac ſecundum matrem meam ſororesq́; meas, acceptiſsime quando te philoſophiæ deditum noueram, ſcribendum tibi de regionibus Indiæ ac de cœli ſtatu innumeriſq́; ſerpentum, hominum, ferarumq́; generibus exiſtimaui. hæc ille. Sed ad reliqua progredior. Nos, inquit, æmuli Galeni ſumus, quod ego facile crediderim, quòd imitari non poſſet. nam ijs inuidemus, operaq́; eorum multis linguæ maculis aſpergimus, quos aut ſuperare, aut imitari nõ poſſumus. Quinq; ſunt (ut uult) ciborum genera, quaſi nõ contenti, ij ad quos Galenus ſcribit duobus, & quorum ſanitatẽ uult ſeruari, quod iam admonuimus ubi de plebe alioqui fæce populi ſermonem fecimus.

Nos uolumus opiniones Curtij iugulare. medici nõ eſt officium, ſed potius carnificis iugulare, neq; abſq; iugulo (hoc eſt abſque ratione) iugulare potes. Cœna ambiguum eſſe antiquis uocabulũ, hoc ego fateor, quòd cœnam cum prandio ſumerent unica menſa utẽtes, nam hora nona quæ eſt tertia ante ſolis inclinationem accipiebatur cœna, quòd uero poſt illam aliam ſumpſiſſent, hoc tolerabile non eſt niſi noctẽ inſomnẽ duxiſſent. Quare, amice lector, cœnæ & prandij rationem uultu non ingrato accipe, neque naſum ſtringas, ſi quid eſt quod aures tuas offendat, ſet boni potius conſule humanæ imbecillitatis non immemor: pluribus enim quàm neceſſe fuerit egimus, ſet urgebat nos ueritas, quæ filia eſt temporis, quæq́; in diſciplinis maxime candicat, alioquin futurum diluuium neceſſario eueniret, omniaq́; in peius corruerent. non enim

debet ueritas in controuersiam trahi, set sic nobis male placemus, ut iam sit hoc tritũ & lippis ac tonsoribus notum turbam medicorum perturbationẽ & sermonum inconstantiam adferre. Quod Hippocrates *in libris de regimine acutorum detestatur. sanè insit huiusmodi quæstiones, medici neque proponere, neq; propositas explicare consueuerunt. Quamobrem populares graui admodum calumnia uniuersam artem damnant, perinde ac si nulla uideatur esse medicinæ professio. Tanta enim est artificũ pugna, ut quod unus saluberrimum id alter protinus perniciosum esse contendant. Quare post tot sectas & hæreses propter quas* Cicero dolens Deum nõ *cognoscere dicebat, uni rei adhæreamus, & eam mordicus teneamus, sic fiet, ut tota illustretur ars, radiosq; effundet per totum orbẽ.* Et *ubi silentio opus erit, sileamus, ubi uero instructione, instruamus, neque ego uererer à puero abire doctior. Quare alter alteri non simus carnifices, quod his uerbis solet fieri,* Quum occidit, *prior nõ fui uocatus,* Iuuenis *est medicus, ego iam habeo canos à quibus repuerasco, & cætera id genus, quasi ab ipsis potius, quàm à* CHRISTO (propter quem *immortaliter gaudemus) uita pendeat.* Valete, *& melius sapite, ac uiuite.*

Varia multorum scripta ignotã reddunt artem.

FINIS.

Soli Deo honor.

Vniuersalis morbi articularis præcautio et curatio

(quem Podagram dicunt)

Autore magistro Petro Toleto doctore medico.

VM. TOT, & tales uiros eo morbo (quem podagrã dicunt) grauiter, ac permoleste conflictari intelligerem, & ita ut à ualetudine impatibili odium uitæ sumpsissent, Christianum esse duxi illorum desiderijs morem gerere, hoc est auxilium adferre, & podagram bestiam profecto truculentissimam, ita obtrũcare & euellere, ut nullum inde renascatur caput. Nã hydræ multicipiti non dissimilis, cui multa renascuntur capita uno obtruncato, set timeo, nẽ multis rarum & nouum quoddam animal uidear, tanquam coruus albus inter nigros, quod profecto difficillimam ducãt podagricos, & eos, qui ea affectione laborant, restitui posse, quasi ab Hippocrate, Galeno, & à cæteris morbum deploratum & extinctũ didicerimus. Quibus ego in summa respondeo, nam nolim ego tempus conterere, in maledicorum (quibus hoc ea in re infelicissimum seculum abundat) refutatione, quæ tãdem contumeliam potius, quàm auxilium expectaret. Itaq;

cedendum potenti inuidiæ esse censeo. Nullum ergo esse morbum quantumuis intolerabilem dicimus, qui (ubi uirtus uicta non fuerit, alioqui omnem operam perdis) minimo non restituatur pharmaco, si modo apte applicetur, neque panem pro uino, frigidũ pro calido, siccum pro humido exhibeas. Neque perierunt *qui hæc promptissima remedia sunt experti, ipsi me iudicent aut exibilẽt, set rẽ aggrediamur, in qua tria sum facturus per ordinem, primum eius causas inquiram, exinde aliquot differentias referam, demum medicamentis & defendemus & restituemus, ciborum delectu & ordine nõ posthabito, generant autẽ hanc affectionem, quæ communis coxendici, podagræ, & articulari morbis existit, quare uaria ægritudo dicitur.*

Podagræ generatio & fomes.

Assiduæ cruditates, immodicus rei uenereæ usus, ciborum copia & uarietas à quibus uentres rectissime dicuntur aliquando deambulationes concitatiores, & hæmorrhoides suppressæ, & uomendi consuetudo intermissa, & menstruæ purgationes, aut etiam aliæ familiares excretiones impeditæ, & exercitiorum contemptus, aut alicuius humoris ualida ubertas, necnon parentum uitium, quo fœtus corruit in podagram, à quibus morbi (teste Plinio *) succedentes dicuntur.*

Nunc differẽtiæ sequuntur.

At post causarum adnumerationem, differentias colligamus, ut inde omnis amphibologia uitetur, & ut intelligatur quid sit id, de quo sermonem sumus facturi. Differentiæ *podagræ, & arthridæ, his colligun tur.* Nam *affectio podagrica, & arthritica in eadem specie morbi existunt, differunt tamen ipsis locis affectis*

ctis, non autem ipso genere. In omnibus enim est debilitas articulorum diuturna cum fluxione, quæ quidem si in pedibus perficitur, podagra nominatur, si uero in aliquo coxarum uertebro, Ischias, hoc est, coxendicum morbus, si uero in multis articulis corporis immittitur, arthritis, siue morbus articularis uocatur. Et hæc de differentijs sint satis. Quare ad tertium omnium difficillimum deuenio. Quid amabô prodest curuitatem, aut gracilitatem, aut calores non immodicos nouisse, & in melius restituere, aut meliora facere nescias? Initium igitur curationis ab euacuatione sumito humoris affligentis, & siquidem humoribus ex æquo redundarit corpus, præ omnibus uenæ sectio sumatur, quæ in principio omnium inflammationum reuulsoria esse debet, paulatimq; fiat, ut pluries repetatur, deinde etiam purgatio, postea uero ea quæ dicentur pharmaca opportune, & ordinate adhibeātur, ita ut in manibus quidem, & pedibus pharmacis fluxum repellentibus utamur. Circa coxendicum uero iuncturam, id facere uitemus, quum enim hic cōnexus in alto sit situs, quare lenitiuis à principio opus est pharmacis, atque ea neque omnino refrigerent, neque fortiter calfaciant. Nam pharmaca quæ aut acria sunt quæ bullas excitāt, aut repulsoria uel repellentia, mala proculdubio sunt, & quibus uti non liceat, & qui his utitur magni mali autor est, mortemq; pro uita inducit. Set gratia exempli hæc Ischiadica irrigatio adferatur. Primum ex oleo rutaceo, postea uero efficacior irrigatio adhibenda est, qualis est quæ ex cy-

Initium curationis.

Phlebotomia principio fiat reuulsoria.

prino oleo, & aceto cõſtat, poſt quæ utitor clyſtere acriori (ut bene nouiſti) in quo ſit terebinthina. Et hæc de morbo non adhuc ualido, cuius radices nõ ſunt profundæ. Superest nunc antiqui & ualidi morbi curatio, quod opus, labor eſt profecto non mediocris. Quẽ tribus inſtrumẽtis, uelut bellicis machinis ad hoſtes oppugnãdos radicitus euellemus, potione, ſcilicet irrigationibus uel emplaſtris, & uictus regimine. potionẽ dico, quæ multiplex & uaria exiſtit, pro temporis conſtitutione & humoris influentis multitudine: nam nõ omnibus æqualis exiſtit. Etenim alij ex caliditate, alij ex frigiditate ægrotant, atq; exinde etiã refrigerando, aut calefaciẽdo, aut reſiccãdo opem ſentiũt.

Morbi antiqui & validi curatio.

Neq; hic balneum locum accipiet, aut uenæ apertio, cuius rei rationem require ex oraculis antiquorum ſcriptorum, quando huc rationes artis adferri non debeant, quæ in ſcholis petendæ erant, ſet tãtum medicamentorum ratio, & quibus ſanitas aut reſtitui, aut conſeruari poſsit, quæ certe prouidentia & conſilio eget, etiam ſi ſint, quæ ab ipſo ortu, adeo improſpero ſunt corporis ſtatu, ut ne ſi Aeſculapiũ quidem ipſum ijs præfeceris, uel ſexageſimum annum uideant. Primum igitur uiuendi modus paretur, quãuis aut ueſci, aut bibere, aut reſpirare uſquam à quoquã non didiſcerimus, ſet ſtatim ab initio, & infantia, à primisq; uagitibus facultates in nobis habeamus, quæ hæc omnia, citra omnem docentem, perficiunt, optimum tamen uiuendi modum, quo ad ſymmetriam priſtinam reducimur, haud præſtant, quem ſumus exhibituri

Interdicitur balneum cũ venæ apertiõe vbi morbus iam antiquus & validus factus eſt.

bituri. Quod si corpus nostrum impatibile, & affe-ctionis omnis expers esset, uelut lapis, & ea quæ solū esse habēt, omnis uitæ expertia, arte ulla profecto opus non esset, quæ alicui tuendo præesset. Sed quum multa sunt (quæ ad duo reducimus) quibus & foris, & intus cōtinuo ab ipsa natiuitate offendimur & corrūpimur, opus certe fuit præsidio aliquo, quo uigoris tenorem quàm lōgißime seruaremus, & præpropere senescere-mus. Ea uerò quæ nobis occursant, & intus & extrin-secus incidunt, à quibus & utilitatem, & noxam acci pimus, sex sunt numero. Et dicuntur res nō naturales, quæ corpus humanum incolume (si recte adhibeātur) conseruant, si uerò haud recte, tunc idē destruūt, sub quibus, sanitatis tuitio comprehenditur. uidendum itaq; ut quisq; rebus his non naturalibus commode, iuxta sui corporis temperiem & constitutionem, uta-tur, si modo plurimi faciat sanitatem suam. Et sunt hæ aer. 1. cibus & potus. 2. motus & quies. 3. somnus & ui gilia. 4. inanitio & repletio. 5. animi adfectus. 6. de quibus omnibus suo ordine differatur, ad aerem primo accedentes, qui minime negligendus est, eo enim nati-uus calor conseruatur, & eget, quādo eo nusquàm nō utatur, neq; ulla est eius euitandi ratio, quādo, inuitis etiam nobis, eum recipimus. Aere igitur puro, non nu-bilo, non crasso, qui auram pestilentem non spiret, nec halitu stagni, aut paludis inficiatur, ut apud Segusia-nos fit, quare in summa pesimū cœlum fuge, nam mor bum facit, set potius saluberrimo utere, in quo non sit qualitas aliqua exuperans, qualem adferunt horæ ali-

quot diei, & dies anni & mensium selecti. Set aere utcunq; præscripto cibos cum potu paremus & exhibeamus, quorum usum quasi per transennam describimus, quibusq; inanitionem & repletionem (quæ bifariam, ut paulo inferius dicetur, à medico considerantur) addemus. Circa igitur cibi & potus rationem, habenda est bonitatis, mensuræ, qualitatis, ordinis, temporis, & horarum consyderatio, quod pulchre docet Gal. omnium haud dubie (post unicum Hippocratē) præstantißimus. Cum igitur, inquit, esse, bibereq; animalibus necessaria sint, has autē res subsequitur excrementorum generatio, quibus mora cōtingit, aut ipsius cibi, potusq; culpa, aut ipsius uentriculi unà cum intestinis, aut propter ordinē utendiq; modū, aut propter eorū qualitates, siquidem acerba, austera, aut siccæ naturæ fuerint. hæc ipse. Et ne uideamur negotium effugere aut potius rē aggressam sub uelamine breuitatis (à qua obscuriores fimus) ignotā & ambiguā proponere. Dicamus itaq; (post toties ab Hippo. Gal. uires alimentorum repetitas, à quibus plenus horum catalogus petendus) qui cibi sunt eligendi, & qui euitandi, ut exemplo aliquo proposito reliqua eiusdem generis notißima fiant. Quare hunc seruato ordinem & utendi modum, assarū potius quàm elixarū carnium usum retine, leuia primum locum retineant, & quæ pinguia, aut humida, aut dulcia sunt, citra tamen insignem qualitatem & uigorem, quæ sicca astringenti'ue sunt, secundo loco sumātur. Sit etiam æqua ciborum partitio, ut si bis sit edendum, totum una uice non sumatur, more Rhoma

Cibi & potus compendiaria descriptio.

re Rhomanorũ, qui totum una mensa deuorant, quod tribus mensis sufficere poterat, quos arguit & monet diuus Hieronymus, inquiens melius esse, sæpe parum, quàm raro satis. Set ad mensam redeo, quam quædam bellaria (quæ neq; stomachum, neq; cibos corrumpãt) claudent, ut sunt cotonea sub cineribus cocta, aut saccaro condita, aut pira non petrosa, etiam igne probata, aut saccarato puluere utere, ex coriandro, aniso, cinamomo, & saccaro confecto. Quantũ attinet ad ciborũ delicias, & condimenta, summopere ab acido uino abhorreas, uice cuius erit tibi ius ex acetosa, ex malis punicis aut Indicis, synapium etiam cum saccaro inutile non erit, cuius usus hyeme tantũ fiat, & in prandio magis q̃ in cœna. Sit potus ex uino sanguinei coloris (uulgo chastain dicunt) q; color proprius sit castanearum. Nunc post usum hunc, breuis quædam fiat admonitio eorum quæ ab alimentis reijciẽda sunt, ualetudinarijs enim loquor, & ischiacis, qui longo dolore nec facile solubili, per temporis interualla repetente etiam usq; ad imos pedes affliguntur, cuius generis sunt carnes suillæ, & porcinæ, inter quas quædam existit differẽtia à sola ætate, & bouillæ, quæ uerò nemora colunt retineãtur, anates & quotquot sunt aues quæ in paludibus & fluuijs degunt, holera etiam omnia cruda (quæ ijs qui non admodum ab optima cõstitutione deficiunt relinquimus) mensas uestras minime attingant. Lac omni studio cibis nostris nõ misceatur. Neq; huc pertinet ratio quæ ab scholis est mutuãda. Sitis etiã parcißimi Ichthiophagi, & hæc de cibo

De ciborum delicijs.

De synapio.

Vinũ sanguineum.

Ex hippocrate collegi carnẽ porcinã à suilla differre in libris morborũ acutorum.

& potu inter quos euitabitur inanitio & repletio. Neq; est omittendũ inanitionis uarios esse modos, nam inanimus inedia, frictione, purgante pharmaco, uomitu, cucurbitula, uenæ sectione, balneo, coitu, hæmorrhoidibus, insensili euaporatione, lotio, somno supra famẽ, & reliquis quæ calamo scribi non possent. Neq; unum est omittendum, quod proderit meminisse, inediam (quæ plures excarnificat) ab ijs nõ tolerari, qui amara abundant & infestantur, quæ extreme lædit, acriorq; fit lõga inedia, à qua læditur quoq; uirtus, imbecillaq; fit, quæ multos morbos curat absq; medico ministro, ea nãq; uicta operam omnem perdimus. Set somnũ & uigiliam cũ motu & quiete accipiamus. Tẽpus aũt somno accõmodatißimũ est post cibos cũ modica intercapedine, post quos exercitatio inutilis est, ut satis superius ex Galeno *de prandij & cœnæ ratione insinuauimus. interdiu uerò somnus factus, nõ omnibus est idoneus, quare somno nocturno haud est alius melior, siquidẽ suapte natura, tũ humore, tũ trãquillitate coctionẽ perfectã efficit. Cæterũ quantũ dormire liceat, hoc ex perfecta alimẽtorũ cõcoctione, tũ ex uẽtris cõtractione deprehẽdere licebit.* Multi *septẽ horarũ spatiũ præscribũt. Set longius multo cõuenit ijs, qui tarde digerũt. obseruãdus quoq; somni decubitus idoneus, qui supinus aut resupinus nõ sit, quẽ in uniuersum dãnamus. itaq; supra dextrũ latus primũ, deinde sinistrũ decens fiat decubitus. Porrò quod ad uigilias attinet, conuenit has moderate adhibere, quæ si modũ excesserint, cerebri tẽperiem corrũpũt, sensus debilitant*

Modi varij inanitionis.

De inedia quæ multis mortem affert.

Somnus nocturnus alijs præstat.

tant, uirtutes deijciũt, cruditatẽ incoctionẽq; efficiũt. Neq; ualent exercitationes quæ ad summũ fiũt. Quare modũ nõ excedãt somnus & uigiliã. De motu aũt qe-te quo cuiusuis generis exercitia intelligimus, hæc accipe, ut tẽporis rationẽ nõ paruã habeas in tuis exercitijs. Nã quoniã alimẽti digestionem in corpus, & eius mẽbra adiuuãt, nõ debẽt exercitia fieri quando crudi incoctiq; cibi, aut humoris multitudo, uel in uẽtre, uel in uasis cõtinẽtur, ne in omnes partes rapiãtur, priusquàm utiles sint per cõcoctionẽ. Porrò quẽadmodum exercitiũ cõmode corpori administratũ cõmoda adfert nõ pauca, ita quies, si fiat ubi corpus ex multa motione fuerit defatigatũ. Iã reliquũ est, ut ad animi adfectus pergamus, proinde ad sanationis scopũ, qui est euacuatio humoris redũdãtis unà cũ corroboratione partiũ debilitata. Animi igitur affectus (quos Græci πάθη dicũt) negligendi non sunt, neq; est modica uis in animi affectibus. Nã cogitatio per se, & sola absq; instrumẽtis tristatur, lætatur, timet, confidit, sperat, & cõtrà. Quidã enim præ gaudio mortui sunt, quidã etiã præ dolore & mœstitia, deniq; per irã articulorũ morbos & paralyses oriri cõperimus. Quare rebus nõ naturalibus utut expositis, pharmacorũ purgantium & reliquorũ remediorũ capũ aggrediamur, omni exitioso pharmaco seposito, ne cõscius mortis medicus censeatur, quale est repulsoriũ, aut stupefactiuũ, aut bullas excitans. Igitur cõsyderet medicus, nũquid idoneè se habeat æger ad purgationẽ. Nã tempore inflãmationis, & doloribus instãtibus, haud apta erit purgatio,

Medicus nõ fit mortis autor, quod fit ab exitioso medicamẽto.

neq; quoduis refrigeriũ. Quare his utitor, quæ & remittunt, & sanãt. Nã teste Cornelio, *pollicetur medicina sanitatẽ, sicuti agricultura fructũ, & frumẽti abũdantiã.* Set *quid sit medicamẽtũ dicamus, quãdo finitione quid sit, reiq; essentiã & naturã significamus, medicamentũ id est, quod parũ, aut nihil alit, set quod, aut immutare aut alterare poßit corpus humanũ, quod est scopus noster, uulgo subiectũ dicitur.* Distinguũtur *autem ipsa medicamẽta pro modo & uarietate tẽporis. nam alia sunt corpori hyeme, alia æstate, alia autũno & alia uere idonea.* Porrò *mouẽtur hi dolores frequẽtius uere & autũno, æstate etiã multũ arida & calida, quod* Cornelius *Celsus de articulorũ doloribus libro 4. eleganter docet.* Maiorẽ *uerò, inquit, curã adhibere debẽt hi, quibus id reuertitur.* Quod *fere uere, autũno'ue fieri solet, set frequẽtius his tẽporibus primis recurrit, quibus ad frigidum aut ad calidũ inclinamus.* Quare *uere sic defendito.*

Corpus humanũ scopus medicorum est, subiectũ vulgo dicitur.

Corne. cel. libro. 4.

Veris defensio.

℞. *syrupi de cichorio cũ* Rhabarbaro, *de fumo terræ, de buglosso, & malorũ punicorũ ana. ℥. iij. aquarum acetosæ hoc est oxilapathi uel hortẽsis rumices (quæ à* Dioscoride *oxalida appellatur) graminis, rosarũ, & fœniculi ana. ℥. vj. misce ad quinq; portionis (doses enim dicunt) & cum istis placentulis utere mane solum, trib us horis ante cibos.*

℞. *electuarij diarodon abbatis* Rhabarbaro *duplicato. ℥. j. utere cum syrupis.*

℞. *yuæ arteticæ (quã chamæpityn dicũt) fumariæ quæ terræ capnos dicitur & lupulorũ ana.* M. j. *florũ borraginis, uio*

ginis, uiolarũ, et nimpheæ ana par. ß. florũ thymi ℥. ß. ſenæ mũdatæ ʒ. j. ß. myrabolanorũ citrinorũ (chryſſobalanos dicũt) & kebulorũ ana. ʒ. ij. ſeminis aniſi, fœniculi, & cuſcutæ ana. ʒ. ß. uuarũ paſſarũ mũdatarũ, & prunorũ damaſcenorũ enucleatorũ ana, paria. xij. ſeminis melonũ, & cucurbitæ ana. ʒ. ij. miſce, & oĩm fiat decoctio, cuius colaturæ adde diacatholiconis, & conſeruæ prunorũ ſine ſcãmonio (officinæ diaprunon ſimplex dicũt) ana ℥. ß. cõfectionis hamech ℈. iiij. radicis barbaræ cũ cinamomo, ut eſt artis infuſi, & poſt decẽ horas expreßi ʒ. j. agarici trociſcati in oxymelli te præparati, & mane per pãniculũ excolati ʒ. ß. fiat potio exhibeatur die idonea, & electa, poſt uſum ſyruporũ. Die uerò ſequẽti ante aurorã, ſume theriaces ʒ. j. cũ roſis & floribus bugloßi cõditis & eã mixturã deuoret, cibos à mixtura nõ ſumat ſpatio ſex horarũ. utatur per aliquot dies his placẽtulis, (electuaria uocãt) ℞. pulueris diarodi abbatis, & trium ſandalorũ ana ʒ. j. rhabarbari optimi pulueriſati ʒ. j. ſaccari candidi & quàm puriſsimi ℥. iiij. cũ capni terræ aqua & endiuiæ & cichorij, ad ignẽ formẽtur placẽtulæ põderãtes ʒ. ij. utatur omni die unà cum uno cochleario uini aromatici, & hic cibus prãdiũ præcedat tribus horis.

Electio dierũ nõ ſuperſtitioſa quæ ſumitur à luna.

Et ſi per æſtatẽ aluũ fluidã non habeat, utere rore ſyriaco, aut ſiliqua ægyptia, aut tamarãdis, aut atramẽto radicis barbaræ, aut ſyrupo roſaceo purgatorio: his omnibus aluus exoneratur, quorũ uſum accipe diebus idoneis. Præcautio quæ fiet in autũno unà cũ hyeme. Horũ omniũ quæ ſequuntur in itiũ ſume mẽſe octobri.

De æſtate.

aut ſub eius finẽ ℞. mellis roſacei excolati, ſyrupi de abſynthio, ſticados & de bugloſſo ana. ℥. ij. aquarũ be thonicæ maioranæ capillorũ & yuæ arteticæ (quæ cha mæpitys dicitur) ana. ℥. iiij. miſce ad. 4. doſes, adde nu cis moſchatæ (quã odoratã dicũt) ℈. j. & cinamomi ʒ. j. ℞. electuarij diaron abba. ℥. j. pro potione humore digeſto, catapotijs repurgetur, quorum datur deſcri ptio ℞. pilularũ imperialium abſq; tripolio (offici næ turbith dicũt) de iera ſimplici, & hermodactilis minoribus ana. ℈. j. rha. optimi. ℈. ß. cũ melle roſato colato fiãt catapotia quinque aut ſex, quæ deuoret ho ra decubitus, & eo die nihil cœnet, die poſtero acci piat confectum mitridaticũ cum theriaca & puluere diamoſchi dulcis non neglecta ſex horarũ abſtinentia, ſequẽtibus autem diebus ſexto quoq; die mane utatur theriaca antiqua, deſcriptione Andromachi ad drach mæ unius pondus. Et ut cæterorũ dierũ rationem ha beam, pro uoto tuo utere maſtiche, cuius uſus ſit biſa riam. aut enim deuoratur, aut manditur & in ore reti netur, uomitorijs etiam aut ante cibos aut poſt pro uẽ tris ſaburra. Et ſi per hyemẽ uenter liberaliter nõ fluat, hac purgatoria mixtura moueas. ℞. caſſiæ ad ua porẽ aquæ feruẽtis (in qua aliquid ſit fœniculi & ani ſi) extractæ ℥. ij. dyaphiniconis ℥. ß. cõfectiõis hamech ℥. ß. rhabarb. optimi ʒ. ij. ſenæ mundatæ ʒ. j. ß. miſce, & cũ ſyrupo biſantino tepido reduc in eã formã quã opiatã dicũt, utere ad quãtitatẽ ʒ. ij. bis in mẽſe idonea die, & ea die domi te contine. Quod ſi ſic ſpiſſum nõ placeret, diſſolue cũ iure cicerũ rubeorum & hordei.

Duplex vſus maſtiches.

Nec

Nec dubito quàm multos & innumeros sit reperire, noctu diuq; pergræcãtes, qui hæc quæ ad languẽtes potius, quàm ad medicos (quibus solus Hippo. *cum* Galeno *relinquitur) scribimus, negligant & execrentur, caryocostinum præferentes, medicamentũ certe promptißimum, quod ego non eo inficias, nã omni podagræ, uelut unus calceus omni pedi, apte exhibetur, cuius autor est medicus insigniter senex purpuratus* (quem propter suos canos, & doctrinam antiquã uolo reuereri) *set proponatur cõpositio, iudicetis exinde exitialis'ne an salutifera fuerit, neque de his uiris inique & inepte iudicandum est, descriptio hæc est.* ℞. *hermodactilorum alborum à cortice mundatorũ & diagredij añ.℥.ij.gingiberis, costi, cimini, caryophyllorum añ.℥.j, trita, & cribrata, cum syrupo ex melle & uino albo facto conficiantur & cætera.* Vi*dete per gratiam an huius cathartici ratio nihil molesti, nihil uenenati habeat. nam ego (ne limites propositos egrediar) plura non dico. Quare ad podagrã redeo, ad quam castigandam, aut sedandã, parum aut nihil profuisse uiderer, si post omnes tuitiones, & omnem prouidẽtiam, partibus actu dolentibus & passis non mederer. Quare his leuibus malagmatis, & refrigerijs utere, quæ noxã nõ adferẽt, usu uini si ætas, regio, tempus, & uires patiantur, posthabito per aliquot dies, loco cuius accipe aquam saccharatam coctam cum cinamomo, aut simplicem cum iulepo rosaceo, aut uiolaceo, extrinsecus uero apponãtur hæc locis dolentibus.* ℞. *oleorũ rosacei, & camomillæ añ.* Caryocostini descriptio.

Remedia quibus præsentes dolores tolluntur. ʒ.ij.uermium terrestrium libram ß. terebinthinæ uenetæ lotæ ʒ.j.℞. linimentum emplastri modo.ad idẽ emplastrum diachylonis ireati, loco dolẽti appositũ sanat. Aliud. farina fœnogræci cum melle, & aceto ad ignem in formam emplastri reducta, & applicata sanat. Singularißimũ, quod sæpe sum expertus, stercus recens egestum, & appositum, omnem dolorem tollit. Poteris etiã uulpino oleo, & camemelino uti. Cæterũ interim dum nullo exercitio utimur, propter dolores immodicos: neq; tunc excrementa probe expellũtur, utilis erit ante omnem comestionem, aut glandis, aut clysteris familiaris (quem communem dicunt) usus, potius quàm pharmaci solutiui, à quo fluxiones tunc maiores fiunt, & uirtus quæ dolores & morbos est superatura, imbecilla fit. Deniq; post mentionẽ remediorum, & totius prouidentiæ, quæ necessaria huic loco uisa est, quam ob causam membra fluore infestentur dicamus, quæ sit etiam curuatorum articulorum causa. Quibus omnibus rite expositis, finẽ faciemus. Prior igitur causa explicetur, de fluidarum scilicet

Causa fluxionum. affectionum generatione, quæ quidem una est & præcipua, membris uidelicet fortioribus superfluum demittentibus, imbecillioribus autem suscipientibus. Cæterum articuli ipsi ex aßiduo motu debiliores redduntur, quòd si humores plures fuerint, maior contingit affectio, si uero pauciores minor. Set incuruatorum causa iam dicatur. Incuruatorum enim causa, to-

Causa incuruatorum. ta, & à medicis, & à medicamentis pendet. nam alij immodice refrigerant, alij autem uehementer discutiunt

tiunt, ex quo sanè partes neruosas inspissari contingit, incuruari & distorqueri. Quare his optime obseruatis & intellectis, quæ large à nobis denuntiata, & à secretioribus medicinæ in usum communem producta sunt Dei immortalis nutu, à quo omnis datur sanitas, quiq; solus lãguores sanat & animi, & corporis, Fiet ut podagra nunquam langueas, & maturè uires recipias. Vale, & gratiam habe.

D. Petro Toleto

MEDICO CLARISSIMO HERMANNVS BEXIVS

S. D.

RAETER *ſpem tertio idus* Octob.*mihi tuæ de ratione operis tui traditæ ſunt literæ, quibus eodem ferè temporis puncto uarie affectus ſum.* Etenim *ubi perlegiſſem, partim ingenij tui elegantia, ſuauitate, ac in omnem partem rara quadam & felici uolubilitate, partim noui operis grata diſpoſitione, atq; ſeriorum amabili condimento, ab ipſis poculis, & comitum (in quos forte incideram) meorum colloquio, non ſine magna animi exultatione in profundam cogitationẽ diſtractus ſum .* Quid *tamẽ euenerit breuiter accipe.* Vt *me amœnæ infixum meditationi, animumq; repentino gaudio perfuſum conſpexiſſent, importunius omnes totius cœtus nomine interpellarunt, rogãtes ut eius gaudij non grauarer eos facere participes, quod facilè conceßi, ſperans ſolidius hac communicatione & uberius mei incrementum gaudij.* Verum *longe aliter euenit,* Nam *quo nomine mihi (dulciũ nempe & illecebrarum cum grauibus condimento) perſuaſum*

ſuaſum eſt, omnibus, qui ſani ſunt iudicij libellũ tuum commendatiſſimum, & ut dici ſolet, ambabus ulnis amplexandum fore, hoc illi imperite & acerbe ſatis detrahebant, tragice exclamantes, ἐν τῇ φακῇ μύρον, *Medicinæ ſepes medicum tranſgredi iniquum, falcem in alienam mittere meſſem ſceleratum: Atra albis cõiungere imperitum & ineptum eſſe, Atq; pro piaculo habentes, ſi quis ſacroſanctæ (ut certe eſt) medicinæ uel tantillum ſalis & recreationis (quod hic factum eſt per epiſtolas prodigioſas, ſucco tamen neque medulla carẽtes) in animi defatigationẽ inſpergeret. Quibus quid reſpõderim latere te nolo, aliud nihil impræſentiarum in uotis habens quàm ut iiſdem his uerbis reſponſum ſit omnibus quotquot in poſterum eadem ſeu impudentia, ſeu imperitia obſtrepuerint. Vtrum cogetis medicum* δεινὸν πάνοπλον, καὶ τῶν ἀνθρώπων βίον, *& qualem clariſſimus poëta multis aliis præponit ac digniorem facit hoc præconio,* ἰατρὸς ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, *Illum inquam, medicum pharmaco, podagræ, diætæ, prandij & cœnæ rationi, aëris infectioni, & huiuſmodi tetricis cogitationibus* δυσόσμοις καὶ δυσοίστοις, *ſine ulla intermiſſione inhærere, neque ueluti ſutorem ultra crepidam ad liberaliora & magis ingenua unquam progredi? Non ad ea (ut taceam quod recreent, reficiant, animiq; uires acuant) ſine quorum ſaltem mediocri cognitione mihi nullus abſolutus eſt medicus? Non arbitror. Ad hæc ſcitis quantum momenti apud ægrotum uel fidelis & amica conſolatio, uel amœna & rerum uarietate, prodi-*

gioſis

giosis, sacris, prophanis condita, atque grauibus intertexta, narratio habeat? Usqueadeo ut ægrotus præter omnem expectationem suam, medici, amicorum repente nonnunquam pristinæ sanitati, beneficio facetiarum & animi recreationis restituatur, nedum à laboribus subleuetur atque temporis molestia ei diminuatur. Et quemadmodum hoc fit in uiua praxi, ita quoque ij qui in politioribus, & sacris Musarum *aditis ultra alios progreßi sunt, in longi operis continuatione conari debent, ut & in exordio, ubi rhetores lectorum & auditorum animos attentos ac beneuolos reddunt, & sparsim per omnem orationem oblectamenta & ueluti illecebræ quædam seminentur, quibus instaurari & refici animus longo cursu & fatigatione iam ferè exanimatus poterit.* In *qua sententia &* Horatius *est, inquiens,*

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci.

Id *tamen locopletius faciendũ (quod tu clariß.*D. Pe*tre obseruasti) in calce libri, ubi quodammodo* Alci*noi hortus omni florum uarietate & fragrantia amœnißimus adornandus & construendus est:* In *quem lector cum se receperit, & refocillari poßit, & uires, atq; animũ colligere, ad reliquũ itineris spatiũ, discusso omni tædio, cũ maiori fructu & auiditate permetiendum.* His *& alijs, quas longũ esset recẽsere nõ iniquis rationibus in cõuiuio habitis uicti, qui prius oblatrabant obmutuerũt.* Cæterũ *te hortor, ut si res exegerit, nõ graueris hac eadẽ defensione uti, nisi probabiliorem & efficaciorẽ domi habeas,* ἔρρωσο ἀνὴρ εὐδοκιμώτατε, καὶ εὐτυχῶν διατέλει. Lugduni Cal. Nouemb.

Mar. Antonius

BAVCIVS PETRO
Toleto Physico doctiss.

S. P. D.

TSI tibi pollicitus fueram Physice percelebris, me statim ad te literas daturũ à meo isthinc discessu, id tamen in hanc usque horam facere distuli pluribus de causis, quas si recẽsere uoluero, scio procul dubio te cachinnos effusurum, cũ humanam fidem superent, & prodigij potius, ac ostenti, quàm ueræ narrationis loco haberi poßint. Adeo sunt inusitata hæc, & penè inaudita, & (ita me Dij adiuuent) quãquam ea omnia uiderim, liquidoq́; perspexerim, somniasse potius mihi uideor, quàm mirandis his rebus interfuisse. Quinimò hærebam sæpius, ac mecũ animo reuoluebam Asinum'ne in Apuleianum uersus essem magicis incantationibus, an uero ille is M. Antonius qui pridem fueram essem denuo, tantum mihi uideor ob hæc insolita mutatus ab illo Hectore. Nec ea (crede obsecro) præterquam tibi homini amicißimo cõmittere auderem. Proinde sint hæc apud te sepulta, rogo, donec dies lucem his (sic dixerim) præstigijs

afferat. Equa trimestri tantum prægnans leporem pe perit, lepus editus, continuo humana uoce locutus est, & matrem dentibus suffocauit. Adhæc dum sanguinem maternum pro lacte sugeret, uisæ sunt propalam eius tergo plumæ longiusculæ innasci in alarum morem, quibus innatis, altiori, quàm soleant homines, uoce hæc protulit, Fundite iam lachrymas, & suspiria miseri mortales, ego hinc abeo. His dictis statim euolauit. O rem nulli credendam, sed uero ipso ueriorem. Tabelliones publici septem numero huic ostēto affuerunt, qui documenta sumpsere, testibus idoneis euocatis. Iam uero & illud mirādum, Nouembri hoc mense Aliud ostentum. *cerasus aurora prodeunte effloruit. Mox cerasa uisa sunt, magnitudinem Duracini persici exuperantia, saporis plus quàm sapidi, ex his ego quàmplurima degustaui, & quatuor adhuc seruo, quò possim naturæ miraculum pluribus commonstrare. Sed hoc posterius non adeo mirandum, quàm quod nūc audies. Memini nanque me legisse multis in locis hoc factū, ut aliquibus annis arbores fructus suos serius parerēt, & quod Maio mense producebāt, id in Septembrem distulisse. At hoc non'ne monstrum est horrendū, & nulla prorsus fide dignū? Cui spectaculo nisi ego ipse interfuissem, mentiri quoscunque referentes dicerem. Reducebat oues pastas in caulam opilio, & forte accidit, ut pecus quædam macilentißima, ac penè scabie cōfecta, longo interuallo (pastor inconsulto'ne an data opera eam à reliquis segregasset mihi incertum) reliquas sequeretur, eam lupus prægrandis, & cui cilia iam canescebant*

nesciebant conspicatus, uelocissime insequi cœpit. Ego illac trãsiens, ouiculam miseratus, quàm maximo poteram clamore, & cursu, lupi uim ab innoxia arcere conabar. Sed antequam appropinquarem pecudi (Dij boni quale prodigium) ouis macie ipsa macilentior hostili & rabido animo lupum aggressa, eum strangulauit. Pecus in forũ adducta, & lupus interemptus, delectabile spectaculũ prætereũtibus dedere. Quid omnis hæc portẽdãt ignoro. Tu uelim ad me opinionẽ tuã rescribas, Oedipum enim te iampridẽ mihi constitui. uale, & me ama. Ex Diuo Marcellino VII. Kal. Decemb. M.D.XXXVII. *raptiss.*

TVVS, SI SVVS EST M. ANTONIVS BAVCIVS.

Salutabis meo nomine nunquàm satis laudatam Matronam Franciscam Arsagam, Ioachini Iureconsulti Sororem.

M. ANTONIO BAVCIO REVErendissimi Nicensis episcopi à secretis Petrus Toletus ex professo medicus S. P. D.

EXcusationem tuã accipio uir erudite, quod tardius ad me dederis literas, quàm hinc discedẽs sis pollicitus: sed certe cũ stylũ tuũ, quẽ fluens & innata eloquẽtia absq; illecebra fallaci tractat, tua etiã prodigia inspicio & obseruo, felicẽq; eorũ progressum, meæ felicitati satis nõ gratulor, quòd dignum me tuis istis literis reddidisti, quæ usui, obseruationi, delectationi, imò hystoriæ loco esse possunt. Quare quoties hæc le

go, te absentẽ cogitatione & animo (quo mecũ uiuis) cõplector, & epistolã tuã deosculor, quæ me unà cum amore in difficilẽ nodũ duxit. Nam non fidẽ meam, sed ingenij mei uires excedunt & superant quæ rogas, & si coràm adesses, cum hæc tua (quæ ænigmatisten te faciunt) sedulo euoluo, diceres profectò me in magnis & quasi perpetuis tenebris esse collocatũ. Quare uehementißime admiror, imo uerò doleo quod hæc non tantum scribas, sed Oedipũ me requiras, putans me hominẽ tãti iudicij qui possum ea, quæ nec Oedipus coniector solueret, explicare, à quo nulla uel elimatiora, uel doctiora queas expectare, dicam tamen postquam placet, cum obtestatione me in culpa non esse si ad rẽ aut non accedam, aut potius ad mentẽ tuã non faciãt, neque ea sic exprimant, quæ narras tanquã testis oculatus, aut melius præsagiãt. Primũ ad cerasum hieme
Narratio. *fructiferã accedẽtes. Vniuersi natura semper prouida, quæ interitũ non patitur, neque in necessarijs deficit, sed auget, uegetat, & tuetur, ne in culpa defensionis, & alimentorũ esset, expectationẽq; hominũ spe dubia fraudaret & falleret, fructuosißima in tãta hominum solicitudine, & tã perturbato omniũ statu sese hoc tẽpore (quo recluditur & subtrahitur, fugiẽte sole) præbuit, & culpã, quã iniuria tẽporis est cõmissura, nunc redimit. Neque uult illa tãquam omniũ dea, quæ corporibus omnibus uel ad generationẽ, uel ad internitionẽ natis subiecta est, nõ certè uult in suis mẽbris quicquã sentire, quod stella illa martia, malo nostro præuisa, iã minatur & territat. Natura igitur nos destitutos inquies? & deo semper optimo, & natura nos destitutos*

ſtitutos & lapſos existima, tantũ armis belloq; peſtifero oppreſſos expecto, nã nihil intra noſtros parietes tutũ, nihil uacuũ inſidijs, ſolã hominũ fæcem nunc regnare dicas, à qua præter ſordidũ & peruerſum nihil. ſed huius portẽti & tremoris ſit finis: opus eſt adhuc nobis aliquantũ tẽporis in equæ fœtura uel genitura, quæ niſi pricidiũ cõmiſiſſet ſcripſiſſem de capra quæ lupos peperit, & nihil aliud ſequutũ præter mortuũ prodigiũ. At ubi uox humana in bruto & alogo audita eſt, & mors quãprimũ à partu emiſſo eſt perpetrata, admonemur etiã aliquid prænouiſſe. nẽpe teſte Plinio præmonent animalia & pericula & ruinas imminentes, & ut ad rem faciã, uenient profecto dies (niſi dei æterni benignitate defendamur) in quibus nati ſe parẽtibus obſequium præſtare putent, ſi ad necem eos perducãt, imo ægreferent, quod tũc nati ut talia ſentirent, & ſe adulterinos perinde ac fuit lepus ab equa illo tẽpore decocto, & male adulto dicẽt. Nunc reſtat minus admirabile, magis tamẽ iocũdũ uiſu & auditu, ſed periculoſum eſt præmature denũtiare, etiã ſi prope ſit maturũ. Occiſus eſt lupus iam canus & ſenex ab oue neglecta & ſcabie infecta. Occidetur certe, occidetur lupus, & hoſtis humani generis, prò dolor iãdiu in ouẽ Chriſti, & terra & mari graſſans, nihil niſi ferociam, irã & perſequutionẽ dans. Quare deprehẽdetur, pœnáſque celeriter dabit miſer ille, quiſquis eſt, cuius ego nomini parco: nã beſtia eſt multorũ capitũ, moreq; ſoricis peribit, qui dũ roſitat, ſeipſum prodit, & ſi ouis plagis onerata ſit, uictura tamen eſt illũ, qui delictum haud inultũ feret, maleq; illũ multabit per

Christū, q̄ omnis uitæ perfectißimū exēplar est. Quare te, ò uir rarißime, amoris nostri causa rogo, ingenij nostri in dubijs & uero periclitantis causa hortor, ut me istis scrupis & uitæ incōstantis insomnijs, si denuo scribere, ut perbelle, & perq̄ docte nouisti contingat, animū & calamū in rescribendo tandiu ne remoreris. Et scito ingenia maxime solertia in his portentis fidē humanā superātibus plerūq; capi & ad perniciē elabi. Sed hæc hactenus, pluribus etiā uerbis, quā necesse fuit, hæc scripta sunt, nūc ea quæ à me male solerti, de præstigijs minime uanis, & admirabilibus, quod affirmatißime ea scripseris, instituta & quodāmodo reuelata cognosce, & in bonā partē accipe, quorū te cēsorē propediē audiemus: ignosces etiā iracundiæ nostræ, quæ iusta est, in eiusmodi nō solis, aut lunæ, sed hominū eclipses, in quibus & occasionē & licētiā audacius scribēdi nacti sumus. Vale, meq; mutuo dilige, & tibi persuade quancūq; fœturā hoc ingeniolū edere unquā queat, tuā esse futurā, libēterq; quicquid efficere omnino ualeam, aut studio aut exercitatione artis meæ aliquid consequi, id sine ulla exceptione ad tuam amplitudinem uniuersum conferam. Iterum uale.

Hominū eclipses.

Te resalutat Francisca Arsaga *pudicitia & casto amore plena & insignita.*

OPTIMO PHYSICO DOMINO Petro Toleto suo amantißimo M. Antonius Baucius S. P. D.

E*Xpectabā omnino* Petre *doctißime epistolā à te aliquā usurariam, quæ tali me fœnore locupletaret, quo*

ret, quo & tui ingenij argutiem, & eloquētiæ candorem admirari possem, ac publicis gratulari studijs. Neque opinione ~~falsus sum~~ *mea.* Adeo enim scite, adeo eleganter quæ tibi à me proposita erāt ænigmata dissoluisti, ut nō Oedipū te iā arbitrer, sed delphicū Apollinē. Et cū nemini magis ī prōptu sit obscuros sermones dilucidare, quàm ei ipsi, qui eos est cōmētus, tu adeo luculēter de illis disseruisti, ut nō sine stupore ea legerim, imo ingenij uiuacitatē quā maxime admiratus fuerim, tanta sermonis puritate polles, & rationū uarietate iucūdissima. Proinde uniuersæ Galliæ summopere gratulor, quòd tali fruatur alumno. Macte igitur esto tua hac melliflua eloquētia, & te studijs humanioribus (quod iā facis) dede, futurū nāq; est propediē, ut summo cū dolore fateantur Itali eloquentiæ laudē ab eis in Galliā per te auferri, quod apud Græcos de Cicerone ab Apollonio Milone scriptum legimus. Sed de his hactenus. Salutē dices plurimā meo nomine præstātissimo D. Gulielmo Arsago proprætori nostro doctrinarū luci, & eius Penelopeæ uxori, cui addes & Franciscā Arsagā, castitatis specimē. De me hoc tibi spondeas uelim, te mihi esse charissimum. uale. Ex diuo Marcellino pridie nonas decembres. Vniuersæ gallię gratulatur.

A discessu Tardiuonæ sum redditus stolidiore omni stupidior. Itaq; nō miraberis incōstantiā sermonis & epistolæ. Verū obsecro ut Reuerēdo D. Operario commendes quamplurimum. M. Antonius Baucius.

M. ANTONIO BAVCIO AB epistolis Reuerendiss. Nicensis episcopi Petrus Toletus S. P. D.

DEo optimo maximo, in quo mihi tantum liceat gloriari, quod nihil habeã, à quo non acceperim, gratias ago uir nõ minus uitæ ornamẽtis, quàm sermonis puritate & candore clarißime, quod optatas & fœnerarias (ut dicis) literas à me receperis, quibus & prodigia, & terræ portenta eius pondera inutilia sedẽ naturæ occupatura ostẽdi, & quã plenißime potui enucleaui. Neq; me leuiter profecisse agnoscerẽ, si facilis, & nimiũ obuius ille tuus amor, modiũ salis mini me expectãs, quo infirmũ, & (quod cũ bona pace dixerim) incautũ te etiã cuiuis umbræ, & pulueri præbes, de me ea nõ pronũtiaret & affirmaret, nec tale iudiciũ, quale dij boni nõ agnosco, nõ proferet, quãdoquidẽ, nõ me meis uirtutibus, sed tuis plane ornasti, à quibus nolo prouocare, & appellare, etiã si tyrociniũ & rudimentũ nõ posuerim eorũ, quæ ad plenum dicis me attigisse & nouisse. Vtinã tibi, nõ in amore solũ, sed in eloquẽtia respõderẽ, & me ex æquo tanti posses facere, quanti te faciũt, qui tua legũt & admirantur. Et si te uirũ ferme bonũ constet, & ad meliora studia promouẽda natũ, notæ & expertæ fidei, & uitæ inculpatißimæ, multaq; & illustria probitatis, syncerritatisq; exempla expromas, attamen longè aliter rescisco, quã ea admiratione, ea eloquẽtia ea argumentorũ minime exiliũ (ut dicis) structura digna sit. Verũ hæc

omnia

omnia (ut puto) magis ab amore, modestia, & benignitate, quàm à iudicio emanant, quod merito in additione, & uera tuæ epistolæ retractatione adseris, te scilicet nõ tibi cõstare, nec ratione quadã duci, quod facit mortiferũ cupidinis telũ. Quare erratũ reuocasse uideris, ne te incõsulti iudicij & stolidi arguerẽ, sequutusq; es Mimi Publiani cõsiliũ, cuius hæc est sentẽtia, Ad pœnitendũ properat qui cito iudicat. Literas igitur tuas prorsus negligã? perijt'ne opera, & impensa, sic beneficiorũ ego immemor, præter meum morẽ, sic quid de me scribis, parui curabo, qui tuis literis uideris me restituisse, cuiusq; opera, & beneficio mihi sum redditus, & omni molesti liberatus, nullũ etiã officiũ prætermisisti. hæc igitur omnia sepelientur? non certe, non hæc peribũt. neque est quod succenseas, aut sis mihi infensus, etiã si pro tuis in me beneficijs satis nõ sum facturus. Sed cur hæc dicta sint à me, paucis intellige, & cur has laudes contumaciter recusem, aut libenter nõ tulerim. Non debeo ego suauißime Antoni ita mihi Suffenus esse, ita placere, ut nõ putẽ multis mea displicere, quamuis laudes nõ debeã aspernari, præcipue si à laudatißimo uiro, & optimarũ artium perquã studioso proficiscantur. Quare gratus sit tibi meus iste pudor, plane subrusticus, quo uisus sum uelle hos colores, quibus me quasi pictor ornas, subterfugere: nec (ut uerum fatear) ullius uocẽ libẽter magis audire debeo, quàm illius, quæ me laudat, & ad uirtutẽ quibusdã stimulis gloriæ incitat. Quare, ò uirorũ clarißime, antequàm calamus me deficiat, sententiam meã tibi ignotã

esse nolo, cuius hæc est summa, ut me, fortunas meas, & omnes delicias secundarias, quæ deum aliquando offendunt, nos uerò semper oblectant, tua omnia esse perpetuum patiar, meq; laborem indefessum & ferreum in perpetuitate tui nominis & laudis positurum, tuiq; studiosißimum scito. Neque *scis quàm alte ascendisti, & quod nescias, est tibi ignoscendum, sciũt ij, penes quos mortalium sunt iura, in culpa, quod multis de causis reipublicæ puto te cõducere.* Verum *tuorum operum orbitatem apud populum in funera cadentem neglige, uidet omnia deus sabaoth, hoc est militiæ cœlestis, qui omnia ob oculos habet.* Et *à te hoc unum peto ut meas iniurias perinde doleas, ut me existimas & dolere, & tuas ulcisci uelle. uince igitur, & uale, qui mecum es etiam usq; ad cineres uicturus.* Deũ *etiam precemur, ut discordias, quas ferrum & uis uindicat, sine nostro periculo uidere liceat.* Iterum *uale, & cum gaudio omnium uictoriam expecta, neq; spe dubia te frau labis.* È Burgo *apud* Segusianos.

Delicię secũdariæ deum offendunt.

FRAN

FRANCISCVS PIDOVXIVS Petro Toleto Medico doctissimo S. P. D.

QVoniam scribit Aristoteles multorũ amicitias silentio dirimi, nolui committere, ut idem nobis eueniret, præsertim in tanto amico: soleo enim eiusmodi officiorum genere cum amicis perlibenter uti, ne consuetudinis intermißio de pristina mea in eos beneuolentia quicquã minuisse uideatur. Sed cũ ueterem illũ tuum in me animum prompta propensaq; uoluntate, in præsentia cõfirmatum altius expendo, nunc certe cõtineri me diutius nequaquã potui, quin te mei studiosißimũ faciam de rebus meis, & præsenti statu per literas certiorem, præsertim cũ nuper (cum nos incredibili humanitate tua, & gratia nullo omnino meo in te extante officio, unà cũ M. Nicolao inuisisses) petieras à nobis ut disiuncti mutuis epistolis colloqueremur, mutuamq; quandã cõsuetudinẽ imaginemur. Prior itaq; lacesso, tametsi in præsentia nec admodũ uacabat scribere, nec erat argumentũ aliquod seriũ. Quid rerũ faciam rogas, amicis operã do, horũ gratißima cõsuetudine memet oblecto, arcana ipsi sua celant nunquã, cõmissa summa cũ fide retinẽt, nihil foris quæ liberius inter familiares effundere solemus renuntiant: Vocati præsto sunt, inuocati non ingerunt sese, iußi loquũtur, iniußi tacent: loquuntur quæ uoles, quantũ uoles, quoad uoles: nihil assentãtur, fingunt nihil, nihil dißimulãt. Verũ ne nostra te fallat

metaphora, quicquid de amiculis loquutus sum, de libris dictū intelligas, quorū familiaritas me plane beatum efficit, sed longe beatiorem, si tecū mihi hæc felicitas, uel tātillo tempore cōtingeret. Itaq; *si te ad hāc urbē* Matiscum *proximo die festo diui* Ioannis, *ut pollicitus es, conferre uolueris* M. Antonij Rhodij *discipuli tui & medici urbis* Tornacensis *uisendi causa me (si libuerit) fidum habebis comitem, & liberius de familiaribus negotijs, prædictisq; amicis differemus. Salutant te plurimū omnes huius urbis medici. Cæterum bene ualebis uir nescio humanior'ne, an eruditior omnino ornatißime, & huius amiculū uel potius clientulum, tibi toto pectore deditißimum, ita ut soles amabis.* Ex Matisco XVIII. Cal. Iulias.

FRANCISCO PIDOVXIO vigilantisſimo medico Petrus Toletus S. D. P.

S*Aluus sis disertißime* Francisce, *scripseram ad te nuper satis uulgariter, amice tamen, quippe qui te in oculis fero, propter doctrinam tuā, propter tuos mores, & ingenij tui felicitatē ad quiduis sequacis, tu uero cū fœnore, ut bene nouisti, docte, amice & liberaliter respōdisti.* Dico liberaliter, *cum nō minus sit liberalis is, qui sua negotia amico, qui suspicione uacat, aut per literas, aut coràm credit, quàm qui omnia sua, quæ poßidet, alteri elargitur.* Neq; *timēdum erat tibi*

tibi amicitiam nostrã dirimi posse aut silentio, quod ab spatio loci fit, aut nullis epistolis, quæ nũc cũ quadam uicißitudine tuto dari nõ possunt, etiã si negotia principum minime tractemus. Nempe *cũ mortalibus in hac ætate ferrea & martia peßime uiuitur.* Quam *ob rem te sic docta & ingeniosa metaphora fœlicem depinxisti, ut parum, aut nihil te cum hominibus uersari intelligam, par est profecto ut mea studia, & adfectus uicißim rescribam, ne te aliquid celem.* Duo *certe amores duas faciunt ciuitates: duplex est nostra cõuersatio: ducimus uitam partim sedentariam & tranquillam, partim motoriam & inquietã: uiuimus cum præceptoribus mutis, loquimur & uersamur cum hominibus: perficimus opus nostrum cum mutis, cum cæteris uero detrahimus nobis. Gaudemus cum mutis, tristamur cum loquentibus: ornant nos muti, denigrant nos loquentes: nemini detrahunt muti, unumquenq; lacerant, dilaniant, & sæpius uulnerant loquẽtes. Nõ inuident muti, inuident qui superare non possunt: ornamur mutis, perficimur mutis, quæ cœlestia sunt docent muti, ab his autem (quorum linguas effugere nõ possumus) nihil, nisi quod terrenum sapiat, quodq; scelestum sit accipimus, & hæc ista uita nostra, omnium medicorum est uita, eorum saltem qui negotiantur, quiq; crebris peregrinationibus tristem hominum uitæ cursum percurrunt.* Vide *nunc per gratiã, mi* Fran*cisce, quantum terremus à cœlesti, priuatus à publico, negotiosus ab ocioso distet, & quàm uaria sit eorum fœlicitas, quamq; uarius sit utriusque finis, quem*

ego, ne sim prolixior impendio, & pro epistola histo riam quãdam mortalium scribam, minime persequar. Quare, ut aliquando finem faciam, plura his non scribo, præterquam, quòd te hic uidere plurimum cupio, hinc uero, & istuc, & quoquò unà ibimus. Neq; hoc perficietur sine iocis, sine risu, & fabulis. Vale, & scito me tui amantissimum. Resalutabis quotquot me tuis literis salutarunt, præcipue Ioannem Focaudum. Iterum uale.

REVERENDISSIMO DOMINO

Petro Bertali Christianissimæ Reginæ eleemosynario domino suo obseruando M. Antonius Baucius

S. D. P.

Discessura Grationopolim Tardiuona domina, mihi iniunxit ut has suas, sua manu obsignatas, suo ore mellifluo editas, suis roseis labellis, priusquam eas mihi traderet deosculatas ad te darem. Eas igitur eadem fide, qua mihi creditæ fuerũt, ad te mitto. O te felicem, qui tantopere ab ea ameris, qua reges poten tissimi si talem patronam, & heram nacti essent felicissimi iudicari possent. Leges igitur, & fausto omine uerbula illa è pectusculo nitidulo in amicũ prodeuntia, & Dijs ages gratias ingẽtẽis pro tali munere. Ego hic aduentum tuum morabor, qui quãto tardior erit, tanto erit insuauior. Nihil enim posthac mihi dulce est fu

est futurum Tardiuona *absente. Salutē dices spectato* Iurecōsulto Ioachimo Arsago, *cui* Asturconē *meū summopere commendabis, illud addens, si ei per negotia uenire non liceat, quàm primum equū mihi remittat.* Oculus *nanq; domini equum (ut probe nosti) impinguat.* Vale. Ex diuo Marcellino VI. Cal. Decembres, M. D. XXXVII. Raptim. *Reuerendæ dominationis tuæ seruulus* M. Antonius Baucius.

M. ANTONIO BAVCIO
Petrus Toletus S. D. P.

Rogauit me dominus Bertalis *uir religiosissimus & à beneficijs Reginæ quæ charitatem & humanitatē uerā sonant (uulgo eleemosynariū dicūt) cum primum literas tuas quodam sale eloquentiæ & gratia innata conditas perlegerit, curarem ad te suis partibus scribere, ne neglexisse uideretur, & quæ scribis, & quæ rogas, fieresq; certior eorum, quæ hic cū summo labore & usu nummorum agit, neque existimes eum hic uitam sedentariam & ociosam uiuere, sed rei potissimum seruit, qua totus officiosus aliquādo (quod* CHRISTO *placeat) fiat & amicis & quibuscunque egentibus, quod iam in animo instituit, & ita, ut magnis præmijs solicitet, & animum confirmet.* Quare, *amico hæc rogante, non te tædeat eius moræ, quam castigare citra honorem, & sumptū non potest.* Habes *tecum* Musas, *quibus reliquas fu-*

catas, laruatas, quæ terriculamentum mortalibus, imò uerò & terrorem adferunt, quasq; non nouisse felicißimum & plusquam cœleste esse dico. Cum tuis igitur Musis rideas aut seriò loquaris: nam quicquid uoles, hoc præstabunt, & uitæ tædium negliges, terrores superabis, tenebras omneis claritate, luce & fulgore præfulgente uinces: solæ hæ sunt (ut melius me nosti) quæ humanitatem (quam ego uitæ humanæ inconstantis & dubiæ patientiam interpretor) concilient & tractent. Habes porrò animi fortitudinem, qua mollitiē & lasciuiā, quæ continuo insidiatur nobis, & maxime his qui post mortem uiuere student, fastidias & contemnas, neque tecum feras, illa ipsa est hæc mala mollities, quæ brutis & alogis nos æquat. Quare ne ultra te detineam loquacißima hac epistola, tu etiam atque etiam quid sustineas fac cogites, neque quandiu hæc tecum uixit, sed quandiu regnare tecum poßit perpende. Tarditas est scio quæ te iam poßidebat, eam ea diligentia, qua soles in rebus omnibus uti, superabis. Vale, & amicum monitorē ab ea uitæ nequitia, & conditione perditißima iam liberatum patere, neque in eadem naui cupias nauigare, ubi procellæ, uis uentorum, & persequutio. Iterum uale.

F I N I S.

ERRATA QVAE VITIO PRIMI *ſcriptoris Typographus commiſit.*

In epiſtola ad lectorem,
Lege ſeplaſiarijs
Lege chelidonium Folio 8.
Lege lithoſparmon Folio 86
Lege momiæ Folio 100
Lege ſeu macie Folio 106
Lege zebetum Folio 114

LVGDVNI
Excudebat Ioannes Barbous,
AN. M. D. XXXVIII.